



# România literară

# 45

• Revistă  
finanțată  
cu sprijinul  
Ministerului  
Culturii

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Director: Nicolae Manolescu

anul XLVIII

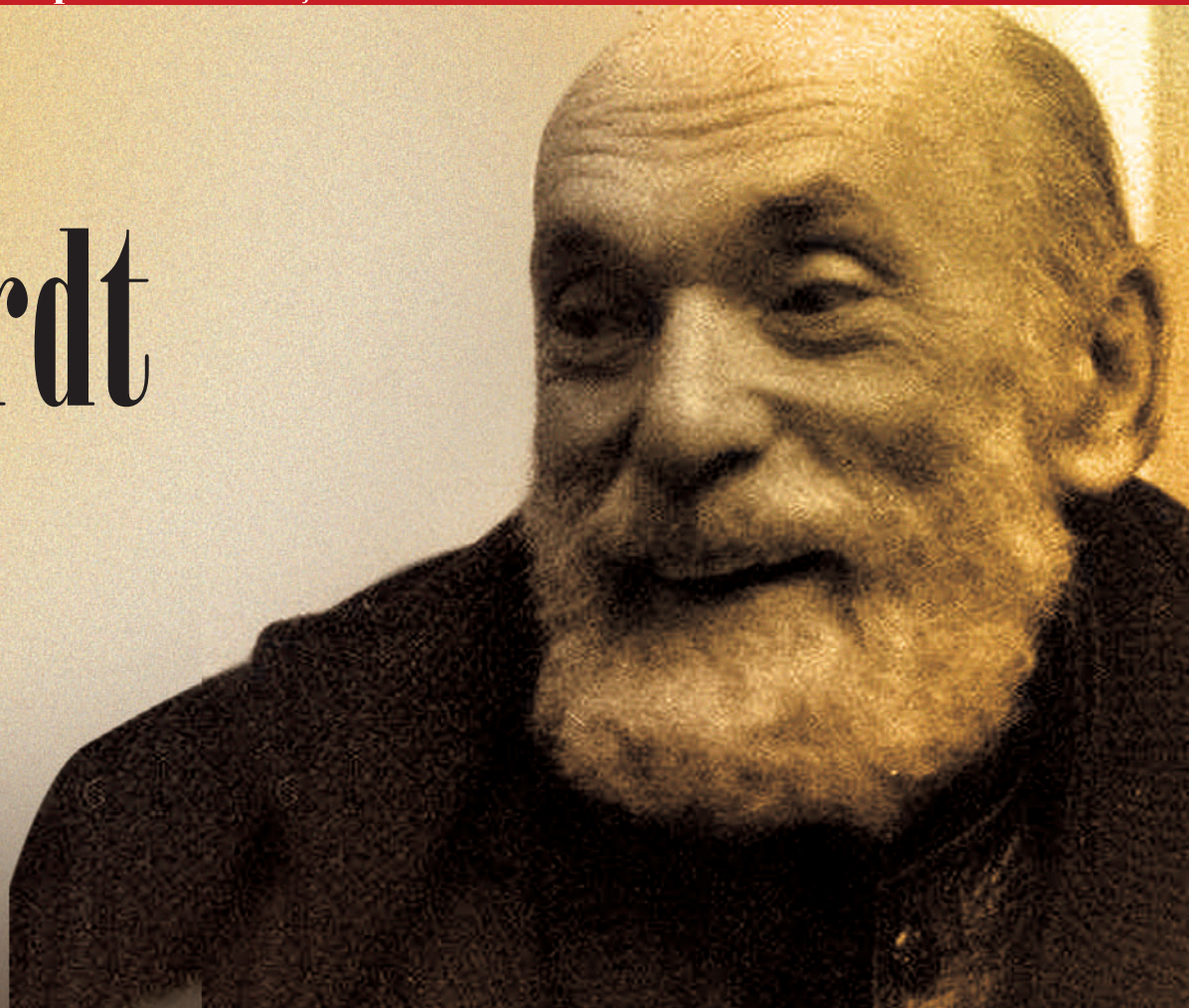
21 octombrie 2016

28 de pagini

3 lei

corespondență inedită

Destinatar:  
N. Steinhardt



- **Cronica literară de Nicolae Manolescu: Zodia racului**
- **Întoarcerea la cărți de Mihai Zamfir: La sfârșitul jocului**
  - **Cronica edițiilor de Răzvan Voncu: Ani tulburi**
    - **Poezii de Vasile Dan**
  - **Alex Ștefănescu: Portretul lui Valeriu Anania**
    - **Premiul Nobel pentru Literatură 2016**
    - **Catrinel Popa: Truman Capote inedit**

Interviurile R.I.

Călin Vlăsie: „Cartea Românească este pe Paralela 45!”

# România literară®

Revistă editată de  
Uniunea Scriitorilor din România și Fundația România literară

Redacția:

**NICOLAE MANOLESCU** – director  
**GABRIEL CHIFU** – director executiv  
**RĂZVAN VONCU** – redactor-șef  
**IONELA STRECHE** – secretar general de redacție  
**MARINA CONSTANTINESCU** – redactor  
**SORIN LAVRIC** – redactor  
**SIMONA VASILACHE** – redactor  
**DANIEL CRISTEA-ENACHE** – redactor asociat  
**ANGELO MITCHIEVICI** – redactor asociat

Corectură: **ECATERINA IONESCU** (pp. 2-15),

**NINA PRUTEANU** (pp. 1 și 16-28)

Concepția grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

(variațiuni pe tema „priviri și scrisori”)

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tehnoredactare computerizată:

**IONELA STRECHE**  
**NICU ILIE**

Correspondenți în străinătate:

**RODICA BINDER** (Germania),  
**GABRIELA MELINESCU** (Suedia),  
**LIBUŠE VALENTOVÁ** (Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei  
133, sector 1, cod 010071, București.

Director administrativ: **DRAGOȘ URSACHE**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,  
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută:  
BRD-GSG Agenția Șincai  
RO87BRDE441SV59488974410 (USD),  
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

Conform prevederilor Statutului, Uniunea  
Scriitorilor din România nu este responsabilă  
pentru politica editorială a publicației și nici  
pentru conținutul materialelor publicate.

În atenția celor ce doresc să publice în  
revistă: Vă rugăm să trimiteți, împreună cu  
materialele expediate redacției, un număr de  
telefon sau o adresă de email la care puteți fi  
contactați, în eventualitatea publicării, pentru  
întocmirea documentelor contabile. Vă  
mulțumim!

**România literară** este membră  
a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și  
Editorilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație  
cu statut juridic, recunoscută de către  
Ministerul Culturii.

ISSN 1220-6318

e-mail: [revistaromanialiterara@gmail.com](mailto:revistaromanialiterara@gmail.com);

<http://www.romlit.ro>;

tel.: 021-212.79.86; fax: 021-212.79.81

Imprimat la **SIGMA MEDIA**

Întoarcerea la cărți de Mihai Zamfir:

La sfârșitul jocului – p. 3

Poem de Dan-Bogdan Hanu – p. 3

Mariana Iova: Drept la replică – p. 4

Calendar – pp. 4-5

Lecturi libere de Gabriel Dimisianu:

Idei și portrete – p. 5

Cronica edițiilor de Răzvan Voncu:

Ani tulburi – p. 6

Cartea de pedagogie

Irina Petras: Bucuria metodică a lecturii – p. 7

Cartea de istorie

Ovidiu Pecican: Trecutul amintit și vorbit – p. 7

Poezii de Vasile Dan – p. 8

Cronica literară de Nicolae Manolescu:

Zodia racului – p. 9

Cartea românească de Daniel Cristea-Enache – p. 10

Cronica ideilor de Sorin Lavric:

Timpu liturgic – p. 11

Călin Vlădie: „Cartea Românească este pe Paralela 45”

Intervi realizat de Dan Stanca – p. 12

Comentarii critice de Marius Mihet:

De partea timpului – p. 13

Poezii de Daniela Sontică – p. 13

Adrian Mureșan: Destinatar: N. Steinhardt – pp. 14-15

Alex Ștefănescu:

Portretul lui Valeriu Anania – p. 16

Semn de carte de Gheorghe Grigurcu:

De vorbă cu Ilie Constantin – p. 17

Vintage de Simona Vasilache:

Premii – p. 17

Tabela de marcaj de Horia Alexandrescu:

Un optimist din rasa kamikaze – p. 18

Poezii de Alice Valeria Micu – p. 18

Proză de Jean Băileșteanu:

Viata ca o... paradă – p. 19

Ioan Holban: Proza lui Constantin Novac – p. 20

Valentina Sandu-Bediu:

RadRo: un decupaj – p. 21

Cronica filmului de Angelo Mitchievici:

Viață și loterie – p. 22

Horia Gârbea:

Shakespeare, Martius și tarele democrației – p. 23

Premiul Nobel pentru Literatură 2016 – pp. 24-25

Catrinel Popa:

Truman Capote inedit – p. 26

Meridiane – p. 27

**D**octor la Sorbona, autorul a fost unul dintre primii intelectuali români de marcă ce a făcut din computer instrument de lucru.



actualitatea

■ întoarcerea la cărți de mihai zamfir



## La sfârșitul jocului

**D**incolo de titlul ei, recenta carte a lui Teodor Baconschi (*Facebook. Fabrica de narcisism, Humanitas, 2015*) este mai degrabă o meditație gravă, nu un manual. Nu prezintă fenomenul Facebook, nu descrie avantajele și riscurile utilizării lui, ci întreprinde o reflecție filosofică asupra lumii contemporane, la început de secol XXI.

I-a fost dat teologului diplomat Baconschi, unul dintre primii savanți români din domeniul umanist familiar și pasionat al computerului, să conceapă această scurtă și luminoasă sinteză, în care nu tehnica se află pe primul plan, ci mintea omenească. Ne-am obișnuit cu articole de avertizare, scrise cu mai mult sau mai puțin talent, despre mutația capitală adusă în existența noastră de computer, despre pericolele ei. Prezentul eseu face parte dintr-o altă categorie de lucrări: nu găsim în el banalele semnale de alarmă, ci o altă figurare a realității pornind de la Facebook.

Reforma esențială adusă de computer în doar trei decenii e definită clar, sintetic și aproape triumfător. „Revoluția IT&C are proporții de epopee. Alipirea noastră de ecrane, protezarea memoriei, comunicarea instantanee prin SMS au ridicat imaginea mult deasupra cuvântului, care pare greoi în comparație cu puterea sintetică a reprezentărilor vizuale” (p.76). Și mai departe: „Ei bine, revoluția IT&C a rezolvat – aparent definitiv – chestiunea memoriei colective. Un text extern de un terabit poate salva toate textele importante ale omenirii, indiferent după ce criterii le-am clasificat” (p.77). Autorul pare entuziasmat de această magnifică și planetară răsturnare, de facilitățile aduse de ea în viața de fiecare zi. Contemplăm însă astfel doar o jumătate a paharului, cea plină; pentru că restul cărții va fi consacrat analizării jumătății goale.

În realitate Facebook-ul, ca formă supremă a revoluției computaționale, nu aduce omenirii nici o nefericire nouă: el servește doar la revelarea și la potențarea nefericirilor existente. Pornirea narcisistă există în fiecare dintre noi, FB doar o ajută să se transforme în act. Tot ceea ce omul obișnuit ascunde din pudoare, tot ceea ce omul complexat ascunde de rușine, tot ceea ce semidoctul păstrează secret din complex de inferioritate – totul poate căpăta acum corp de literă și existență în spațiul public. O boală spirituală incurabilă alimentează FB.

Imaginea pe care autorul o oferă astfel asupra țării noastre și asupra lumii contemporane nu e nici pe departe

reconfortantă. Când sugerează, obligat propriile soluții, cartea nu șovăie. Ultimele capitole (*distanțarea sceptică, etica autolimitării și mai ales reasumarea civilizației occidentale*) ne îndeamnă la respingerea corectitudinii politice, la asumarea în continuare a rolului civilizator al Occidentului, la conservarea dimensiunii religioase a lumii noastre europene și americane, unic suport eficient contra derivelor. Nu vorbește aici teologul, nici diplomatul experimentat, ci intelectualul alarmat și exasperat. Concluzia eseului apare formulată la fel de clar ca și premisele demonstrației.

Doctor la Sorbona, autorul a fost unul dintre primii intelectuali români de marcă ce a făcut din computer instrument de lucru. În timp ce colegii săi de generație pătrundeau cu dificultate în noua lume, iar reprezentanții generațiilor precedente șovăiau pe malul Rubiconului, Teodor Baconschi își redacta deja textele așezat în fața ecranului și intra apoi cu naturalețe pe FB.

Deși fenomenul analizat de el posedă suflul epopeic, scepticul ar pune în context diferite întrebări. Poate că cea mai naivă e următoarea: dacă e adevărat că „pentru prima dată în istoria lui homo sapiens capacitatea tehnică de a conserva date depășește indefinit capacitatea noastră de a produce texte” (p.78), atunci spaima naivului arierat rămîne una singură; cît de fiabile sunt arhivele digitalizate? Cît timp rămîn pe ele textele imprimare? Un secol sau două? Veșnic? Și în cît de mare siguranță tehnică? Experiențele cu discuri muzicale CD pe care, după 20 de ani de la imprimare, sunetul se distorsionează deja nu te fac prea încrezător. În ce ritm amețitor va evolua însăși tehnologia computerului nu știe nimeni.

Eu pot citi papirusuri scrise de mîna în urmă cu două milenii; oare sunt garanțiile de conservare a memoriei digitale la fel de mari? E o întrebare ca oricare alta stîmnită, fără îndoială, de o spaimă ancestrală.

Revelația cărții semnate de Teodor Baconschi mi se pare dublă. În primul rînd, argumentarea din ultimele capitole în favoarea spiritului occidental o reia, în filigran, pe cea a lui George Steiner din cîteva cărți de referință ale acestuia (*Castelul lui Barbă-Albastră, Errata*): autorul român aparține aceleiași rase intelectuale cu acest magistru contemporan.

Partea a doua a revelației e revelație doar pe jumătate: Baconschi convinge cititorul, pentru că își utilizează argumentele cu artă de prozator. A făcut-o și în alte cărți, dar aici prozatorul își cere, sonor, drepturile legitime. ■

■ dan-bogdan hanu

## Convalescent, cu fața umană la perete

convalescent vorbind prin somn  
pentru ca măcar unul să rămînă treaz  
ținîndu-mă încă de partea asta departe de faptele apropiate  
născute nu făcute încă  
convalescent cum soarele în coborișul său de arpentor celest  
de Michelangelo autist mișcîndu-se pe boltă  
prin site și cheaguri încilcitate să-și cearnă în falsete epopeea  
destrămării

în tăcută neodihnă  
însăilez și eu cronica gigantică a urcării cîinilor la cer  
de lîngă noi pe căi atît de depărtate nouă o geografie fără stăpîni și  
sațiu

doar despre viață vorbesc  
ca și cum doar despre ea ar fi vorba  
o fac pînă ce prinde un luciu sticlos  
de viață căzătoare care n-a fost pe placul lumii  
acuzată că pune botnițe surdine face adică literatură sub acoperire  
cum își dezvelește babuinul colții departe de leu  
cu o candoare care împarte cu vanitatea nu tocmai îndepărtatei sale  
rude

doar o contemporaneitate la plic pulverulentă fără mod de  
administrare

o aluzie poate la un alt fel de primat al esteticului  
nici pe placul literaturii nu i-a fost dat să fie  
lipsește ceva aici în această mică provincie metafizică  
iar amintirea lui luminează poate prea tare

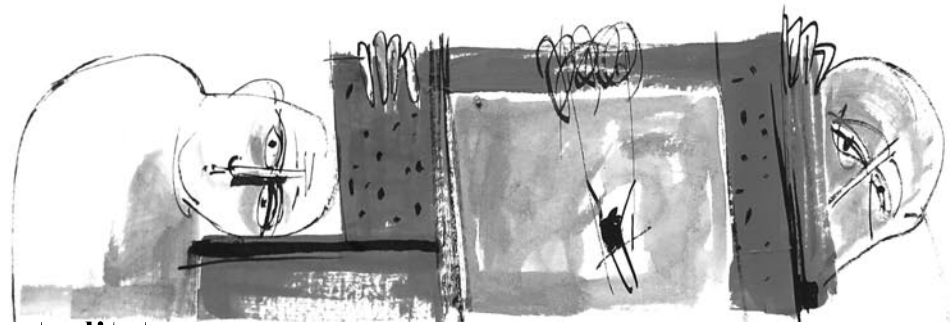
cînd pietrificată de melancolie  
tăcere în cădere liberă nimic mai mult  
viața se duce la fund  
cercurile lăsate deasupra ar putea fi literatură  
sau cu totul altceva  
poate aureolele unor sfinți topiți unul într-altul  
cum matrioștele mai mici în matrioșka maxima?

cîndva s-a plîns mult  
praful nu pare să-și amintească nimic  
despre mările rezemate aici  
în peștera cea de toate zilele îmi vîr capul și șoptesc:  
e doar acomodare cu aerul tare, asimilație, anabolism mistic.  
un proces, domnilor? un ritual, robilor? ■

foto: foteca româniei literare



Jean d'Ormesson, Bujor Nedelcovici, Kelemen Hunor, 2011.  
Foto: Ion Cucu



actualitatea

## Drept la replică

În nr. 30-31 al revistei **România Literară**, din 22 iulie 2016, doamna Roxana Sorescu a publicat un articol, intitulat *O precizare*, referitor la editarea operelor lui Vasile Voiculescu. [...]

Doresc să-mi aprobați publicarea acestui text ca drept la replică, considerând multe afirmații ale doamnei Sorescu ca dezinformări revoltătoare și jigniri nefondate atât la adresa autorului, cât și la competența profesională a editorului. Citez: 1. „Știind că în timpul vieții nu va publica nimic, și-a păstrat majoritatea lucrărilor pe un șantier continuu, niciodată închis.” Ori edițiile interbelice contrazic această afirmație. 2. „O parte din aceste lucrări au fost tipărite după moartea autorului cu modificări ale textelor, astăzi necontrolabile, fie pentru că dactilogramele trimise editurilor au dispărut, fie că diverse mâini anonime au intervenit în texte, împrăștiate în cele mai neașteptate locuri”. Nu înțeleg de ce apeleză la asemenea scuze inventate, neatașând nici o dovadă reală! Textele au fost stabilite după manuscrisele autorului aflate în posesia lui Ion Voiculescu, care locuia în aceeași casă cu tatăl său și după edițiile pe care însuși Voiculescu le-a oferit pentru a vedea lumina tiparului, după Primul Război Mondial. De altfel, pentru cele două volume de *Poezii*, apărute în 1968, Ion Voiculescu a condiționat punerea la dispoziție a tuturor textelor, de menționarea lui alături de Victor Iova, în formula „Text stabilit de...”, deși el nu avea calificarea necesară și nici nu a participat la munca sifică de descifrare și de stabilire a textului definitiv, în situația existenței mai multor variante. E adevărat că, după o perioadă de un an sau doi de la apariția operelor, legatarul testamentar a hotărât să vândă o parte din manuscrise instituțiilor care ofereau sume mai mari: BAR, BCS, BCU Cluj, BJ Iași, BJ Buzău, Muzeul Literaturii Române și alte câteva asemenea. Deși sfătuit de Victor Iova să ofere manuscrisele spre achiziție unei singure biblioteci de importanță națională, cum sunt BAR și BN, pentru posibilitatea creării unui fond unitar „Vasile Voiculescu”, „fiul risipitor” a preferat avantajul material! Acest lucru nu îndreptățește ideea că „mâini anonime au intervenit în texte”. Lucrând la BN ca șefă de serviciu a catalogării manuscriselor și cărților de patrimoniu, vă pot mărturisi cu certitudine că, după achiziționare, aceste prețioase valori intră sub protecția Legii patrimoniului mobil, iar specialiștii, care le preiau pentru descrierea lor în vederea informării cititorilor, nu au voie să le atingă decât cu mânuși speciale, nemaivorbind de aberanta presupunere că ar putea interveni în texte. În sala de lectură dedicată acestor valori bibliofile

au acces numai cercetători cu permise și aprobări speciale, în plus este obligatorie prezența supraveghetorilor (ca și la muzee, de altfel).

Ediția din 2000, pe care doamna Roxana Sorescu a realizat-o la Editura Cartex și pe care a lansat-o la Târgul de Carte din același an, în afara introducerii unor manuscrise „sechestrare” de Securitate și inaccesibile în deceniul 60, este o copie fidelă a edițiilor alcătuite de Victor Iova, fără a-i aminti, cel puțin în prefață, numele. Din contră, încearcă să-și scuze erorile de interpretare a textelor și de stabilire a variantelor de care este acuzată, dând vina (nici de data aceasta cu exemple concrete) pe „editarea neglijentă, adesea arbitrară a poeziei lui Voiculescu în ediții apărute în secolul trecut” care „l-au indignat pe bună dreptate pe doctorul Mihailide, un bun cunoscător al vieții și al operei lui Voiculescu”. Mă întreb stupefiată: de unde a apărut acest domn Mihailide (știu că a lucrat la Direcția Sanitară a Capitalei) care își permite să-și asume rolul de critic al edițiilor voiculesciene în articolul intitulat „Cât este de întinsă plapuma editorului”. Nu l-am cunoscut și nici nu s-a ocupat de manuscrisele aflate în posesia familiei, chiar atunci când, după moartea subită a lui Ion Voiculescu, activitatea legată de reeditarea operelor a revenit fiului cel mare, doctorul Radu Voiculescu. Dacă din întâmplare l-a întâlnit pe acesta, nu înseamnă că a și devenit specialist în editarea unuia din cei mai mari scriitori ai literaturii române! Ori ești inconștient, ori mitoman!

Un alt mod de a-și salva „variantele” stabilite cu lipsă de profesionalism, dar, în acest caz, cu posibilitatea constatării falsului, este scuza referitoare la „manuscrisele lui Voiculescu”, care „sunt deosebit de greu lizibile, fiind adesea scrise cu creionul pe o hârtie veche”. Mai grav este faptul că nu se oprește aici, ci invocă „greșeli voluntare, intervenții în text, falsificări de texte, adică echivalente ale unor crime editoriale. Nu am făcut și sper să nu-mi pierd niciodată mințile pentru a le face”. Cu alte cuvinte, în afara domniei sale, restul celor ce s-au ocupat de editarea operei voiculesciene „și-au pierdut mințile”. Asemenea grave acuzații trebuie neapărat probate cu subiect și predicat și cu numele celor ce se fac vinovați de „crime”. Astfel de etichetări nu se aruncă asupra unor editori sau specialiști în istoria literaturii manuscrise, ca simple supoziții, ci se demonstrează „comiterea crimei” prin comparații și atentă critică de text. În același registru își continuă evaluările: „Nu puține cazuri când au fost publicate textele, după care toate sursele au dispărut” (???). Oare trăim într-o „țară a junglei” și noi nu știm? Cei care cunosc soarta

**astfel de etichetări nu se aruncă asupra unor editori sau specialiști în istoria literaturii manuscrise, ca simple supoziții, ci se demonstrează „comiterea crimei” prin comparații și atentă critică de text.**

manuscriselor lui Vasile Voiculescu – și nu au murit chiar toți – nu înțeleg asemenea aberații, exprimate de un editor ce se vrea bine informat! Astfel se autoapreciază spunând despre „Sonete” publicate de domnia sa la Editura Art și „Jurnalul Național”, că este „ediția ideală” pentru a controla felul în care a fost stabilit textul de bază, fotocopiind „ultimul manuscris cunoscut”. Cunoscut de cine? Victor Iova a lucrat pe manuscrisul celor 90 de sonete cu însuși autorul, care, deși foarte bolnav după eliberarea din închisoare, a avut puterea să se exprime referitor la ceea ce dorea să cunoască lumina tiparului. Acesta, după toate regulile științifice, trebuie considerat „ultimul”, și nu cel stabilit de doamna Roxana Sorescu, în anul 2010, nespecificând nr. de inventar și actualul posesor al manuscrisului respectiv, pentru a putea fi confruntat cu cel publicat în 1964. Nu mai vreau să accentuez și ridicolul situației în care domnia sa consideră „ediția ideală” pe cea imprimată de ziare, cu scopul de a-și vinde tirajul și nicidecum cu preocuparea de a realiza ediții științifice sau definitive! De altfel acesta este rolul marilor edituri, care au și mari profesioniști și mijloace materiale pentru o asemenea întreprindere.

Am lăsat la sfârșit unul din comentariile cele mai „năucitoare” ale semnatarei articolului *O precizare*: „Scriitorul sărac nu făcea prietenilor decât un singur fel de daruri: un manuscris, adesea reconceptuat astfel încât să fie adaptat psihologiei beneficiarului” (!) Semnalările unor astfel de „daruri” le face, ca de obicei, la modul general, incontrolabil: „semnalate de mai mulți deținători sau descoperitori ale lor”. Chiar dacă domnia sa se bazează pe faptul că adevărații martori nu mai sunt în viață: membrii familiei, prietenii și primii editori ai lui Vasile Voiculescu (care oricum au purtat un nume!), nu este admisibil să-și permită întinarea memoriei unui suflet exemplar, care nu ar fi recurs niciodată la asemenea procedee. Era un om vertical, o personalitate interesată de filosofia vieții și transpunerea ei în artă și nicidecum comercializarea ei în artă și nicidecum comercializarea, sub orice formă, a propriei creații. Nu a fost „sărac”, fiindu-i în permanență alături familia și nici nu a făcut compromisuri, dovadă fiind și comportamentul său în cei cinci ani de temniță grea la Jilava și Aiud. Este cea mai gravă insultă adresată marelui scriitor, pe care vă rog să o semnalăți în Revista ce cu onoare o conduceți și să solicitați doamnei Sorescu să-și ceară iertare, public, pentru aceste invenții necontrolate care maculează imaginea unuia din creatorii de geniu care trebuie să constituie un model de viață pentru viitoarele generații.

Cu speranța că veți considera avizat punctul meu de vedere și veți accepta publicarea lui pentru o dreaptă judecată a unui segment important al istoriei noastre literare, vă mulțumesc anticipat.

■ Mariana Iova

## CALENDAR

- 19.10.1875 - s-a născut George Ranetti (m. 1928)
- 19.10.1897 - s-a născut Jacques Byck (m. 1964)
- 19.10.1904 - s-a născut N. N. Condeescu (m. 1966)
- 19.10.1908 - s-a născut Dumitru Almaș (m. 1995)
- 19.10.1912 - s-a născut George Popa (m. 1973)
- 19.10.1929 - a murit Alexandru Davila (n. 1862)
- 19.10.1932 - s-a născut Tereza Periș-Chereji
- 19.10.1935 - s-a născut Aurelian Chivu
- 19.10.1935 - a murit Gib. I. Mihăescu (n. 1894)
- 19.10.1946 - s-a născut Ana Selejan
- 19.10.1951 - s-a născut Dumitru Opreșor
- 19.10.1951 - s-a născut Echim Vancea
- 19.10.1952 - s-a născut Mircea Bârsilă
- 19.10.1954 - s-a născut Carmen Odangiu
- 19.10.1957 - s-a născut Dumitru Chioaru
- 19.10.1961 - a murit Mihail Sadoveanu (n. 1880)
- 19.10.1968 - s-a născut Laura Pavel
- 19.10.1975 - a murit Romulus Fabian (n. 1902)
- 19.10.1993 - a murit Ion Iuga (n. 1940)
- 20.10.1828 - s-a născut George Barozzi (n. 1896)
- 20.10.1828 - s-a născut Ioan Catina (m. 1851)
- 20.10.1865 - a murit Alecu Donici (n. 1806)
- 20.10.1872 - s-a născut Cincinat Pavelescu (m. 1934)
- 20.10.1892 - s-a născut Tache Papahagi (m. 1977)
- 20.10.1893 - s-a născut Ion Crețu (m. 1970)
- 20.10.1895 - s-a născut Alexandru Rosetti (m. 1990)
- 20.10.1924 - s-a născut Valentin Silvestru (m. 1996)
- 20.10.1928 - s-a născut Pompiliu Marcea (m. 1985)
- 20.10.1930 - s-a născut Ioan Grigorescu (m. 2011)
- 20.10.1935 - s-a născut Vasile Farago
- 20.10.1939 - s-a născut Dumitru Matcovschi
- 20.10.1947 - s-a născut Aurel Antonie
- 20.10.1951 - s-a născut Nicolae Petrescu Redi
- 20.10.1956 - s-a născut Isidor Chicet
- 20.10.1958 - s-a născut Constantin Dram
- 20.10.1958 - s-a născut Gabriela Rusu-Păsărin
- 20.10.1959 - s-a născut Walter Radu Fotescu
- 20.10.1982 - a murit Gino Lupi (n. 1892)
- 20.10.1985 - a murit Marius Robescu (n. 1943)
- 20.10.1994 - a murit Dumitru Velciu (n. 1923)
- 20.10.1996 - a murit Ioana Petrescu (n. 1906)
- 20.10.2005 - a murit Ion Stratan (n. 1955)
- 20.10.2010 - a murit Ion Burnar (n. 1947)

**I**storicul Dan Berindei aduce mărturia unui român care a trăit „sub trei regi și doi dictatori roșii”. Doar doi să fi fost aceștia din urmă? Nu au fost mai mulți?

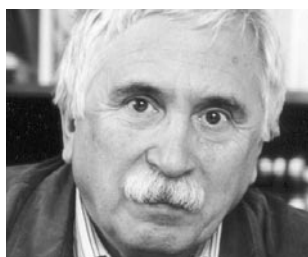


actualitatea

- 21.10.1891 - s-a născut Perpessicius (m. 1971)
- 21.10.1911 - s-a născut George Demetru Pan (m. 1972)
- 21.10.1918 - s-a născut Dan Duțescu (m. 1992)
- 21.10.1923 - s-a născut Mihai Gafița (m. 1977)
- 21.10.1931 - s-a născut Theodor Nicolae Poiană
- 21.10.1931 - s-a născut Silvia Kerim (m. 2016)
- 21.10.1940 - s-a născut Dumitru Apetri
- 21.10.1972 - s-a născut Loredana Dănilă
- 21.10.1980 - a murit Pamfil Șeicaru (n. 1894)
  
- 22.10.1907 - s-a născut Cella Serghi (m. 1992)
- 22.10.1927 - s-a născut Constantin Olariu (m. 1998)
- 22.10.1939 - s-a născut A. I. Zăinescu (m. 2004)
- 22.10.1942 - s-a născut Ion Coja
- 22.10.1942 - a murit Octavian C. Tăslăuanu (n. 1876)
- 22.10.1947 - s-a născut Mircea Stâncel
- 22.10.1972 - a murit George Demetru Pan (n. 1911)
- 22.10.1982 - a murit Mircea Ștefănescu (n. 1898)
- 22.10.1995 - a murit Gabriela Negreanu (n. 1947)
- 22.10.2012 - a murit Ion Vădan (n. 1949)
  
- 23.10.1877 - a murit Alexandru Papiu-Ilarian (n. 1827)
- 23.10.1881 - s-a născut Aurel P. Bănuț (m. 1970)
- 23.10.1905 - s-a născut Ionel Jianu (m. 1993)
- 23.10.1908 - s-a născut Octav Sargețiu (m. 1994)
- 23.10.1916 - a murit Constantin T. Stoika (n. 1892)
- 23.10.1918 - s-a născut Constanța Tănăsescu
- 23.10.1927 - s-a născut Constantin Măciucă
- 23.10.1939 - s-a născut Costache Tudor
- 23.10.1945 - s-a născut Ligia Holuță
- 23.10.1948 - s-a născut Iorgu Gălățeanu
- 23.10.1950 - s-a născut Nicolae Sava
- 23.10.1951 - s-a născut Marlene Heckmann
- 23.10.1953 - s-a născut Victor Neumann
- 23.10.1957 - a murit Mihai Codreanu (n. 1876)
- 23.10.1958 - s-a născut Lucian Vasilescu
- 23.10.2004 - a murit Alexandru Vona (n. 1922)
- 23.10.2013 - a murit Ilarie Hinoveanu (n. 1934)
  
- 24.10.1818 - s-a născut Dimitrie Gusti (m. 1887)
- 24.10.1863 - a murit Andrei Mureșanu (n. 1816)
- 24.10.1921 - s-a născut Veronica Porumbacu (m. 1977)
- 24.10.1940 - s-a născut George Gibescu
- 24.10.1940 - s-a născut Eugen S. Cucerzan
- 24.10.1943 - s-a născut Cornel Moraru
- 24.10.1947 - s-a născut Ion Burnar (m. 2010)

■ Rubrică realizată de Nicolae Oprea

■ lecturi libere de gabriel dimisianu



## Idei și portrete

**A**ngela Martin, hispanistă prin formație, s-a remarcat prin numeroase traduceri din sud-americani (Manuel Scorza, Eduardo Mendoza, Ernesto Sabato, Juan Valera), prin traduceri și prin studii consacrate acestora.

Dar și eseistii francezi au preocupat-o, cei cu mare răsunet în epoca postbelică: Denis de Rougemont, Georges Poulet, Jean Starobinski, Jean Rousset. Îi vom întâlni, pe cei amintiți și pe alții, în cartea de față, *Ascensiuni interioare* (Editura Școala Ardeleană). Sunt pentru autoare modele, ei și alții, constituind ceea ce ni se spune în introducere că ar fi „conștiința comună a apartenenței la o cultură”.

Cartea Angelei Martin grupează în prima secțiune interviuri cu importante personaje actuale (nu doar scriitori și nu doar români), iar în a doua câteva portrete.

Voi spune de la început: cartea Angelei Martin este dintre acelea care se citesc pe nerăsuflăte, mereu atrăgătoare prin ceea ce-și spun convorbitorii, fie că le împărtășești părerile, fie că nu. În prima secțiune sunt grupate interviuri, în a doua portrete executate de autoare ale unora dintre aceia care, în prima parte, i-au fost interlocutori. Dar să vedem mai de aproape.

Fiecare interviu este precedat de o prezentare a celui cărui a se va da cuvântul, prezentare succintă conținând date-reper ale biografiei, enumerări de opere, referiri concise la evenimente istorice ori de alt ordin cărora în interviu li se va da extensie. Aceasta dacă au avut un anumit rol în viața celui convocat să vorbească. În interviul cu Vintilă Horia desigur că va veni vorba despre scandalul iscat de acordarea Premiului Goncourt, în 1960, și cel în cauză va da amănunte despre ce și cum a fost. Până la urmă, ni se spune, urmările pentru el nu au fost rele, măcar într-un sens. L-au transformat „dintr-un exilat anticomunist anonim într-un anticomunist ilustru”.

Apar în discursul lui Vintilă Horia și susțineri discutabile, dacă nu de-a dreptul contrariante, cum e aceea că Nichifor Crainic „era foarte antigerman”. Se știe doar prea bine că directorul „Gândirii” fusese profascist, admirator al lui Mussolini și Hitler.

Interesant este că în 2005 Starobinski considera că încă trăiam „în consecințele” Primului Război Mondial, raportându-se la acceptarea de către state a „principiului național”, și în prezent în vigoare. Globalizarea, oricum, este o aspirație pe care Starobinski o privește sceptic, cu tot impulsul dat în această direcție de revoluția tehnologiilor.



Multe poziții, multe „teze” sunt de reținut din variatele intervenții. Istoricul Florin Constantiniu dezvoltă o viziune opusă triumfalismului cultivat de comuniști, respingând atât „comunismul internaționalist” preconizat de tandemul Leonte Răutu – Mihail Roller, cât și „comunismul național” al altui tandem: Mircea Mușat – Ion Ardeleanu. „Istoria recentă” ar fi, după Florin Constantiniu, un necesar obiect de cercetare. Este consonantă poziția lui Florin Constantiniu, poate în chip neașteptat, cu aceea a Principesei Margareta a României care declară: „Nu cred că există vreo țară perfectă. Noțiunea de patriotism a fost distorsionată în perioada comunismului”.

Problema originii evreiești și a emigrării este adusă în discuție de Jean Askenasy, medic din Cluj emigrat în Israel încă din 1972, inezitant în a declara, după atâția ani, că „a pleca să te stabilești dintr-o țară în alta este un act traumatizant pentru orice om”. Traumele survin, desigur, și din pricina întâlnirii obligate cu altă limbă, cu alte limbi, care îmbogățesc cunoașterea lumii, fără doar și poate, dar creează și complexe, dificultăți de adaptare. Profesorul olandez Jaap Lintvelt se referă și la ceea ce reprezintă, pentru cultura lumii, în prezent, mondializarea limbii engleze, un avantaj al posibilității de a comunica cu toată lumea, dar o dezavantajare a altor culturi decât cea engleză (anglofonă). Există riscul, spune profesorul olandez, „ca bogatele culturi romanice să fie mai puțin vizibile în lumea noastră”. În ce privește literatura, poezia, lucrurile sunt încă mai clare. Serge Fauchereau a învățat românește pentru a-i citi pe Tzara și pe Blaga.

Convorbirea cu Augustin Buzura atinge câteva mari teme printre care și aceea a căderii comunismului. Prozatorul nu a crezut că o va prinde, a avut fericirea de a o trăi, dar și nefericirea de a fi fost martorul nenumăratelor deziluzii. Au urmat, cum se știe, neînțelegerile de după cădere dintre cei care fuseseră înainte pe aceeași baricadă, „condamnarea vehementă a apoliticilor” (Marin Sorescu, Valeriu Cristea „au fost pur și simplu linșăți”), acțiunile de structurare ale deghizatei Securități și toate celelalte. De mare interes este referirea prozatorului la relația cu personajele sale, echivalentă cu aceea pe care o are cu oamenii din viața reală: „Oricum, relațiile mele cu personajele sunt asemenea acelor pe care le am cu oamenii vii. Le iubesc, le detest, îmi scapă, le urmăresc, îmi sunt prietene dar mă și dușmănesc”.

Tranșantă până la inflexibilitate, ar putea spune unii, este poziția adoptată de Eugen Simion față de cultura națio-

nală, un concept care trebuie apărat, păzit în integralitatea lui. „Nici o diferență de opinie, afirmă criticul, nu justifică negarea culturii naționale”. Polemica primește o adresă explicită atunci când sunt aduse în discuție speculațiile lui Lucian Boia care „tot demistificând istoria și cultura noastră, nu face de multe ori decât să mitizeze demistificarea”.

Istoricul Dan Berindei aduce mărturia unui român care a trăit „sub trei regi și doi dictatori roșii”. Doar doi să fi fost aceștia din urmă? Nu au fost mai mulți?

Pentru doctorul Irinel Popescu, România actuală este „victima unui tratament politic greșit”, iar pentru Ioan-Aurel Pop o țară în care „ne mișcăm orbi, conduși de orbi”.

Alexandru Zub, fost deținut politic între 1956 și 1964, vede și răul și binele din istoria românească, prăbușiri și reînălțări alternative, trimițând la simbolistica pe care ne-o poate sugera, în această privință, coloana lui Brâncuși. Pentru dr. Dorin Sarafoleanu medicul de azi este supus „dictaturii tehnice”, trăitori cum suntem în „societatea de consum”, adică în plină criză a umanismului.

A doua secțiune a cărții este dedicată portretelor, cum spuneam, cu trimiteri la amănunte de comportament și de atmosferă care umanizează, odată mai mult, personajele, acești mari oameni ai scrisului sau ai altor profesii. Jean Starobinski este vizitat în apartamentul său parizian din *rue Condolle nr. 12*, cu descrierea bibliotecii imense și a „haosului” din camera de lucru, cu munții de cărți dintre care unele sunt „de răsfoit”, altele „de citit”, iar altele „de recitat”. Sau Jean Rousset, la Geneva, „îmbrăcat corect, stil-clasic, sport-elegant”, adoratorul pisicii „tolănite pe pervazul ferestrei la soare”.

Și în fine spicuri din portretul lui Mircea Iorgulescu, readucându-ni-l în fața ochilor pe acest confrate cu destin dramatic și nedrept. „Era un mare cititor, un fin degustător de artă. Avea o nemaipomenită agilitate de a plonja în trecut și de a se întoarce de acolo împrăpat și inspirat. Curios peste fire, fre-măta, scormonea, aspira – se precipita să afle, să știe, îl interesa totul, orice fapt de cultură, viu sau conservat. Asimilările și arderile îi țineau în echilibru un metabolism sănătos de istoric literar. Avea însă instinct de jurnalist, febricită adulmecând știrea, toca și devora cu lăcomie evenimentul (...) Detesta din răspuneri penibilul, urma cu luciditate o terapie a autoironiei pentru a-și asigura optimismul necesar. Autoironia a fost și funia de care, bolnav fiind, se agățase în ultimii ani, între două tratamente, pentru a reveni „la suprafață din adâncimile chimice”.

Toate textele Angelei Martin de care am vorbit până acum, strânse în carte, au apărut mai întâi în revista „Cultura”, număr de număr timp de un deceniu, în revista azi dispărută. Dispariție regretată mult de Angela Martin, ca și de mine.

■ P.S. Aflu acum că publicația de care am vorbit își reia apariția, dar nu pe hârtie. Tot este bine.



## actualitatea

**Încă din cronică dedicată primelor două volume ale jurnalului-epistolar al lui G. T. Kirileanu, am arătat dificultatea cu care s-a confruntat editorul Constantin Bostan: cum să ordonezi confesiunile lăsate de cărturar atât sub forma însemnărilor, cât și sub cea a epistolelor?**

Și cum altfel, decât printr-o sistematizare textuală, să recuperezi tezaurul de „mică istorie” pe care aceste documente îl conțin? Alternativa publicării lor ca un dosar de texte disparate, chiar dacă mai autentică din punct de vedere editorial, nu ar fi servit, să recunoaștem, nici memoriei lui G. T. Kirileanu, nici istoriei literare, căci sub această formă nu ar mai fi interesat pe nimeni.

Constantin Bostan a procedat, în schimb, la o muncă minuțioasă de datare a fragmentelor de însemnări și a epistolelor, pe care le-a ordonat apoi într-un text discontinuu ca modalitate, dar continuu din punct de vedere cronologic. Soluția îi va nemulțumi, cu siguranță, atât pe puriștii editologiei, cât și pe cei ai teoriei textului. Chiar dacă textul confesiv nu are o poetică strictă, e limpede că există, totuși, diferențe naratologice notabile între epistolă și jurnalul intim, atât la nivelul organizării textului, cât și la cel al poziționării autorului față de lume, respectiv, de propriul discurs. Aglutinarea celor două modalități, diferite structural, se simte la lectură, avantajul fiind recuperarea personalității lui Kirileanu însuși, pe care, în absența continuității cronologice, ar fi fost mult mai dificil să o reconstituim.

Volumul al III-lea al jurnalului și epistolarului *Martor la istoria României. 1872-1960* acoperă numai doi ani, 1919-1920. Ani intensi, după cum atestă dimensiunile textului, atât în istoria pe care G. T. Kirileanu o parcurge, cât și în viața sa personală. Și, mai ales, ani de transformări profunde, urmând Marii Uniri, care au schimbat complet înfățișarea României și a culturii române, modificând comportamentul oamenilor și structurile societății. Textele lui Kirileanu, fie că este vorba de însemnări sau de epistole, privesc succesivele transformări (foarte rapide, câteodată) dintr-o dublă perspectivă: cea a apropiatului Curții Regale, care are privilegiul de a asista, adesea direct, la deciziile

## ■ cronică edițiilor de răzvan voncu



## Ani tulburi

care se iau la vârf, respectiv, cea a cărturarului moldav, discret și plin de bună-cuviință, care contemplă cu înțelepciune o lume aflată, simultan, în dezintegrare și reazășare. Figuri vechi, frecvent întâlnite în primele două volume, se estompează și chiar dispar, figuri noi apar și ocupă avanscena.

Acest volum al III-lea este, deci, particularmente interesant prin lumina pe care o proiectează asupra unei perioade insuficient cunoscute – deși esențiale – din istoria modernă a României: cea a primilor ani de după Marea Unire.

Publicul are tendința de a-și reprezenta actul de la 1 Decembrie 1918 ca pe o reușită spontană, în urma căreia, chiar de a doua zi, România a început să trăiască în noile realități, consfințite de deciziile luate la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia. În realitate, după 1 Decembrie 1918 au urmat circa doi ani de incertitudine, provocate, pe de-o parte, de speranța Ungariei de a recupera teritoriile pierdute (fie prin intermediul bolșevismului lui Béla Kun, fie la Versailles), iar pe de alta, de dificultatea cu care Vechiul Regat și-a revenit, economic și social, după un război în care pierduse 700 000 de oameni. De-abia în 1920, situația începe să se așeze, dar frontiera de vest, în regiunea Timișului, cu ceea ce devenise Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor – din 1929, Iugoslavia – se va reglementa tocmai în 1924, prin alipirea Jimboliei.

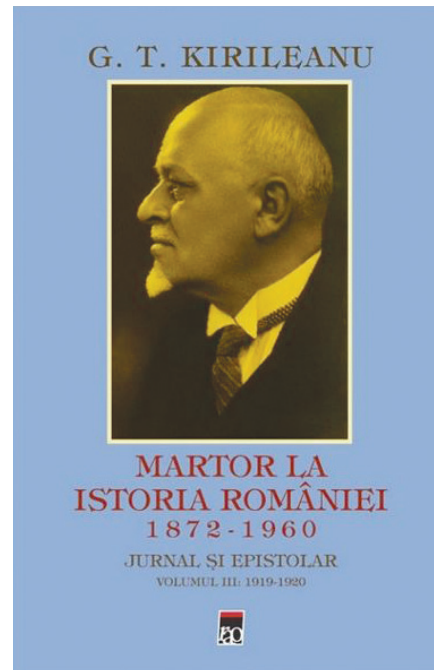
În tot acest interval crucial, în care Marea Unire se putea consolida sau, dimpotrivă, spulbera, rolul Casei Regale a fost esențial. Aceasta, deoarece vechea clasă politică românească a ieșit zgâlțâită rău din Primul Război Mondial, și mai ales din disputa dintre *antantiști* și *germanofili*, care a precedat intrarea României în război, în 1916. Unii dintre aceștia din urmă s-au compromis rău în anii ocupației germane (1917-1918), în special

**acest volum al III-lea este, deci, particularmente interesant prin lumina pe care o proiectează asupra unei perioade insuficient cunoscute – deși esențiale – din istoria modernă a României: cea a primilor ani de după Marea Unire.**

Partidul Conservator fiind grav afectat, iar în 1922 a și dispărut din viața politică românească. Negocierile de pace de la Versailles nu au contribuit nici ele la consolidarea clasei noastre politice: după ce Ionel I. C. Brătianu a plecat, trântind ușile, de la Trianon, s-a instalat un adevărat vid de putere, pe care noii lideri, proveniți din Ardeal (Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voievod), l-au umplut numai parțial.

Singurul reper stabil a rămas Casa Regală. Trebuie, însă, spus că, după anii de război – care au estompat, cu tragismul și cavalcada lor de evenimente, disfuncționalitățile –, fostul colaborator al Regelui Carol I începe să sesizeze diferențele între acesta și succesorul său, Ferdinand, și mai ales între felul în care funcționează instituția Casei Regale, sub noul suveran. Carol I se completa perfect cu Elisabeta, care nu se amesteca în chestiunile politice, și menținea o curte redusă numeric, însă cu funcționari de elită, dispunând de privilegii însemnate în teamei înaltei lor responsabilități. Curtea lui Ferdinand este dominată, dimpotrivă, de Regina Maria, o personalitate puternică, un creier politic remarcabil, fără de care domnia Regelui Întregitor, probabil, ar fi arătat cu totul altfel. În schimb, personalul Curții, mai numeros și amestecat, este pus sub autoritatea unui contabil mărginit (un anume Butculescu), care-i lipsește pe funcționari de privilegii și chiar de mijloacele normale de subzistență. Fără îndoială că de vină sunt privațiunile – România a făcut eforturi uriașe spre a rezista în război, iar armatele germane, austro-ungare, bulgare și turce au jefuit inimaginabil teritoriul ocupat –, dar și timpurile. Marele Război, cum i s-a spus în Occident, a schimbat și la noi ritmurile de viață, a prăbușit certitudini și bariere sociale și, mai ales, a trecut în istorie societatea bine ierarhizată, care fusese *la Belle Epoque*.

Toate acestea apar cu pregnanță în paginile de jurnal și de epistolar pe care le-a lăsat G. T. Kirileanu. Bibliograful se întoarce, de pildă, la București din refugiul ieșean și găsește biblioteca Palatului Regal transformată de către ocupantul german în... depozit de alimente. În 1919, era încă plină de șoareci, care distrugeau prețioasele cărți adunate de Kirileanu și de predecesorii săi timp de decenii, iar indigența în



**G. T. Kirileanu, *Martor la istoria României. 1872-1960. Jurnal și epistolar, volumul III, 1919-1920*, ediție îngrijită, cuvânt înainte, note și indice de Constantin Bostan, Editura RAO, București, 2015, 480 pag.**

care se afla întreaga țară nu permitea nici măcar stăpîrea dăunătorilor. În același timp, însă, armatele române curățau Europa Centrală de hoardele bolșevice ale lui Béla Kun, iar Marea Unire, încetul cu încetul, se consolida și la est, și la vest. Kirileanu observă cu finețe rolul crescut al Reginei Maria, care nu ezită să ia asupra-și misiuni externe dificile și să efectueze călătorii încă periculoase, spre a asigura succesul cauzei românești. (Editorul Constantin Bostan a adăugat, oportun, pagini din jurnalul reginei, care susțin rândurile cărturarului.)

Ca și în primele două volume, aparatul critic al ediției este alcătuit cu multă atenție la detalii: numele proprii care apar în text beneficiază de convenite note explicative, iar mărturia lui G. T. Kirileanu este dublată, acolo unde e cazul, de alte mărturii documentare. Constantin Bostan este atent la rețeaua socială a lui Kirileanu, în care unele personaje cheie înainte de război, cum este C. Meissner, se estompează, încetul cu încetul, nemții și austrieii dispar cu totul, în timp ce alții (Nicolae Iorga, de pildă) se mențin pe firmament. Această rețea socială reflectă, în transformarea ei subtilă, schimbările care aveau loc în spațiul public, ca urmare a Marii Uniri.

Procedul integrării însemnărilor și epistolelor, pe de altă parte, sare mai mult în ochi, în acest al treilea volum, în care textul diaristic propriu-zis este mai subțire decât în primele două. Dezavantajul heterodoxiei editologice este compensat, spuneam, de beneficiile documentare și de spectacolul unei Românie în schimbare istorică, fără de care textul și-ar pierde însemnătatea. ■





## Cartea de pedagogie

## Bucuria metodică a lecturii

**A**citi cu metodă, fără a submina prin asta plăcerea liberă a lecturii, a te scufunda în lumea cărților fără a pierde contactul cu lumea-lume, ba chiar întorcându-te de acolo mai bine înarmat pentru a-i face față în sensurile ei cele mai misterioase, mai complicate – acesta e proiectul cărui i se dedică Alina Pamfil, eseistă subtilă și rafinat metodician (predă didactica limbii și literaturii române la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca). I-am remarcat, la vremea lor, eseurile – *Spațialitate și temporalitate, eseuri despre romanul românesc interbelic*, 1993, în care identifică „modele interioare”, „structuri generative ale creației”: „organicul” (la Liviu Rebreanu), „centrul” (la Hortensia Papadat-Bengescu), „melancolia” (la Mateiu I. Caragiale), „polivalența” (la Camil Petrescu), „atmosfera” (la Anton Holban), „alveolarul” (la M. Blecher) și „anamneza” (la Mircea Eliade); dar și *Eseul. O formă a neliniștii*, 2000, la care am admirat suplețea cu care desenează, în crochiuri aparent discontinue și neliniștite/neliniștitoare, spațiul eseismului, spațiu interstițial, la egală distanță de cunoaștere și construcție, de teoretic și estetic. A.P. știe să îmbine sobrietatea cu dezinvoltura, cantitatea impresionantă a informației cu nevoia de concizie și claritate, să sugereze prin chiar alcătuirea cărții sale complexitatea inepuizabilă și farmecul eseului. Deschiderea este excepțională, iar cartea se oferă ca instrument de explorat ambiguitatea însăși ca semn al ființei gânditoare/rostitoare. I-am putut admira din nou expresiva „înscenare eseistică” când a conferențiat la Filiala clujeană a URSS despre *Imagini ale cărții și ale lecturii*, convocându-i pentru concretizări pe Corot, Renoir, Fragonard, Bernhard Schlink, Italo Calvino, Ion Creangă, Michael Ende, Mihai Eminescu, Michel Serre etc., etc. Cărțile sale de didactică a limbii și literaturii sunt îndreptate de neocolit pentru dascălii din toată țara. M-am gândit adesea că ele n-ar trebui ocolite nici de scriitorii înșiși. Vorbim mereu despre nevoia de a ne cunoaște Cititorul, participăm la desanturi în școli, la lecturi publice. O bună cale de a înțelege mai bine felul în care este abordată literatura în școală ar fi și lectura unor asemenea foarte bune cărți de didactică.

De la bun început, Alina Pamfil introduce, pe fundalul experimentelor de tot soiul care, prin neașezare și pripire, macină adesea la temelia școlii de azi, o notă polemică: „Didactica literaturii nu se poate dizolva, fără costuri educative însemnate, în didactica lecturii sau în cea a comunicării. Altfel spus, didactica literaturii are dreptul de a deține – în domeniul consacrat studiului «limbii și literaturii române» – un loc central, cvasi-autonom”. Noua didactică „privilegiiază substanța literaturii (discurs complex

**Alina Pamfil,**  
*Didactica literaturii. Reorientări*, Editura Art, București, 2016, 320 pag.



despre lume și despre condiția umană) și susține lectura hermeneutică (înțelegerea și interpretarea plurală a acestui tip de discurs)”. Autoarea schițează pași fermi, cu schimbări de perspectivă axate pe „modelul dezvoltării personale” care integrează mize „culturale” (formarea conștiinței identitare) și „estetice” (formarea gustului estetic). Ea concepe strategii didactice pentru „aducerea aproape a cărților prin înțelegere (construcție de sens) și prin interpretare (construcție de semnificație), dar și prin apropierea semnificațiilor relevante pentru viața cititorului”.

Prima parte a cărții, *Didactica literaturii*, ia în discuție, în cele patru capitole distincte, latențele formative ale literaturii și lecturii, extinderea înțelegerii și formarea gustului estetic, modelele curriculare, pre-concepțiile profesorilor și ale autorilor de manuale, literatura și competența literară, deprinderea strategiilor de receptare sau de producere de text ș.a.m.d. Partea a doua, *Didactica lecturii textului literar*, propune un model didactic de receptare a textului literar în școală (cu o poveste a întâlnirii cititorului cu cartea: „Lectura este, în esența ei, și oglindire: reflectare a prezentului cititorului în timpul re-creat de operă, reflectare a familiarului propriu în nefamiliarul lumii imaginare și reflectare a individualității sale în alteritatea universurilor reprezentate. Oglindirile sunt urmate de evaluări – evaluarea lumii și a viziunii despre lume reprezentate în operă – și, uneori, de interogarea modului în care s-a realizat înțelegerea alterității”); definește etapa pre-lecturii și etapa post-lecturii, cu ilustrări pe texte de Calvino, Rebreanu, Eminescu; identifică tehnici didactice de analiză a textului și strategii specifice interpretării, descrie metatextul școlar, detaliind importanța „scrierii despre experiența lecturii, nevoia de a clarifica și de a fixa, prin cuvânt scris, semnificațiile creațiilor și locul pe care acestea îl dețin în istoria culturii naționale și în spațiul cultural contemporan”.

Cartea are o anexă bogată și o bibliografie consistentă. În ciuda limbajului specializat, ea nu este nicidecum aridă. Informată, construită geometric și elegantă, poate fi o lectură utilă tuturor celor interesați de literatură.

■ Irina Petraș

## Cartea de istorie

## Trecutul amintit și vorbit

**I**deea de microistorie duce cu gândul la o parcelă de trecut bine delimitată și pusă sub lupă, cu intenția de a-i descifra minuțios nervurile și nivelurile de realitate care îl structurează. În *Mircea Vulcănescu. O microistorie a interbelicului românesc* (Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2015, 376 p. + 5 file foto), Ionuț Butoi abordează tematic tineretul interbelic al României Mari, în special studenții,

chestiunea rurală și pe Mircea Vulcănescu, ale cărui contribuții în cele două arealuri problematice permit un discurs unificator. Autorul își plasează tentativa undeva în zona de contact dintre istoria socială și sociologie, văzând în Mircea Vulcănescu un actor și un observator al arealului selectat. El a folosit surse documentare arhivistice, precum rapoartele de poliție, povești de viață selectate din jurnale și din corespondență, buletine „de stări de spirit”, încercând cu ajutorul lor să descifreze raportarea lui Vulcănescu la organizațiile studențești interbelice și la Seminarul de Sociologie al lui D. Gusti, cum a înțeles el să se raporteze la marginalitatea rezervată satului de la noi dintre războaie și să deslușească unele „practici sociale interbelice ce țin de viața familială, relațiile sociale, practicile profesionale, de implicare publică și comunicare ce decurg din biografia” cărturarului.

Volumul lui Ionuț Butoi interesează atât prin ambițiile teoretice novatoare în context românesc – dorința de a construi un demers microistoric, nou încă la noi –, cât și prin întrebările și soluțiile concrete referitoare la provocările epocii și la reacția vulcănesciană la ele.

Ceea ce află despre interbelicul românesc Ionuț Butoi este că, de pildă, „Partidele ... prin pârgăniile oferite de puterea guvernamentală și prin intermediul Siguranței au aplicat o strategie ambiguă mișcării studențești radicale, oscilând între supraveghere, represiune și manipulare, infiltrându-și proprii oameni în structurile de conducere”. Pe de altă parte, tineretul dă buzna în prim-planul vieții publice, radicalizându-se treptat, deși inițial exista o pluralitate de cercuri orientate ideologic divers. Mișcarea legionară s-ar fi impus prin atitudinea consecventă anti-sistem și prin tehnicile organizaționale și de comunicare proprii, pe fondul mării crize economice și al popularității crescânde a mișcărilor occidentale de extremă dreaptă (în Italia și în Germania, mai cu seamă).

Importantă pentru înțelegerea interbelicului la noi pare să fie și punctarea cecității statului la adresa lumilor periferice – terminologia este a investigatorului –, în principal a satului pe care școala sociologică gustiană l-a văzut și l-a dezvăluit ca lume în sine, cu structuri economice, practici, reguli și tradiții alcătuind nu datini decorative, ornamentale, ci îndeplinind rosturi funcționale care îi permiteau autoguvernarea. Între statul modern și citadin, pe de o parte, și alternativele periferizate la el coabitarea nu avea, în aceste condiții, cum să se realizeze fără tensiuni și vulnerabilități. Supus necesității istorice de a intra în modernitate, satul arhaic devin obiect al constrângerilor și al schimbărilor alerte.

În cadrul elitei tinere dintre războaie, Mircea Vulcănescu, înzestrat pentru mai multe posibile cariere, a optat pentru cea de tehnocrat în domeniul economiei, având, de asemenea, și o legătură strânsă cu media. Identificat inexact cu un legionar, dar refuzând să se înscrie în mișcare din inapetență față de terorism și din rezervă față de Germania nazistă, Vulcănescu a acceptat un post de răspundere în sfera înaltei funcționării cu atribuții economice sub regimul Antonescu. Asemenea nuanțe nu l-au exonerat de pedepse sub comunism, deși amicul lui Belu Silber afirma că l-a salvat de la arestare în două rânduri.

Cartea lui Ionuț Butoi nuanțează cunoașterea istorică despre interbelicul românesc și personalitățile lui, îndemnând la reexaminări, mai puțin timorate.

■ Ovidiu Pecican





poezie

# WASSERMAN



## Noaptea albă

Noaptea albă a galeriilor de artă începuse bine.  
Bijbiiam în rînd așezați cuminți ca orbii lui Bruegel cel Bătrîn.  
Eu eram primul.  
Eu eram alb un baston alb pentru o suită.  
În față în sfîrșit capodopera.  
Eram chiar în ea o călcam în picioare precum aș fi călcat pe apă.  
Ploua cu pămînt.

Abia atunci s-a făcut de ziua.

## Aici am ajuns

Aici am ajuns:  
dimineața e un mormînt gol rece deschis  
în care mă trezesc brusc cu noaptea în cap.

Mîinile mele sînt primii mei ochi pe care îi am  
cu care te văd.

Gura mea este toată arsă de alcool.  
Tu ești cel mai tare alcool  
pe care l-am băut vreodată  
recunosc.

Mai vreau și mai vreau și mai vreau.

Nu mai bea, nu mai bea  
mă tragi de mîină chiar tu –  
că mă termini.

Soarele, da,  
soarele răsare sus  
direct sus pe cer.

## Hartă

România e un pește –  
mi-a explicat asta Cristina  
care are șase ani.  
Dă cu coada în Marea Neagră  
și are gura în apus în  
Marea Panoniei.

## Persoana a treia

Cîte nu ascunde pămîntul  
și nu se văd noaptea pe cer.  
Doar sîngele e cerul oricui  
plin de stele.  
În măruntaie caută bine  
altcineva cu alți ochi.  
Singur, doctorul.  
Tu însuși  
la persoana a treia.

## Ce-am vrut să văd și nu am văzut?

Ce-am vrut să văd și nu am văzut?  
viața asta un nisip umed un trup  
cu pielea în broboane  
viața asta ce se scurge pe hîrtie  
un fir negru de cerneală înnodat  
într-un singur vers încet  
perfect fără punct

## Cu pași moi

Cu pași moi de pisică s-a apropiat de mine.  
Era în spatele meu de ceva vreme.  
Amușina de o vreme curioasă dîra trupului  
meu pe pămînt  
dar mie mi se năzărea că o văd  
înainte.

Pe tine te-am uitat acolo unde ai adormit  
ultima dată toamna de  
dimineață cu stelele uscate ce cad.

Trosneau oasele celor vii.  
De la ei am învățat limba lor  
vie peripatizînd pe cărările ce se bifurcă  
decum ieșeam afară.

Cineva îmi punea iarăși și iarăși alt nume.  
Zi de zi.  
Dar mă striga pe cel viitor.

## Zidul din aer

Într-o zi ai descoperit zidul din aer.  
Nici nu știi cînd ai trecut de el.

Era o zi normală arzînd de miercuri  
de iulie foarte fierbinte.

Sîngele în față în piept  
țîșnind iute prin mîini prin picioare  
apoi disperat înapoi în inimă.  
Captiv.

Viața s-a strîns brusc într-un singur punct  
minuscul cel de start.  
Un melc într-o cochilie.  
Ziua de marți.

## Toate se mișcă pe lumea aceasta

Toate se mișcă pe lumea aceasta  
eu traversînd în fugă șoseaua spre tine  
care nici măcar nu erai tu  
mașina pe roți scîrțîind asurzitor. ■

**Nu sunt sigur dacă am descifrat corect mesajul poeziei recente a lui Ioan Es. Pop. Nu sunt sigur nici măcar dacă îmi place acest nou chip al celui mai talentat poet care a debutat după 1989.**



actualitatea

**Totul merge de-a-ndăratelea în poezia mai nouă a lui Ioan Es. Pop (Arta fricii, Charmides, 2016): timpul, umanitatea, ființele și ființa poetului însuși.**

Nu de o involuție e vorba, ci de o regresie de neoprit spre vârstele dintâi ale omului, spre erele primare ale viețuitoarelor pe pământ, spre intimitatea unui eu ale cărui geamuri s-au spart. Acest mers de rac dă naștere unor angoase fără leac. Până și frica se sleiește: „**până mai ieri, marile frici îmi luau mințile**” și îmi dădeau puteri care azi s-au sleit/ pentru că acum nici fricile nu mai sunt ce au fost.” Urmașii devin predecesori, procesul întoarcerii pe scara timpului se închide, la un moment dat, într-o buclă, unind trecutul cu prezentul și viitorul:

**În partea mea cea mai îndepărtată,**  
nebăgat în seamă, locuiește,  
ca într-o gaură de vierme,  
urmașul meu de acum milioane  
de ani,

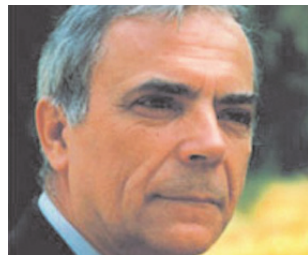
unul care până acum  
nici nu mă gândisem că ar putea  
să existe –  
puțin probabil să fie un alt eu al  
meu.

dacă aș fi știut de el mai din vreme,  
fie îl sugrumam, fie-mi făceam  
mie felul  
ca să aflu cine pe cine vânează.

dar poate că timpul trebuie lăsat  
să meargă înainte îndeajuns de mult  
încât să închidă marea buclă și să  
întâlnească  
timpul de dinapoi, când se va arăta  
din nou...

Ontogenia repetă filogenia pe această scară întoarsă și, odată cu toate faptele, însăși persoana umană dispare: „**ei merg din răputeri spre trecut**,” pentru că într-o zi acolo va fi viitorul// trupul li se acoperă de solzi și pene./ membrele se alungesc și fac gheare...// acum sunt pregătiți. cerul pe sub care trec/ e atât de scund, că li se freacă de ceafă/ ca tavanul unei peșteri înguste./ aici, toate sunt lipite unele de altele./ nimeni n-a despărțit încă lucrurile de ființă.// interiorul se micșorează...// acum, cel care a întreținut o viață întreagă/ sufletul ca pe un lucru de preț// își dă seama cât de blestemat a fost/ odată trupul bine înșurubat în tunel/ și ființa în începuturi, persoana a dispărut./ mai departe nu se poate înainta. geamul eului s-a spart.” E aici obsesia unei morți mai degrabă

■ **cronica literară de nicolae manolescu**



## Zodia racului

metafizice decât anticipate subiectiv. Poetul constată starea lucrurilor cât se poate de obiectiv, cu un anume frison, e drept, dar nu tocmai înspăimântat de această perspectivă întoarsă, ca și cum nu s-ar teme de ce va să vină în viitor, ci de probabilitatea ca tot creatul să recadă vertiginos până la marginile găurii negre a increatului.

Fatalism, da, revoltă, nu. Aici apare deosebirea de poezia de început a lui Ioan Es. Pop: prins într-o capcană din care n-avea scăpare, tânărul poet din *Ieudul fără ieșire* și din *Porcec* se considera un damnat, dar nu părea totuși dispus să se resemneze. În *Arta fricii*, regresivitatea, moartea, fie și prin reintrarea în găoacea primară a universului (cu totul diferit de acela de la debutul poetului) sunt la fel de cumplite, dar i-ne-vi-ta-bi-le. Un fatum sumbru și morbid călăuzește imaginația poetului spre limita cea mai de jos a lumii: „prin el, cu ochii larg deschiși/ se uită orbul...” :

**când ați dat mâna cu el, n-ați simțit**  
că avea mâna mai rece decât a  
noastră a tuturor?  
de unde venea? de unde putea să  
aibă  
acea mână mai rece decât a oricărui  
muritor?  
din iad, am zis toți, din iad, dar  
el a zis  
nu din iad, nu din iad, ci mai de  
jos.

atunci iartă-ne, iartă-ne, iartă-ne  
pe noi pe toți.

Nu sunt sigur dacă am descifrat corect mesajul poeziei recente a lui Ioan Es. Pop. Nu sunt sigur nici măcar dacă îmi place acest nou chip al celui mai talentat poet, care a debutat după 1989. Mai exact, în 1994, când prima lui carte a provocat o adevărată furtună. Apreciez unitatea de tonalitate lirică din *Arta fricii*, mai puțin, „negativismul” viziunii („atunci să fi avut loc viziunea./ făcusem din autodistrugere o bijuterie”). Nu există, propriu-vorbind, versuri frumoase în carte, dominată cum este de un fel de masochism subiectiv („și am început să-mi fac singur rău”) care se reflectă, voit, într-o expresivitate de gradul zero, anticalofilă. Excepțiile

sunt puține, pe cea mai neobișnuită o voi cita în încheiere, și anume când poetul îmbină fericit compasiunea față de ființele cele mai umile, ca într-un soi de franciscanism, cu un umor completament absent în restul volumului:

**pe cornițele mele de miel:**  
când m-a răpus măcelarul, aveam  
două luni, dar nu, deși  
a durut așa cum ar fi trebuit  
să-i doară și pe ai lui, am țipat  
doar câteva secunde.  
apoi, însă, m-am simțit plin de  
importanță, pentru că la  
ei veneau paștele, și m-am simțit  
și mai important când  
m-au pus pe cel mai înalt raft al  
frigiderului.  
mai apoi însă, m-am gândit din nou:  
bine, dar oare  
eu nu merit mai mult? pe mine de  
ce nu mă pun în  
congelator, unde cărnurile stau cu  
lunile, de par aproape



Ioan Es. Pop, *Arta fricii*, Editura Charmides, Bistrița, 2016, 84 pag.

nemuritoare?  
măi, să fie, înseamnă că eu sunt doar  
așa, de-o singură  
mâncare. frații mei, așa se va întâmpla  
și cu voi? cum ar  
fi ca de la anul cei ca noi să nu se mai  
nască, să rămână  
în oi?  
nene păstorule, când oamenii or să  
învie, or să învie și  
mieii? și, dacă da, cu ce-i vei hrăni  
pe toți cei care nu vor mai muri?

## Ochiul magic

### În lumea noastră de consistența apei nămolose

De citit în *RAMURI* nr. 9 articolul semnat de Adrian Popescu, *Literatura de ingrediente*: „Ideologia corectitudinii politice pretinde relativizarea tuturor criteriilor clasice de a ordona valoric diversitatea: marginalul trebuie să devină central, iar ab-normalul să fie luat drept normă. Aproape ai spune că lucrurile tradiționale s-au răsturnat valoric, de un timp, ele se supun unor noi judecați generale inversate. Relativizarea grilei axiologice în aproape toate domeniile (nu și în științe) ne-a dus și la negarea criteriului estetic în artă, unde este considerat de unii inactual sau, oricum, insuficient, fiind înlocuit, nu completat, cu cel socio-politic. Ideologicul se pare că a revenit în forță. Literatura se resimte, bineînțeles, de pe urma acestor mutații culturale majore. Nu ne mai plac romanele lungi și poeziile «luminoase». Vrem romane sub 200 de pagini (cum au afirmat net, pe net, studenții din anul doi de la Facultatea de Litere X) și poeme atroce, neapărat cu imagini din viața noastră intimă, fiziologică, nu impersonală și ideală, vrem coșmaruri, nu vise, eventual doar vise negre.” Am reprodus doar începutul acestui text care reprezintă o analiză nuanțată a stării la zi a literaturii. Sigur că da, cei care au contribuit la stricarea criteriilor și la impunerea „noii ordini” nu vor aprecia micul eseu, considerându-l, probabil, o dăscăleală agasantă. Aceia se înșală, neîndoios, dar ei nu știu asta. Mai reproducem un scurt pasaj, de privit cu luare aminte: „Numai că în lumea noastră de-structurată de media, fluidă, de consistența apei nămolose, imaginea e dominantă, iar manipularea realității a ajuns ceva obișnuit, mai mult, acceptăm orice nerozie, ne-am obișnuit așa de ușor cu nedreptatea minciunii încât nu mai reacționăm imediat.”



■ **Cronicar**



## actualitatea

■ cartea românească de daniel cristea-enache



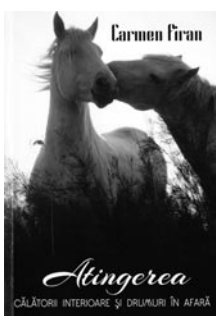
# Două cărți, o scriitoare

## La drum

Particularitatea volumului semnat de Carmen Firan, *Atingerea*, este dată de „flotarea” punctului de observație și a perspectivei. Dacă în prima secțiune a cărții avem eseuri asupra realităților culturale și istorice americane, în a doua vom vedea o călătoare care, pornind din Statele Unite, își alege cele mai exotice și riscante destinații „turistice”.

În ambele situații, observatorul este și un analist, iar analistul este și un observator care, descoperind medii noi, se observă și se auto-analizează. Carmen Firan se pune programatic în ecuația călătoriei inițiatice, revelatoare, după ce, alegând să se stabilească în S.U.A. (în 2000), într-unul din cele mai cosmopolite orașe americane (New York-ul), făcuse deja o primă experiență a deștărării și dez-europenizării.

Mai vechile probleme de adaptare și complexe ale est-europeanului obișnuit cu Cortina de Fier aproape că dispar în contextul ultimului deceniu și al prezentului pe care autoarea îl vede așa cum este: foarte fierbinte. Întreaga secțiune întâi, dar și referințe din a doua, proiectează spectrul unui al treilea război mondial și al unor migrații de populații la care deja asistăm, un exod tragic spre Occidentul pe cât de prosper, pe atât de nepregătit. Ca o ironie a sorții, călătorind în bazinul Amazonului ecuadorian, românca stabilită în Statele Unite va lua cina la o Casă Elvețiană cu un bucătar israelian și cu o recepționeră, Josefa, „cu piele albă și picioare musculose”. E o nemțoaică din Stuttgart, plecată la 18 ani de-acasă „în căutare de aventură”: „a cunoscut un indian de care s-a îndrăgostit, s-a măritat, a făcut un copil și s-a stabilit în Amazon”. Când călătorește doi o întreabă pe călătoreșă unu dacă n-ar vrea să se întoarcă în Europa, iată ce răspunde Josefa din Stuttgart,



Carmen Firan,  
*Atingerea*  
(Călătorii  
interioare și  
drumuri în afară),  
Editura Scrisul  
Românesc,  
Craiova, 2016,  
272 pag.

care se simte perfect în Amazonul ecuadorian: „Ce să caut în Germania? E ăla un loc în care să-ți crești copiii, cu toată inflația asta de emigranți? Nu ați văzut ce se întâmplă acolo? Sînt fericită aici” (p. 113).

Lumea pare așadar – și este – întoarsă pe dos, Occidentul devenind nesigur, iar jungla amazoniană reprezentînd un loc în care îți poți crește copiii. Nici S.U.A., în această nouă hartă a riscurilor, nu reprezintă un model de stabilitate. Mai multe eseuri exprimă direct îngrijorarea lui Carmen Firan determinată de ascensiunea discursului de tip Donald Trump și a lui Trump însuși, care apucînd lucrurile murdare de „partea lor murdară”, a promis politici anti-emigranți într-o țară de emigranți mai vechi sau mai noi. *Melting-pot*-ul newyorkez în care trăiește autoarea și Babelul lumii prin care ea își face călătoriile de experiență și cunoaștere par amenințate din chiar interiorul lor, prin activarea unui compus extremist și detonarea unor conflicte rasiale. Uniformizarea și diversitatea, ambele componente ale globalizării, par ele însele, în varii cazuri, aflate într-un raport de tensiune, cu soluție incertă. După ce a călătorit în atâtea țări modelate diferit de o cultură, o istorie și o religie specifică și specificatoare, observatoarea nu poate formula concluzii definitive: ar fi mai bine să „cîștige” globalizarea uniformizatoare, cu chinezăriile împinzînd piețe și culturi tradiționale? sau, dimpotrivă, specificitatea etanșă, localismul tradiționalist, implicit naționalismul?

Deși această alternativă nu apare, ca atare, formulată în *Atingerea*, termenii ei sînt tatonanți de o autoare deopotrivă sensibilă și inteligentă, cu o sensibilitate aprentată de lecturi și cu o inteligență ascuțită, de scriitoare. O a doua amenințare pe care ea o simte și o problematizează este cea a intrării, accelerate, în era digitală, pe fondul concurențial propriu societății americane. Depresia și anxietatea individuală din societățile competitive, refugiul în virtual și socializarea adolescenților nu în real, ci pe internet, răirea contactelor propriu-zise, a atingerilor, a comunicării verbale și non-verbale, a dialogurilor, a scrisorilor sînt privite cu îngrijorare de un om născut în Estul Europei, în „lagărul socialist”. În mod paradoxal,

amintirile din copilăria socialistă sînt mai vii și mai luminoase decît cele din era digitalului, a simulacrului, a rețelelor și a gadget-urilor de care tinerii de azi ar fi dependenți. Excepție face episodul dramatic pe care călătoreșă ajunsă la Praga îl rememorează detaliat: experiența ei de la 10 ani din aceeași Praga invadată de trupele sovietice, în 1968. Amintirile sînt și de data aceasta intense și vii, dar așa ceva mai bine nu s-ar fi trăit pentru a se povesti.

Într-un limbaj de o mare naturalețe și fără ifosele călătorilor mai preocupați de ei înșiși decît de locurile pe care le vizitează, Carmen Firan își plimbă cititorul prin cele mai spectaculoase, imprevizibile și periculoase spații geografice. Singura obiecție pe care o fac cărții este folosirea unor americanisme acolo unde exista totuși un termen românesc adecvat (*ganguri* vrea să zică *bande*, *nu aveau sex* era mai OK *nu făceau sex*, *mule* nu înseamnă altceva decît *catîri*), deși, pe de altă parte, autoarea caută să circumscrie și să descrie cît mai exact diversitatea pe care o întîlnește și o asumă. Paginile despre India sînt absolut remarcabile prin acuitatea observațiilor și permanenta confruntare a spectacolului uman incredibil cu categoriile de reprezentare ale europeanului devenit cetățean american și global. India nu prea se lasă cuprinsă într-o descriție cît de amănunțită; și totuși Carmen Firan, prin acea permanentă glisare a punctului de referință și flotare a perspectivei, reușește performanța.

Cartea nu se poate lăsa din mîină și îți dă, firește, chef să-ți faci bagajele și să pleci la drum.

## Pescăruș și pescărușă

Versurile pentru copii și, în general, literatura scrisă pentru cititorii de vîrste mici, care își încep aventura lecturii cu basme și povești, prezintă o miză importantă și riscuri pe măsură. În mod frecvent, autorii lipsiți de talent și-l compensează punînd pe hîrtie, „pentru copii”, tot felul de enormități, ambalate într-un stil fals și dulceag. Stridența și artificialitatea, tonul pițigăiat, jocurile de cuvinte forțate și imaginile de care autorul neînvestrat trage încoace și-ncolo, pentru a le face insolite, îi îndepărtează nu numai pe copii de cărțile care, chipurile, le sînt adresate –, ci și pe criticii literari.

O tonică excepție de la această regulă a mediocrității productive este volumul *Poți să fugi în papuci de turte dulci* datorat unei scriitoare polyvalente precum Carmen Firan. Volumul, ilustrat feeric și memorabil de Oana Maria Cajal, e un adevărat spectacol de text și desen „la temă”, structurat în capitole ca în tot atâtea acte. Nivelul e peste tot înalt, dar următoarele

**Carmen Firan își plimbă cititorul prin cele mai spectaculoase, imprevizibile și periculoase spații geografice.**



Carmen Firan,  
*Poți să fugi în papuci de turte dulci*  
(poezii pentru copii mari, mici și mijlocii),  
artwork de Ana Maria Cajal,  
prefață de Andrei Codrescu, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2016, 120 pag.

doouă texte sînt de o finețe și o subtilitate neobișnuite. Iată *Povestea unui pescăruș*: „Un pescar și-un pescăruș/ făceau dimineața duș/ folosind dintr-o căldare/ toată apa, plus o mare.// Se spălau pe îndelete./ se frecau cu un burete/ și așa, curați, apoi/ pescuiau tot amîndoi.// Azi la fel și miîine iar,/ pescărușul și-un pescar/ trăiau fericiți, se pare,/ la o margine de mare.// Doar că într-o dimineață/ Apăru pe mal, din ceață,/ un vapor mare și alb/ sprijinindu-se-n catarg.// Și pescarul, pe furiș,/ strecurat prin păpuriș,/ fără-a spune nimănu/ a plecat în lumea lui.// Mult îl plînsese pescărușul/ pe cînd singur făcea dușul,/ dar veni o pescărușă/ și zbură cu el pe ușă”.

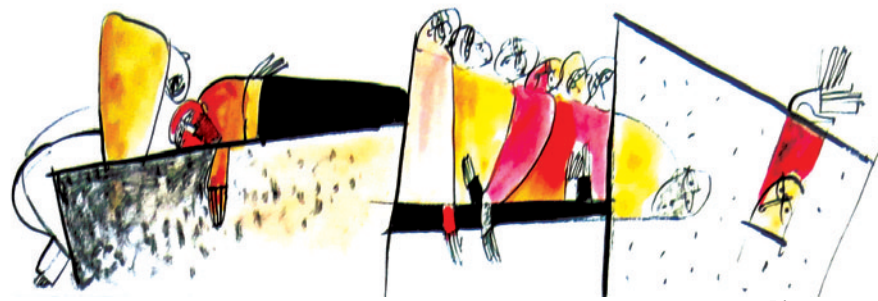
Și apoi, *Iarna e o anotimpă*: „Știi copacii care plîng,/ dar mai mult cu ochiul stîng,/ cînd o mîină nevăzută/ strînge frunza lor căzută/ într-un geamantan cu iarnă/ și îi lasă fără haină?// Iarna? E o anotimpă/ care singură se plimbă/ de la un copac la altul/ vîruindu-le înaltul.// Cine-i părăsește, știi?/ Doamna cu sandale gri./ Firul ierbii cînd apare/ ea-i de mult în depărtare/ și trimite celor dragi/ ilustrate cu copaci.// Doar atunci copacii, cred,/ plîng mai mult cu ochiul drept”.

Poeta „feminizează” cuvintele pentru a le pune în acord cu ceea ce ele desemnează ori semnifică: fie perechea naturală a pescărușului (dincolo de prietenia acestuia cu pescarul), adică pescărușă legiuită cu care bietul personaj cu pene, rămas singur, va zbura în finalul fericit pe ușă; fie anotimpul care, ca o doamnă singuratică, se plimbă de la un copac la altul, dîndu-le cu alb și comportîndu-se precum o Lady distinsă, o „anotimpă”.

De observat stratificarea enunțurilor așa zicînd infantile din versurile lui Carmen Firan. Prin imagistică și lexic, prin rimă și ritm, ele sînt într-adevăr adresate copiilor, dar prin elementul liric și prin nota melancolică îmi apar mai degrabă ca structuri poematice complexe, realizate în mai multe registre. O undă de tristețe străbate cartea viu colorată, fiindcă în multe rînduri sînt cupluri care se destramă și perechi care se desfac; dar lacrimile personajelor se zvîntă în cele din urmă...

Ca din întîmplare, situațiile fără rezolvare, fără ieșire, își capătă una.

**Muntele Athos e un exemplu de cum poate un topos să răscolească umorile celor care îl calcă, iar Vasile Andru e insul cel mai potrivit să descrie felul cum un intelectual, ajuns acolo, poate digera în alt mod orele.**



actualitatea

**V**irtuțile unui loc le recunoști după gradul de schimbare prin care treci din clipa în care ai ajuns acolo. E ca într-o metamorfoză inversă: nu atât omul sfințește locul, cât locul e cel care îl consacră pe om, supunându-l unei modificări a cărei adâncime depinde de stofă.

E vorba de o modificare în umori, cu dobândirea altui ritm de digerare a zilei. În loc să judeci clipele după un program a cărui coerciție le dă sens, le resimți intensitatea după ecoul în conștiință a farmecului pe care locul îl emană. Te miști altfel, respiri altfel, simți altfel. Tabieturile îți sunt date peste cap, comoditatea ți-e aruncată în aer, și totuși plutești în euforie. E un alt fel de a spune că există împrejurimi binecuvântate, unde bătaia ceasului te ridică, la fel cum există conjuncturi sordide, înlăuntrul cărora ticăitul acelor te doboară. Cine se vaită că timpul curge în defavoarea lui ar trebui să privească mai atent locul în care a nimerit. Un cartier de blocuri cenușii îți dă alt ritm decât un parc umed cu frunziș de toamnă, o gară în agitație te predispune spre alt ton decât incinta unei mînăstiri. Criteriul stă în ștergerea din minte a prezenței agendei de lucru. Cine pierde noțiunea timpului uitînd de obsesia orarului e în grația unui spațiu înzestrat cu puteri aparte. Într-un astfel de spațiu, timpul nu mai curge după convenție, adică mai încet sau mai repede, ci curge nefiresc, fie alunecînd în sus, dacă te bucuri că te-ai rupt de obișnuințe, fie mergînd în jos, dacă scoaterea din rutină te irită.

Muntele Athos e un exemplu de cum poate un topos să răscolească umorile celor care îl calcă, iar Vasile Andru e insul cel mai potrivit să descrie felul cum un intelectual, ajuns acolo, poate digera în alt mod orele. Numai o concepție greșită ne face să credem că digestia e un cuvînt convenit hranei, în vreme ce, pentru unitățile de timp, avem nevoia de un act metabolic cu totul deosebit. În realitate, digerăm timpul cu același nesăț cu care mistuim alimente, atîta doar că enzimele de care facem uz în cazul timpului sunt de ordin sufletesc. E vorba de fermentații de duh, a căror apariție scot timpul din condiția de forță corupătoare. A nega fermentații pe motiv că în tine nu și-au făcut dospirea e semn de obtuzitate. Unii sunt în duh și alții ba, iar între cele două categorii nu există puțință de dialog. De aceea sunt înși ale căror enzime fac din secunde un afrodisiac perpetuu, cu condiția să se afle într-un spațiu privilegiat, și sunt oameni ai căror fermenti dau orelor o amărăciune lucie, căci văd în ele un factor de disoluție, al cărui deznodămînt e unul singur: descompunerea.

■ cronica ideilor de sorin Iavric



## Timpul liturgic

Vasile Andru face parte din prima categorie: la el timpul e digerat anabolic, prin sporirea efectului întremător. Cine aparține celei de-a doua categorii va gusta timpul în mod catabolic, ca pe o necurmată destrămare. Exemplul care îmi vine în minte e jurnalul lui Dan C. Mihăilescu (*Oare chiar m-am întors de la Athos?* Humanitas, 2011), unde vezi cum un intelectual de rasă, copios de talentat, ba chiar comic pînă la ironie focoasă, descrie indecvarea drastică pe care o trăiește pe Muntele Athos. Dau exemplul lui Dan C. Mihăilescu cu toată simpatia, ca pe un pendant catabolic la reacția anabolică a lui Vasile Andru.

Cui face parte din categoria catabolicilor i se va părea că jurnalul lui Andru (ținut în doi ani: 1997, 1998) e o mărturie ștearsă, picată din cer, scrisă de un răpit incurabil, ce vorbește în dodii despre moaște, miezonoptici, molitve, schituri, anahoreți, aghiasme, acatiste, clopote și icoane. Și nu oricum, ci într-o euforie calmă, de cenobit legănîndu-se într-o litanie îngînată pe tăcute. *Istorie și taină la Muntele Athos* e un jurnal „pe tăcute”, ca într-o bolniță de schit, Andru fiind o fire răspicat blîndă, fără nimic belicos în vine, o natură placidă pînă la lipsa celei mai elementare agresivități, o figură de ceară fără porniri lumești, avînd pe deasupra o putere de răstignit în răbdarea cu care îndură asceza cerută de canon.

Numai că Vasile Andru e în duh, în vreme ce Dan C. Mihăilescu nu este, talentul celui de-al doilea neputînd compensa carența de spirit. Tocmai de aceea, jurnalul lui Vasile Andru e interior, posedat de fermenti tari, pe cînd jurnalul lui Dan C. Mihăilescu e exterior, pestriț, mustos. Primul are mult har și posedă un talent mediu, pe cînd al doilea e uimitor de talentat, atîta doar că, sub unghiul harului, e gol ca un prunc. A cui e isprava? Criticii literari vor spune că meritul se cuvine celui de-al doilea, eu spun că celui dintîi. Căci unde nu e spirit, nici un talent nu poate salva aparențele.

De cum debarcă în portul Dafne, poarta de intrare în tărîmul athonitic, lui Andru o senzație de irealitate i se strecoară în minte, însoțindu-l fără întrerupere de-a lungul săptămînilor. De la început are intuiția clară a timpului profan pe care l-a lăsat în

urmă, spre a-l înlocui cu timpul liturgic: „Timpul liturgic, sau prezentul continuu, este dobîndit în urma purificării lăuntrice, prin contemplație mistică. Acest „timp” nu poate fi descris: este o experiență, o trăire, un eșantion de veșnicie” (p. 14). Logic vorbind, „eșantionul de veșnicie” e un oximoron, o baterie de cîmpi crasă, dar mistic vorbind, expresia e cu totul nimerită. Despre inexprimabil ori taci, ori te exprimi în bizarerii ilogice, iar Andru chiar asta face. Pe același timp liturgic îl descrie astfel: „Înserare. Ceasul al noulea, după ora bizantină. Și iarăși bate toaca; ne amintește de ceasul al nouălea. Laudele, rugăciunea, canonul, ascultările. Ca să suporti tensiunea contemplației neîntrerupte, sînt două căi: exterioară: a) lucrul cu mîinile, alternarea rugăciunii cu munca; b) interioară: mutarea minții de la registrul cotidian la cel ceresc. «Rugăciune neîntreruptă» înseamnă chiar aceasta: dobîndirea unei atitudini mentale de permanentă euharistie: mulțumire și slavă.” (p. 19)

A sta în București citind asemenea mostre de isihie e cum ai vrea să guști *Muntele vrăjit* în vînzoleala unei stații de metrou. Ți se cere un efort de ieșire din copcă, spre a te ridica la un prag de dispoziție cînd cartea lui Andru începe să capete sens. Altminteri, șansa de a o citi degeaba va crește proporțional cu neputința de a-ți sprijini spiritul pe lungimea de undă a locului în care a fost scrisă. E marea piedică de care lectura lui Vasile Andru se lovește într-un climat citadin. Doar rupînd-o cu apăsarea civilizației te poți pune în condiția de a-l simți pe Andru.

Toaca și clopotele înlocuiesc ceasul de mînă, cadența lor hotărînd programul nopților pe care le petrece în fața altarului, în cursul unor slujbe interminabile, pînă într-atît de obositoare că pînă și călugării ațipesc în strană. Dar Andru se ține treaz în rînd cu ei, decis să nu lăse o impresie lamentabilă. Mîncarea e pe sponci, de-a dreptul



Vasile Andru, *Istorie și taină la Muntele Athos* (ediție revăzută și adăugită), în loc de prefață o epistolă de la ieromonah Petroniu Prodromitul, Editura Herald, București, 2016, 270 pag.

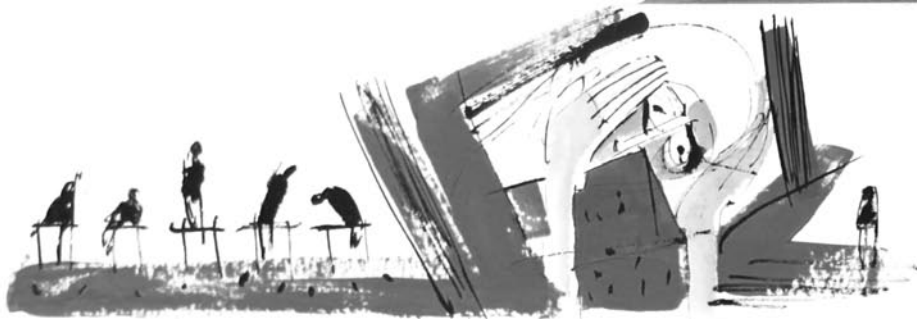
infimă pentru un ins normal, dar lui Andru nu-i pasă. Plutește euforic printre oleandri, cărări alpestre, slujbe nocturne, amiezi dogoritoare și vise stranii. E în elementul lui, adică departe de lume. Bate muntele în lung și lat, dormind în lavre, schituri și adăposturi de pustnici. Singurul tabiet modern pe care și-l îngăduie e răsfoirea manuscriselor din bibliotecile mînăstirilor unde înnoptează, consemnînd pilde din milenii de viață monahală de pe Athos.

Tonul recules te molipește treptat, încercîndu-te cu o liniște de bun-augur: „A început slujba. Laudele, sau «ceasurile». Cîntări, adică trăire. Nu sînt momente narative, nu sînt predici.” (p. 65) Observația e esențială: unde am o formă narativă, acolo misterul e inexistent. A trăi pe Athos înseamnă a fi în afara firului epic, fără nici o preocupare pentru prinderea clipei într-o poveste cu sens. Ai de-a face cu taina acolo unde intenția de a o descrie dispăre. În fond, jurnalul lui Andru e valoros tocmai în părțile unde nu descrie nimic, consemnînd în forma lapidară, în propoziții scurte, niște sugestii pe care cititorul le digeră după afinități proprii. Cînd însă narează pilde monahale, extrase din arhiva mînăstirilor, jurnalul e comun, fiindcă se preschimbă în antologie de „schite athonite”.

Un volum placid sub unghi estetic, dar redutabil sub unghiul spiritului. ■

### Alte apariții recente

- Gavril Cornuțiu, *Tragedia și suferințele omului Mihai Eminescu. Ultimii șase ani de viață*, București, Editura Saeculum vizual, 2016, 128 pag.
- Nicolae Țic, *Doi oameni răi*, povestiri, prefață de D.R. Popescu, Editura Călăuza, Deva, 2016, 128 pag.
- Nicolae Scurtu, *Al. Hanță, repere pentru o biografie*, București, Editura Ars Docendi, 2016, 176 pag.



## interviu

**Dan Stanca: Dragă Călin Vlasie, de anul viitor ești noul director al Editurii Cartea Românească. Ce ai de gând să faci? Ce pui la cale? Există obiective pe termen lung și altele pe termen scurt?**

**Călin Vlasie:** Da, după 12 ani...! Foarte puțini știu că în 2004 i-am spus lui Eugen Uricaru, președinteleUSR de atunci, că singura formă de redresare a Cărții Românești, care aproape că se împotmolise, ar fi fost preluarea spre administrare de către o editură puternică, de succes, recunoscută pentru numărul mare de cărți de literatură română editate. Era o idee nouă la care nimeni nu se gândise! Paralela 45 era în acel moment editura care publica de ani de zile cei mai mulți autori români. Cu acest argument inițial i-am propus lui Eugen Uricaru să preia în administrare Cartea Românească. A venit la Pitești și a văzut sediul nou al editurii și tipografia editurii. I-am arătat situații contabile... Eugen a fost de acord, a înaintat propunerea în Comitetul Director, numai că, ghinion!, vorba cuiva, o persoană din Comitetul de atunci mi-a pus o „pilă” cumsecade: a lansat ideea că editura mea e în faliment și că de fapt urmăresc baniiUSR! Interesul acelei persoane era ca administrarea să o preia altcineva, cum s-a și întâmplat... Nici măcar bilanțurile contabile nu mi s-au cerut la acea ședință! Acestea dovedeau negru pe alb că editura mea era în realitate solidă financiar, așa cum este și azi. Și oricum nici nu se puneau problema caUSR să investească vreun ban – cum s-a și întâmplat de fapt în cei 12 ani de administrare de către Polirom.

Așa că, dragă Dan Stanca, se poate spune și așa: Cartea Românească e pe Paralela 45 acum! Cum a administrat Polirom edituraUSR, nu eu trebuie să judec. Apreciez însă că au fost foarte multe realizări care trebuie continuate, dar cea mai mare realizare este aceea că această editură nu a pierit așa cum au pierit edituri de renume anterioare anului 1990. Ceea ce vreau eu să fac din ianuarie 2017 este să administrez o editură a scriitorilor puternică, autonomă ca structură, apropiată de ceea ce însemna ea în anii '80, fără să las deoparte ce s-a făcut bun până la 31 decembrie 2016. Cultura înseamnă continuitate! Acesta e sloganul Editurii Cartea Românească de la 1 ianuarie 2017. Acest proiect l-am prezentat actualei conduceri aUSR de la care am și voi avea tot sprijinul.

În ultimii doi ani CR-Polirom a publicat aproape exclusiv poezie și proză, eu vreau să extind numărul domeniilor editoriale la tot ceea ce privește literatura română. Sunt peste 13 domenii deosebit de importante. Fiecare domeniu va fi dezvoltat cu toată atenția cuvenită... Vreau să las ceva în urma mea pentru cultura contemporană și pentru breasla scriitorilor de azi și de mâine. Nu am nicio altă ambiție. Trebuie să întreprindem ceva bun și pentru breasla scriitorilor din care facem parte. Am publicat



**Călin Vlasie:**

## „Cartea Românească este pe Paralela 45!”

peste 5000 de titluri de carte la Paralela 45, în peste 15 milioane de exemplare. Știu ce vorbesc. Poliromul avea obligația să publice conform contractului semnat minim 25 de titluri pe an. În contractul de colaborare semnat cu actuala conducere aUSR, ștacheta e urcată la 50 de titluri! Nu m-am opus. Eu am publicat în acest an la Paralela 45 aproape 50 de titluri numai de poezie! E nevoie ca editura numărul 1 a scriitorilor români, Cartea Românească, să aibă propria identitate inconfundabilă. Față de colecțiile actuale ale CR-Polirom, CR-P45 va dubla numărul de colecții. Voi pune un accent cu totul deosebit pe colecțiile de critică și istorie literară, de teorie și studii literare. E nevoie azi mai mult ca oricând de propagarea spiritului critic, mai ales că cei care folosesc actualele mijloace de comunicare online par să nu fi auzit de așa ceva. Absența spiritului critic e catastrofală pentru o literatură. Deci vor fi și destule colecții noi, între care una va fi dedicată debutanților în poezie, proză, teatru, critică și istorie literară. Desigur toate vor fi redenumite, punând astfel mai bine în evidență specificul Editurii Cartea Românească. Sunt convins că vor fi editate mai mult de 50 de titluri pe an.

În acest moment definitivez componența redacției. Un amănunt pe care aș vrea să-l citească în special circotașii, dar și cei mai înrași oponenti: nici Nicolae Manolescu și niciun alt membru din Comitetul Director nu mi-au impus un nume anume!

Încă un amănunt: inițial am refuzat preluarea CR. Dacă nu ar fi fost Nicolae Manolescu nu aș fi acceptat. Am o prea mare stimă pentru cel mai important critic literar de după Călinescu și Lovinescu.

Pe termen mai lung, de la 1 ianuarie 2017 începe pregătirea aniversării în 2019 a 100 de ani de la înființarea Editurii Cartea Românească! E un program vast la care voi lucra în următoarele luni, încât din ianuarie să pot da drumul la proiecte de cărți și evenimente. Vor fi cooptați foarte mulți scriitori importanți de azi. Tot în 2019 Paralela 45 va aniversa 25 de ani de la înființare.

**Cartea Românească a fost de la înființare o editură profilată aproape în exclusivitate pe producția de carte autohtonă. Din când în când mai apărea câte o traducere, dar nu acestea au făcut editura. Poate din această cauză editurii i s-a reproșat că ignoră criteriul comercial și deci nu câștigă atât cât s-ar cuveni. Eu cred că e vorba de o judecată greșită întrucât, bine promovați, autorii români s-ar vinde mai bine decât cei străini. Ești de părerea mea?**

**M**area problemă a pieței de carte de azi, dar nu numai, este lectura. Parcă iubitorii de literatură sunt tot mai puțini... Ne plângem toți că nu se mai citește. Că „zac” aceste cărți prin librării.

Ignorarea criteriului comercial, în orice tip de industrie, înseamnă bani pierduți, faliment! În anii '80 criteriul comercial funcționa foarte bine la Cartea Românească! Editura se autoadministra. Nici eu nu voi trece peste acest criteriu. Dimpotrivă. Nu va exista nicio carte publicată care să nu aibă cel puțin un procent de profit! Chiar și la cărțile debutanților. E și aici o strategie pe care o aplic de mulți ani cu succes. Chiar dacă eu aș dori altfel, echipa managerială mă trage de mână. Aceasta este și singura modalitate de a putea plăti drepturi de autor! Chiar dacă nu sunt mari (pentru că depind de tirajul vândut) ele trebuie plătite! Sunt mulți editori, dar și autori, cu duimul, care ignoră sau chiar nu au habar de acest aspect și, fie că cer subvenții pentru drepturi de autor în special, fără să fie interesați dacă se vând sau nu cărțile, fie că din start afirmă că literatura română actuală nu se vinde și prin urmare nu poate produce fonduri pentru drepturi de autor. Greșesc și unii și alții. Trebuie să-i învățăm pe autori să-și prețuiască propriile cărți în sensul în care acestea au și o valoare bănească. De aceea la o lansare de carte publicul trebuie să vină cu bani ca să cumpere cartea lansată și nu să aștepte mila autorului sau a editorului. Scriitorii trebuie să învețe să se respecte și prin cumpărarea cărților celorlalți.

Marea problemă a pieței de carte de azi, dar nu numai, este lectura. Parcă iubitorii de literatură sunt tot mai puțini... Ne plângem toți că nu se mai citește. Că „zac” aceste cărți prin librării. Librăria este oare singura formă de vânzare a cărților? Cred că e o formă secundară deja. Sunt modalități mult mai rapide și mai eficiente de promovare și vânzare. Paralela 45 va pune la dispoziția Cărții Românești cele 16 site-uri și pagini autonome conexe, întregul sistem de concursuri. Sigur că nu vor fi ocolite librăriile. Sunt aceleași, mult împușinate față de acum 10-20 de ani. Multe s-au închis, au intrat în insolvență... Am pierdut miliarde de lei vechi cu librării intrate în insolvență! Acum poate înțelege și un cititor avid ca Emil Brumaru, dacă va citi aceste rânduri. CândUSR a anunțat parteneriatul cu P45, Emil a scris pe Facebook că P45 nu are rețeaua de librării a Poliromului și că asta ar fi marea problemă. Au sărit repede la cap și scriitorii capsăți ca Agopian... I-am replicat că o are, dar că vânzările se fac și pe alte canale. Îl înțeleg pe Brumaru... se poate observa însă cu ochiul liber că în librării nu intră multă lume...

Dar peste toate astea, e bine de știut încă o dată că „zac” doar acele cărți care nu au valoare! Spațiul editorial e plin de cărți fără valoare, într-un procent foarte mare. Ca editor trebuie să ai criterii de selecție. Cine-și imaginează că, fiind edituraUSR, Cartea Românească de sub direcția mea va avea obligația să publice orice, se înșală!

**În ce raporturi se va afla editura cu cealaltă editură pe care o coordonezi, „Paralela 45”? Va fi o relație de la părinte la copil sau se vor afla pe picior de egalitate?**

Vor fi două edituri distincte ca brand, cu structuri și linii grafice personalizate, dar cu o singură direcție și administrare. Rebranduirea Cărții Românești am explicat-o în mare parte la prima întrebare. Se va vedea foarte bine la Bookfestul din vară. Dar până atunci ne vom întâlni în spațiul virtual și în librării.

**Ai deja alcătuit un corp redacțional? Cine va fi noul redactor-șef al editurii?**

La CR-P45 vor lucra atâtea redactori de câți va fi nevoie ca planul editorial stabilit anual să fie realizat. Pot spune foarte sigur că un post ocupat nu va fi o sinecură. Nu am încă un nume de redactor-șef. Deocamdată directorul editorial pentru beletristică al Editurii Paralela 45, Cosmin Perța, se va ocupa și de Cartea Românească împreună cu poetul Ioan Es. Pop.

Nu întâmplător am invitat în corpul de consilieri editoriali redactori de renume ai prestigioasei edituri din redacția de aur a anilor 1980: Georgeta Dimisianu, Magdalena Popescu-Bedrosian, Sorin Mărculescu.

**În ultimul timp editura CR-Polirom a publicat puțină poezie. Ai de gând să relansezi acest sector?**

Exact. Dar nu doar despre poezie e vorba. Toate genurile sunt puțin sau deloc acoperite. Sunt peste 13 domenii editoriale care, cum spuneam, vor da identitate Editurii Cartea Românească.

**Și o ultimă întrebare: cum te vezi să zicem de azi într-un an, deci în toamna lui 2017?**

Încercând să duc la capăt planul editorial din primul an! Aștept cu mai mult interes anul editorial 2018, când vor fi jurizate cărțile anului editorial 2017. Sper ca o bună parte din premiile literare să fie decernate, ca și în alți ani, unor cărți apărute la Cartea Românească

■ Interviu realizat de  
Dan Stanca

**M**andatul lor aparține cuceritorilor. Ei nu merg la Paris ca niște înfrânți, ca mai târziu. Își permit, firește, să afișeze curiozitățile cunoscătorului, a celui adaptat. Niciodată pe cele ale inocentului.



actualitatea

■ comentarii critice de marius miheț



## De partea timpului

**C**ititorul de astăzi descoperă în cartea lui Mihai Dim. Sturdza, *Aristocrați români în lumea lui Proust, nuanțele aristocraților români, în fapt, atât de neomogeni ca lumea pe care visau s-o cucerască.*

Firi ofensive, seduși de ameteala ce-o prilejuieste snobismul, urcați repede și fixați în lumea saloanelor pariziene, descendenții Brâncovenilor au o vocație înăscută din a face fiecă ocazie abordabilă și de-a dialoga ideal cu oglinzile proprii.

Fără îndoială că citind contribuțiile istorico-literare și pe cele sociologice n-ai cum să nu remarci narcisismul funciar din care se hrănesc acțiunile lor. O excepție ar fi Elena Bibescu. Ea organizează o dată pe an și concerte pentru nevoiași. Încolo, ei sunt oameni care au îndurat doar conceptul de deposedare – cea dictată de reforma agrară și apoi de cea comunistă – înțelegă ca un sfârșit de lume, întrucât nimic nu poate fi detestat mai pătimăș decât sărăcia, cred ei. Apoi, nimic neobișnuit, nici imprezibil în gesturile lor. Puterea se proiectează din imaginarul lor romantic, dar văzut de la înălțimea celui ce-și permite să viseze, din mijlocul confortului, ca să ucidă plictisul. Melancolia lor va fi, de aceea, nu o dată abundentă și medicamentoasă. Fructificată literar, ea aduce, cum sunt cazurile Marthei și Annei, ceva dintr-o stare incomodă a existenței. Însă datoriile pălesc în fața speranțelor de identificare cu elita mondenă pariziană. Anton, în schimb, supraviețuiește și prin relațiile politice. Reflexele lui diplomatice vădesc atașament pentru țară și nu se lasă contaminat, precum Anna de Noailles, de inventarea unei identități histrionice, din care triumfă indiferența patriotică.

Există apoi în toate aceste istorii recompuse de Mihai Sturdza o poveste despre răgazul de altădată, unul cu arome și sunete de lume nouă, de secol proaspăt. Fie că ne aflăm la 1900, fie la sfârșitul primului război, lumea are întotdeauna șansa regenerării. Și, mai important, ea nu-și pierde busola culturală. Nici pe cea spirituală. Elita păstrează neatins gestul cultural, îl adăpostește și-l încurajează cu voluptate. Aristocrații români din Paris au prestanță, iar saloanele lor impun cordialitate și bun-gust. Se remarcă și o

disciplină a singurătății. Pentru că, la urma urmelor, toți au rămas niște spirite solitare. Chiar și Anton, căsătorit târziu, dar cu frecventarea unei vieți paralele. Toți aveau vocația echilibrului, a tactului desăvârșit. A frondei armonioase. Brâncovențele știu să exagereze complimentând și o fac din convingere. Prezențele lor apar francezilor drept tonice, însoțite de distincții expresive, de virtuți reale, fără nimic steril. Întruneau două calități ce le asigură deseori reacții extreme: fie era imposibil să spui că nu aparțin locului, fie fasoanele lor iradiuau un misterios apel exotic.

Mandatul lor aparține cuceritorilor. Ei nu merg la Paris ca niște înfrânți, ca mai târziu. Își permit, firește, să afișeze curiozitățile cunoscătorului, a celui adaptat. Niciodată pe cele ale inocentului. Că e vorba de saloane, de concerte pe care le organizează, sau de prânzuri simple ori serate dialogate, toate acțiunile lor au ceva nutritiv pentru elita pariziană.

Personajele istorice ale lui Mihai Sturdza dezvoltă un simț în plus în privința lui Proust. Îl adoptă natural, iar sutele de scrisori schimbate cu Brâncovenii atestă devotamentul reciproc. Știm că ei au fost și cititori ideali ai manuscriselor pe care francezul le trimite cu încredere. Fragil, suspicios și hipersensibil, scriitorul găsește în frați ecouri din Karamazovi, iar în Martha și Anna ceva din palpabilul zeițelor. S-a uitat că modelul Doamnei Verdurin fusese chiar Rachel Raluca Brâncoveanu. La fel, Anna de Noailles stătea la baza contesei Gaspar de Revillon. Sau că Héléne Brâncoveanu, căsătorită de Chimay, fusese prototipul prințesei Guermantes. Proust citește în snobism „nimic altceva decât o religie a aparențelor”. Dincolo de care trece, mai ales în privința lui Anton și Emanuel Bibescu. Cel dintâi, ca dramaturg ratat, dar cu șansa reprezentărilor în cele mai însemnate capitale ale timpului, a fost și cel mai apropiat de francez. El „a rămas omul ocaziilor pierdute”, spune Sturdza. Deși are parte de recunoașteri, nu doar diplomatice, pe mai multe continente. Misogin și risipitor, fascinează pe Proust prin egocentrismul lui, printr-o fervoare a vanității. Cu toate acestea, prieten implicat și atent. Se luptă, de pildă, să-l publice pe Proust, apelând la prietenii vechi și noi. Nu mai puțin celebre rămân adversitățile românului, față de Apollinaire și Titulescu, în primul rând. Cât de apropiat s-a simțit de Proust se vede și din pasiunea cu care investește în prietenia târzie cu Mihail Sebastian, în care citește un *alter ego* al lui Proust.

În toate, un volum ca o poveste cu patru personaje torențiale, pentru care numai aflarea sub lumina reflectoarelor le asigură nu doar vitalitatea, ci supraviețuirea însăși. ■



Daniela Șontică

### Dunărea noastră

Prin curtea noastră trecea Dunărea  
izvora din munții  
Pădurea Neagră  
adică  
din susul grădinii lui Moș Gavrilă.  
Bine, oamenii mari îi spuneau Izvorașul  
dar ei habar n-aveau  
că pe un mal stăteau dacii  
iar pe altul romanii  
și se băteau cu săbii  
galbene din coceni  
și trăgeau cu arcuri de alun  
iar câteodată  
se mai amesteca printre ei și Winnetou.  
Doar mama credea cu noi toate  
doar ea știa  
să împingă harta mai aproape  
ori de câte ori  
ne întorceam învinși de la război  
și tot ea uita mereu  
cât de rece era Dunărea  
și mă trimitea  
să spal toate cizmele de cauciuc  
în apele ei.

### Dar vă spun

În duminicile fără soț  
fratele meu alunul  
citea haiku-uri reușite  
despre săritura lăcustei  
sora mea beladona  
dregea vocalize cu ouă de porumbel  
vărul meu lupul  
își chema haita mai aproape  
vară-mea gărla sărată  
vindeca visele rele  
unchiul meu măruș boieresc  
un an făcea mere  
un an se odihnea  
cu rădăcinile în falia de cutremur.  
O, mătușa mea livada de cireși amari  
doar ea-mi povestea cum se fac copiii  
bunica mea tăcere de pateric  
mă petrecea desculță printre ierburile ude  
și mă privea cu mâna streșină la ochi  
până mă vedea  
intrată în lumea largă  
desigur, bunicul meu  
dealul galben cu fruntea bombată  
îmi spunea că el este Sfinxul  
iar tatăl meu tunetul pădurii  
mă lua de mână să ne jucăm  
uliul și porumbelii  
în curtea școlii.  
Era frumos  
dar vă spun  
toate vietățile fericite erau mama mea  
când tăia pătrunjelul atât de fin  
și  
vorbea despre Dumnezeu. ■



Mihai Dim. Sturdza,  
*Aristocrați români în lumea  
lui Proust. Anton Bibescu,  
Martha Bibescu, Anna de  
Noailles, Elena Bibescu,*  
București, Editura  
Humanitas, 2016, 228 pag.



**T**e bați cu toți nebunii, intri în toate ciorbele, chiar cele mai clasic constituite și care nu lipsesc pe nicio listă de bucate, – și asta nu e treabă de amator.

## corespondență

Venind în întâmpinarea interesului crescut pentru corespondența N. Steinhardt și, totodată, aflându-ne în preajma viitoarelor apariții din seria Integralei Steinhardt, oferim cititorului câteva mostre din corespondența primită de scriitor, ordonate alfabetic în funcție de numele expeditorilor, cu precizarea că identificarea și editarea lor constituie rodul studiului personal întreprins la finalul anului trecut în arhiva N. Steinhardt, cuprinsă în mare parte în biblioteca Mănăstirii Rohia. În elaborarea aparatului critic, am inserat și câteva observații, paralele sau analogii pe care le-am considerat utile, ținând cont de importanța pe care o acorda scrierilor de *granită*, interviului, epistolei, memoriilor (majoritatea interceptate de Securitate) acest scriitor aparte, el însuși un caz interesant de *om-graniță*: evreu și creștin, liberal și conservator, existentialist și ortodox, diletant și erudit, anglofil și francofil, ascetic și exuberant, polemist și conciliator.

Intențiile acestei restituiri țin cont, în primul rând, de atmosfera culturală a anilor '80, de mediul flămând după noi apariții editoriale, caracterizat de schimburi de cărți, de efervescentă epistolară și de neliniștile cauzate de sfârșitul unui veac zburcunat sau, după unii, blestemat. Într-o astfel de ecuație, transparență cu ușurință, din scrisorile mai jos redată, rolul de reper spiritual pe care apropierea începe să i-l confere, fapt deloc exagerat chiar și într-o lectură retrospectiv-sceptică.

(Adrian Mureșan)

[Alexandru Ciorănescu  
cătore N. Steinhardt]

A. CIORĂNESCU  
Méndez Núñez, 80  
Santa Cruz de Tenerife

13/4/1980

Dragă Amice<sup>1</sup>,

Mulțumesc pentru *Incertitudini literare*, primit și răsfoit cu plăcere. Nu vreau să-ți spun minciuni, n-am citit încă decât foarte puțin, 5-6 articole în total, conform teoriei lui Wilde asupra oului clocit. Nu e clocit, și incertitudinile ți le atribui, ba chiar le fabrici singur. Cu alte cuvinte, ce spui tu e corect și clar, dar îl spui ca și când n-ai fi convins că e. E o „feinte de bonne guerre”, dar e în același timp un artificiu și un fel de a te răsfața. Probabil de la Larbaud citire. Îți place să nu ieși din pielea de amator, și asta, sincer, ți-o spun ca un reproș. Nu reproșez nimic amatorismului, și mai ales lui Larbaud, pe care-l admir, pentru dificultățile interioare, pentru snobismul de *bon aloi* și pentru tot ce-a făcut pentru secolul 16 și pentru cîțiva Spanioli. Dar Larbaud era un degustător de vinuri rare, un explorator, și tu – nu știu dacă de bună voie sau din obligație profesională – te bați cu toți nebunii, intri în toate ciorbele, chiar cele mai clasic constituite și care nu lipsesc pe nicio listă de bucate, – și asta nu e treabă de amator. Trebuie să-ți iei răspunderea. Nu ți-aș spune-o, dacă n-ai fi în stare să răspunzi, sau dacă ar fi prea târziu: ți-o spun pentru că sper că ar putea să fie util.

## Destinatar: N. Steinhardt



Experiența ta de lector inteligent și de (pardon de expresie) tîrfa bătrînă în ale cititului, vrei nu vrei, trece dincolo de amatorism. Întîi pentru că asimilezi prea multe, inclusiv texte care nu-ți plac; al doilea, pentru că amatorismul e în general un produs secundar (Larbaud, Chesterton, M. Sebastian au scris romane), și la tine e principal. Trecerea la critica propriuzisă e de altfel insensibilă: de la pipăit treci la diagnostic, de la nuanțări și notații la marile ansambluri, de la participare la obiectivare. Tot restul e la fel. Sau, dacă vrei să continui pe același drum – lucru care nu mi se pare deloc absurd –, și dacă-mi permiți nasul unde n-am nicio oală, nu ți-l băga nici tu cu toți terchea-berchea ai literaturii, cu Dumas Père (afară de cazul când vrei să-l reabilitezi artistic, ceea ce ar fi excelent, dar nu pe patru pagini), cu France însurat cu Brătescu-Voinești. Adică nu te limita la terenul impresiilor juste (sau nejuste), dar fără coerență interioară (vizibilă, cel puțin). De la un cititor ca tine, aș pretinde ceva mai subtil și mai consistent, de ex. o lectură totală (semi-totală, pentru că prima nu e posibilă) a *Crailor de la Curtea Veche*<sup>2</sup>, sau a oricărei cărți fundamentale: dar nu pe fugă, într-un foileton, ci obligîndu-te a reveni asupra acelorași impresii și a te adînci pe tine, limpezindu-ți perspectivele. Nu e a ieși din meseria pe care o faci (și o faci bine), ci a-ți calibra mai just potența ca lector.<sup>3</sup> Mă înșel? Presupun că nu vei avea curajul să mă contrazici.

Nu sunt de acord cu judecata ta asupra *Prințesei de Clèves*, dar e adevărat că judecățile criticilor sunt foarte deosebite. A ta nu e suficientă, pentru că nu justifică abținerea după moartea prințului. Cred că explicația cea mai bună e, afară de demnitatea individului, oroarea jansenistă a păcatului: nu uita că romanul vine după Descartes și teoria sufletului tare, după Polyeucte și mai ales după Pascal. Ca exemplu de roman fără demnitate mi se pare mai elocvent Manon Lescaut.

Am citit cu plăcere studiul despre

*Pseudo etc.* Mi se pare just. Aș adăuga numai că e o capodoperă a artei de a se achita de o obligație, fără a se achita: un fel de sgrîie-nori față de primul etaj mare ar fi reprezentat de rondelul lui Voltaire. Dar ce să mai lungim vorba? Te felicit sincer. Ești unul din pușinii lectori cu care se poate sta de vorbă și certa *à perte de vue*: în țară, din păcate, speța e slab reprezentată, nu din cauza geniilor, ci a temeliei. De-aia te cert, cu încredere. Vorba lui Martin Du Gard cînd îl certa pe Gide (*mutatis mutandis*): pune pe unde vrei: „eu aș zice”, „mi se pare că”, „poate că”, și gata.

Cu bune amintiri,  
A. Ciorănescu

[Doina Cornea către N. Steinhardt]

Cluj, la 4 august 1987

Mult Prețuite Părinte Nicolae,

Vă mulțumesc mult pentru rîndurile Dumneavoastră. Țin, de asemenea, să Vă reamintesc cît de mult mi-a plăcut cartea *Escalelor în timp și spațiu*. Cum, din nefericire, am un ritm de lectură neîngăduit de lent, am parcurs neîngăduit de puține cărți în viața mea. De aceea sunt și insuficient de informată, iar *Escalele* – recunosc cu rușine – e prima Dumneavoastră carte pe care am citit-o. A fost însă revelatoare.

În ce privește nereferirea mea la textul Dumneavoastră despre *Miorița*<sup>4</sup> ar fi fost, din parte-mi, o mare greșală dacă, acum vreo șase luni și mai bine – cînd am expediat scrisoarea care nu știu pe unde o zăbovi – cunoscîndu-l, l-aș fi omis. Regret și eu că am luat cunoștință de acest text de referință (care de acum înainte ar trebui să figureze în toate manualele de limba română și să fie prezent în mintea și în inima tuturor profesorilor de specialitate) abia după ce strădania mea a fost deja consumată (*petrecută*, ar spune pe drept Dl. Noica). Totuși, mă și bucur, într-un fel, deoarece apropierea

interpretării mele de ceea ce spuneți Dumneavoastră, și independent de ea, devine, dincolo de o verificare și satisfacție personală, un criteriu general, cum că așa se cuvine să judecăm, să simțim, chiar să trăim această baladă, toți cei cărora ea le aparține.

Asigurîndu-Vă de buna mea credință, atît cît mi-e dat să o pot controla, cu cele mai profund recunoscătoare gînduri,

Doina Cornea

P.S. Nădăjduiesc că nu mă veți ocoli cînd veți trece prin Cluj. Vă mai rog, transmiteți mulțumirile noastre Părintelui Stareț precum și Fraților întru Christos, pentru bunăvoința și căldura cu care ne-a omenit.<sup>5</sup>

[Șerban Foarță  
cătore N. Steinhardt]

Timișoara, 1 octombrie '82

Cum, la răstimpuri (nu prea rare), eseurile D-voastră, stimate domnule N. Steinhardt, mă farmecă și mă exaltă (ce savuros, citit – în veliglas – nevastă-mi, ieri seară „Beaumarchais”; ca și, prin iulie, „Cu sifon, sifon albastru!”), regret că nu vă sunt prin preajmă, – aceste rînduri dîndu-mi, cît le scriu, senzația iluzorie că mă aflu!

Are dreptate d-l Al. Paleologu să „pizmuiească” erudiția (și informația) D-voastră. Le invidiem, de fapt, cu toții. – Cu cît mai invidiabile sunt, însă, starea de grație, juventutea, „hazul”, euforia, entuziasmul, bunătața, strălimpezimea scrisii D-voastră! Iertați-mi, rogu-vă, accentul prea patetic, – la o „aniversară”, tolerabil...

...Vă sunt, de fapt, dator – de multă vreme – cîteva rînduri (recunoscătoare). – Nu vi le voi fi scris din tembelism (ori, poate, luat de ...ale vieții valuri!). Mă-nvrednicesc să vi le scriu acum, – rugîndu-vă ca, dimpreună cu caldele-mi urări de bine, să acceptați, din parte-mi, acest „xerox” (al *Simpleroze*-lor<sup>6</sup>, din care nu mai posed decât un exemplar), ca și originalul (exemplu de, vai, tiparicești erori!) al unui așa-zis „pretext” al meu, vecin – recent –, în „Orizont”, cu un eseu al D-voastră...

...Primiți-le, vă rog, ca pe un semn al respectuoasei mele afecțiuni!

Cu grațitudine și stimă,  
Șerban Foarță

[Virgil Ciomoș către N. Steinhardt]

Olănești, 3.I.1984

Iubite Părinte Nicolae,

Nici nu știți cîtă bucurie mi-a prilejuit recenzia<sup>10</sup> dumneavoastră la *Jurnalul* lui Liiceanu. Era absolută nevoie de o asemenea corectură pentru ca direcția pe care a deschis-o Noica în cultura noastră să rămîna viabilă în ochii tinerei generații. ►

**C**u mine situația e mai „gravă”. M-am apucat de o carte, la care lucrez zi și noapte (iar când Florentina e plecată, numai noaptea!). Suntem în continuare „independenți”, adică fără nici un alt ajutor.



## corespondență

Punerile dumneavoastră la punct sînt cum nu se poate mai binevenite. Ele lovesc în ceea ce se cheamă astăzi „spirit concurențial” (era parcă mai frumoasă expresia veche: *deșarta mărire*). Este uluitor în ce forme subtile poate el să se manifeste, bunăoară, în numele „culturii de performanță” care, de altfel, nu are nimic rău în ea. Desigur, formația intelectuală a tineretului nu poate fi concepută în afara performanței. Și totuși, în *Jurnal* nu atît tineretul este vizat, ci omul în genere dimpreună cu destinul său intelectual mîntuitor.

În acest caz, însă, lucrurile se schimbă, căci, cu toată frumusețea ei, tinerețea nu poate să-l reprezinte pe om în toată plenitudinea sa. Aș spune că abia gândul cu adevărat lucid al morții poate să „pună între paranteze” viața ca pe un tot finalizat ori nu. Constituie oare înțelepciunea o atare finalitate? Ar fi prea puțin pentru a satisface năzuința spre absolut a omului. Cum bine ați spus, nu ne putem mulțumi cu un adevăr presupus, fie el și genial; adevărul este, la limită, o stare *ontologică* pe care avem s-o realizăm. Ori face parte din economia acestei realizări ca ea să nu fie sortită numai înțelepților. Lucrul acesta l-am învățat prin profesorul Dumitriu care, spre stupefacția mea juvenilă, mi-a spus odată că înțelepciunea însăși este, în cele din urmă, deșertăciune. E adevărat, numai în cele din urmă, adică numai după ce ai experimentat-o în toată autenticitatea și, paradoxal, inautenticitatea ei.

Faptul că ea poate fi autentică nu trebuie să ne liniștească prea mult căci, într-adevăr, arătați dumneavoastră, cît din ea ne este oare dăruită? „Viclenia” destinului este că niciodată nu vom putea distinge cu exactitate între ceea ce ne-a fost dăruit și ceea ce am dobîndit prin noi înșine. În această situație cel mai cuminte este să primim tot binele ca un dar.

Fie ca articolul dumneavoastră să ajungă la toți tinerii descumpăniți și ca el să le aprindă în inimi lumina necesară mergerii pe cărarea vieții.

De aici, de la Olănești, primiți, părinte Nicolae din partea mea și a soției mele, toate urările noastre de bine și sănătate!

Al dumneavoastră,  
Virgil Ciomoș

[Virgil Ciomoș către N. Steinhardt]

27 sept. 1988

Iubite Părinte Nicolae,

Am tot sperat să putem ajunge în vara asta pe la Rohia, dar o serie întreagă de împrejurări s-au opus proiectelor noastre. Voiam să vă mulțumesc prin viu grai pentru urările calde ce le-ați adresat cu atîta atenție odraslei noastre. Se vede că n-o pot face decît acum și pe cale epistolară.

Pentru noi vara a fost deosebit de

încărcată. Florentina, după ce a primit anul trecut un premiu al Academiei, trage de pe urma lui pentru că tema laureată trebuie și pusă în aplicare. Așa stînd lucrurile, a trebuit să plece în mai multe rînduri cîte o săptămînă la Mediaș pentru pilotări, apoi la congresul de chimie etc.

Cu mine situația e mai „gravă”. M-am apucat de o carte, la care lucrez zi și noapte (iar când Florentina e plecată, numai noaptea!). Suntem în continuare „independenți”, adică fără nici un alt ajutor. Este mai greu, dar mai bine...

În fiecare seară vă pomenesc (împreună cu cea mică), prilej repetat de a mă gîndi la starea Dvs. de sănătate, la cum vă merge în general. Am mai primit cîteva mesaje prin intermediari (pentru care vă mulțumesc); prefer însă o scurtă „dare de seamă” epistolară din parte-vă!

Adevărul este că vă scriu acum doar cu un singur motiv: acela de a vă spune că activitatea Dvs. culturală este f. f. *importantă* și că în ultima vreme m-am gîndit mult la aceasta. Ultima punere la punct cu privire la „însenarea”<sup>11</sup> lui Caragiale este

<sup>1</sup> Corespondența cu Al. Ciorănescu (istoric literar, comparatist, teoretician al literaturii, lingvist, prozator, dramaturg, poet, traducător, editor, n. 15 noi. 1911, Moroeni, Dâmbovița – d. 25 noi. 1999, Insulele Canare, Spania), fost coleg de liceu al lui Steinhardt, la „Spiru Haret”, în București, a fost strînsă în volumul cu un titlu, deși foarte lung, totuși, ușor reducționist (câtă vreme vorbim de monahism în cazul lui Steinhardt abia din 1980) *Monahul Nicolae de la Rohia: Nicu Steinhardt în corespondență cu Alex. Ciorănescu: Tengeri – Insulele Canare – Spania, 1966-1989*, ediție îngrijită de Horia Nestorescu-Bălcești, Editura Nestor, București. Din nefericire, după cum mărturisește însuși Ciorănescu în prefața ediției, corespondența nu e completă. Deși depuse de însuși Steinhardt la ceea ce astăzi cunoaștem drept Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, scrisorile primite de la Ciorănescu pe parcursul a peste treizeci de ani au ars, ce tristă ironie, în decembrie 1989. Scrisoarea de mai sus ne-a parvenit în copie, ca toate celelalte pe care le-am îngrijit în acest dosar, din arhivele Mănăstirii Rohia, în urma cercetărilor întreprinse la finalul anului trecut, prin acceptul și prin bunăvoința Părintelui Arhimandrit Macarie Motogna, căruia îi mulțumim pe această cale.

<sup>2</sup> Sfatul lui Ciorănescu va fi urmat întocmai și pus în practică peste doar un an în „Viața Românească” (XXXIV, nr. 11, noiembrie 1981, pp. 30-35), unde va apărea eseuul intitulat *Visul galeș matein* și cuprins ulterior în sumarul volumului *Critică la persoana întâi* (Dacia, Cluj, 1983).

<sup>3</sup> Ar fi fost extrem de interesant de observat, pe firul corespondenței, cum s-a apărut sau cum a reacționat Steinhardt la acuzele amicale, altfel obiective și pertinente, pe care Ciorănescu i le aduce criticii sale culturale. Cum în ediția mai sus citată, a lui Horia Nestorescu-Bălcești, acest răspuns lipsește, trecem și această scrisoare pe lista celor dispărute.

<sup>4</sup> *Un caz de recurs la splendoare:*

de-a dreptul antologică. Același lucru, cred, trebuie să-l faceți și în „interior”. De aceea v-aș întreba (așa cum o face Dl. Dumitriu cu mine, fără a pierde un prilej): cum stați cu cartea? Cu cartea de predici...<sup>12</sup>

Într-un fel, însuși regretatul Dl. Noica spunea odată că cel mai important este ca, atunci cînd vrei să faci ceva măreț, să abordezi pe Kant bunăoară, să începi cu „micii” săi predecesori, fără de care Kant însuși nu poate fi înțeles. Importanța acestor „mici lucruri” este, pentru o cultură ca a noastră, covârșitoare. Aș spune chiar mai mult decît atît: atunci cînd un om (ca Dvs.) a ajuns la acel ceva „măreț”, tot ceea ce este mărunț și cotidian se metamorfozează în această perspectivă (totul se atinge cu măreția, totul lucrează pentru ea).

Ceea ce puteți Dvs. oferi este mai mult decît cerea Noica însuși, căci „măreția” nici nu se vede, ca să spun așa; ea doar se infuzează tuturor acelor ce vă citesc. Și faptul este cu atît mai extraordinar cu cît nici măcar nu știu. Au deplină libertate toți!

Sunt încîntat, fericit pentru faptul de a vă fi cunoscut, că m-am bucurat

de prietenia Dvs. și, nenorocit totodată pentru situația în care sunt: aceea de a nu putea fi mai mult în preajma Dvs., de a face ceva mai mult pentru a vă returna „datoria”...

Și acum o mărturisire. Între multe lucruri extraordinare pe care le-am citit, scrise de Dvs., unul mă tot îndeamnă de a vă „gratula”. Este vorba despre ceva cu totul tulburător, ceva pe care, cred, numai un ochi încercat și cu binele (fad) și cu răul (neconvingător) și care vrea altceva, ce s-ar putea numi „smerenia semeață”, îl poate observa. Din păcate nu toți pot gusta textul Dvs.,<sup>13</sup> pentru că nu toți au văzut-o și auzit-o pe neîntrecuta, divina Maria Callas...

Ceea ce scrieți despre ea nu este numai tulburător, cum este Maria însăși, ci *adevărat*. Ferice de astfel de oameni ce pot fi exemple *vii* pentru ceilalți. Ferice de Dvs. pentru faptul de a fi arătat cu degetul spre astfel de oameni. Cu cele mai calde urări de bine, noroc și sănătate (la care se alătură și cele ale Florentinei și Anei-Maria) vă îmbrățișează

Al Dvs.,

Virgil ■

Miorița, în „Viața Românească”, nr. 77 (1982), nr. 8, p. 72-73 (reluat și în *Escală în timp și spațiu*, v. ediția îngrijită de Ștefan Iloaie, Polirom – Rohia, Iași, 2010, pp. 391-395).

<sup>5</sup> Peste trei luni, Doinea Cornea va fi arestată împreună cu fiul său, pentru răspîndirea de manifeste de solidarizare cu protestul muncitorilor din Brașov, de la 15 noiembrie 1987. Deși monah încă din 1980, Steinhardt își face planuri, sfătuiindu-se cu Virgil Ciomoș, pentru cum ar putea să se solidarizeze, la rîndul său, cu Doina Cornea și cu privire la întocmirea unor liste cu potențiali protestatari: „Singura lui problemă era aceea de a cântări cât anume din ceea ce primise prin botez trebuia convertit într-o atitudine civică de protest față de imoralitatea, de șmechereala și de lașitatea ce abundau în jurul nostru. Colindam împreună pădurile Clujului, încercînd să întocmim liste de potențiali protestatari. Nu ajungeam niciodată la mai mult de câteva persoane fiabile, cu care, spunea el, nu puteam face mare lucru. Era nevoie de sute, de mii. Puteam, eventual, să ne salvăm sufletele, dar nu puteam să schimbăm cu adevărat situația politică. Era foarte preocupat și trist pentru asta. A încercat de cîteva ori să ajungă la Doamna Doina Cornea. (...) Pretextă că ar fi fost părintele ei confesor. A reușit, însă, să-l întâlnească pe fiul ei, transmitîndu-i în felul acesta încurajările și solidaritatea lui, măcar de la distanță” (v. dialogul lui Virgil Ciomoș cu Călin Emilian Cira, în *Convorbiri despre N. Steinhardt*, vol. I, Cluj-Napoca, Eikon, 2010, pp. 108-109).

<sup>6</sup> „Revista Fundațiilor Regale”.

<sup>7</sup> Eseu apărut în „Viața Românească”, 77 (1982), nr. 7, pp. 75-76. Ulterior a fost inclus în sumarul volumului *Escală în timp și spațiu* (1987).

<sup>8</sup> Eseu apărut în „Viața Românească”, 77 (1982), nr. 6, pp. 78-80 și conceput, se pare, la sugestia lui Alexandru Paleologu, în urma unor discuții pe teme mateine (v. *Escală...*, ediția Iloaie, p. 233).

<sup>9</sup> *Simpleroze*, Editura Facla, Timișoara, 1978.

<sup>10</sup> „Catharii de la Păltiniș”, în „Familia”, 19 (1983), nr. 12, p. 7; textul va apărea atît în volumul *Epistolar*, ediție îngrijită de Ștefan Iloaie, Editura Cartea Românească, București, 1987, pp. 324-327, cât și, cu mici modificări, în sumarul volumului *Escală în timp și spațiu*, Editura Cartea Românească, 1987). Este o falsă recenzie, un eseu polemic, de o rară finețe, precum și unul dintre cele mai cunoscute și mai comentate eseuri ale lui Steinhardt, atît înainte, cât și după 1989. Deși nu putem să ignorăm teza Ardeleanu – Iloaie, conform căreia la baza acestui text s-ar afla „ideea unui puseu de vanitate din partea lui Steinhardt” (v. nota de subsol din *Escală...*, ediție îngrijită de Ștefan Iloaie, Polirom – Rohia, Iași, 2010, p. 415), suntem de părere că această explicație, altfel binevenită, este devansată de justetea ansamblului ideatic al polemicii. În opinia noastră, rațiunile care alimentează textul lui Steinhardt și critica sa la adresa Școlii de la Păltiniș nu fac parte din orizontul semantic al „vanității”, dovadă stînd și lectura pe care i-o aplică mai sus Virgil Ciomoș.

<sup>11</sup> *Text și pretext*, în „Steaua”, nr. 7, 39 (1988), p. 19. Textul va fi inclus, postum, și în sumarul volumului *Monologul polifonic*, Editura Dacia, 1991.

<sup>12</sup> Volumul *Dăruind vei dobîndi: cuvinte de credință* va apărea postum, în mai multe ediții: la Editura Episcopiei Maramureșului și Sătmarului, 1992; la Editura Dacia, 1994, 1997, 1999, 2002; la Editura Humanitas (sub titlul *Cuvinte de credință*) și la Editura Mănăstirii Rohia, ambele ediții în 2006; la Editura Polirom – Rohia, Iași, 2008, în cadrul Integralei Steinhardt, ediție îngrijită, note, studiu introductiv și referințe critice de Ștefan Iloaie, indici de Macarie Motogna, repere bibliografice de Virgil Bulat.

<sup>13</sup> *Farmecul Mariei Callas* (text radiofonic), în *Escală...*, v. ediția Iloaie, pp. 367-369, precum și înregistrările audio de la Radio România, apărute sub genericul *N. Steinhardt. Jurnal de autor* (1978-1984), cu o prezentare de Ion Bogdan Lefter, 2012.



**S**utele de pagini despre sine l-au făcut, în mod surprinzător, și mai enigmatic pe Valeriu Anania, măbind complexitatea a ceea ce se știa în legătură cu existența lui.

## actualitatea

**M**edicii sunt la noi sunt, prin tradiție, iubitori și cunoscători de literatură (ceea ce nu înseamnă că toți respectă tradiția!). Marele cardiolog Leonida Gherasim și, anterior, celebrul chirurg Dan Setlacec (care, din nefericire, acum nu mai este în viață) mi-au vorbit, în diverse ocazii, în deplină cunoștință de cauză, despre scriitorii de azi. Mi s-au părut, chiar, mai competenți (și mai exigenți) decât unii critici literari. În această tradiție se înscrie și Mircea Gelu Buta, medic primar și doctor în medicină, director al Spitalului Județean Bistrița și titularul cursului „Nursing Biblic” de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Mircea Gelu Buta este un medic valoros și conduce un spital organizat și dotat la standarde internaționale (fiind omologat de NATO!). Bine pregătit ca medic, este în același timp inițiat în literatură și teologie. Prin formația sa, ca și prin talentul literar dovedit în paginile memorialistice publicate anterior, era îndreptățit să scrie cartea apărută recent într-o a doua ediție, revăzută și adăugită: *Amintiri despre mitropolitul Bartolomeu Anania*, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2016.

Regretatul Valeriu Anania (numele de mirean, cu care și-a semnat cărțile de literatură) a fost un personaj luminos, cu o biografie dramatică, al vieții noastre spirituale. A trăit 90 de ani (1921-2011), și-a format din timp o întinsă cultură umanistă, a fost întemnițat din motive politice (se afla în închisoare când i-a murit mama și nu i s-a permis să participe la înmormântare), a urcat cu deplină justificare și bună-credință treptele ierarhiei ecleziastice, până la aceea de mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, a devenit o conștiință a lumii românești. A scris poezie, proză, teatru, eseuri, care i-au adus calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor, iar în ultimii ani de viață a publicat un volum masiv de *Memorii*, impresionant printr-o sinceritate decentă, prin înțelepciune și prin talentul de povestitor, volum premiat deUSR. Sutele de pagini despre sine l-au făcut, în mod surprinzător, și mai enigmatic pe Valeriu Anania, măbind complexitatea a ceea ce se știa în legătură cu existența lui. Aceste pagini, departe de a elucida cazul, au redeschis discuția asupra destinului unui om de cultură care și-a îndeplinit misiunea în vremuri nefavorabile culturii.

O impresie puternică a făcut și testamentul său, deschis imediat după moarte. Iată un fragment:

„Singura mea avere sunt biblioteca și manuscrisele personale, precum și colecția de acte, scrisori și fotografii, toate aflate în reședința mea din

■ alex ștefănescu



## Portretul lui Valeriu Anania



Valeriu Anania și Mircea Gelu Buta

Mănăstirea Nicula, pe rafturi și în două seifuri metalice, sub auspiciile Fundației Mitropolitul Bartolomeu, din al cărui colegiu director face parte și starețul acestei mănăstiri. Dacă și când se va considera că acestea pot prezenta un oarecare interes pentru cultura românească, prefer ca la ele să aibă acces profesorul universitar Aurel Sasu, care mi-a dat acordul în acest sens.

Obiectele personale mărunte din reședința de la Cluj vor rămâne în seama instituției, cele din reședința niculeană vor rămâne pe loc.

Doresc să fiu înmormântat în groapă de pământ reavăn, având deasupra piatra pe care mi-am pregătit-o din timp.

Să nu mi se acorde distincții post-mortem, de niciun fel.”

În aceste circumstanțe, orice informații și opinii în plus despre Valeriu Anania sunt binevenite.

Mircea Gelu Buta l-a cunoscut pe Valeriu Anania atunci când l-a invitat să sfințească un paraclis înființat în incinta spitalului. Întâlnirea dintre medic și viitorul său personaj s-a putut realiza datorită mijlocirii pline de tact asigurate de preotul și poetul Ioan Pinteș (în prezent director al Bibliotecii Județene Bistrița), binecunoscut cititorilor **României literare** (este cel care a organizat admirabil, nu demult, sărbătorirea lui George Coșbuc, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la naștere).

Vizita la Arhiepiscopia din Cluj este evocată de Mircea Gelu Buta în cuvinte simple și emoționante:

„Mi-am spus că se cuvine să-i fac o vizită Arhiepiscopului Bartolomeu și m-am gândit că o punte între mine și înaltul ierarh ar putea fi preotul Ioan Pinteș, poet și fost consilier cultural al chirișului. Nu mai țin minte ziua în care am urcat cu părintele Pinteș treptele primului etaj al clădirii Arhiepiscopiei din Cluj. Am fost întâmpinați în prag de Înaltul Bartolomeu și în clipa în care tânărul preot, îmbrăcat într-o reverendă călcată impecabil, se înclina dinaintea Arhiepiscopului, am intuit personalitatea acestuia întrunită într-un amestec de asprime, împletită subtil cu tandrețea. Zâmbetul de bun-venit, dublat de o privire scrutătoare au fost însoțite de o electrizantă strângere de mână. Apoi, cu un gest de boier care nu admitea refuzul, ne-a poftit să luăm loc pe fotoliile capitonate, care, deopotrivă cu biroul și cu celelalte piese de mobilier din încăperea, aveau ceva «șagunian».”

Mircea Gelu Buta este un bun portretist. El îl evocă pe Valeriu Anania în ipostaze diferite, pentru ca din suprapunerea variantelor să ne facem o imagine completă, în trei dimensiuni, a unei personalități greu de fixat într-o definiție. Reproduc în continuare, ca exemplu, pasajul în care este rememorată o altă întrevvedere, de data aceasta la Mănăstirea Nicula:

„Era primăvară, după Paști, plouase în ajun, iar vegetația dealurilor care înconjoară mănăstirea își trimitea miresmele sale tonice și nespuse de vii. L-am găsit pe Arhiepiscop așezat afară, lângă petecul de iarbă din fața

intrării în reședința sa de vară. Adia un vânt abia perceptibil, care îi mișca ușor mânecile reverendei. Înaltul, fără engolpion la gât, își scosese fesul de pe cap, iar vântul acela îi clătina șuvițele părului alb. Pe măsura din dreapta sa se aflau o ceașcă de cafea golită, un pahar de apă și o carte destul de groasă pe care mi-a recomandat-o să mi-o procur, după ce l-am salutat reverențios și m-a poftit să iau loc pe celălalt fotoliu din apropierea mesei.”

Discuțiile lui Mircea Gelu Buta cu Valeriu Anania pe teme literare și teologice, filosofice și organizatorice (se examinează, de exemplu, la un moment dat componența și funcționarea Sinodului, relația dintre biserica ortodoxă și aceea greco-catolică, programul postului de radio „Renașterea” de la Cluj etc.), reconstituite cu o adevărată artă a dialogului de către autor, fac din cartea de amintiri și o carte de idei. Multe dezbateri referitoare la viața religioasă de la noi ar putea avea ca punct de plecare această carte.

Remarcabilă este și valoarea documentară a amintirilor, care aduc succesiv în prim-plan personalități ca patriarhul Iustinian, părintele Stăniloae, scriitorul Nicu Steinhardt sau profesorul Victor Papilian.

În sfârșit (sau, mai exact, înainte de toate), suscită interes momentele de *viață retrăită*. De exemplu momentul vizitării de către arhiepiscop a închisorii în care fusese deținut politic cu mulți ani în urmă:

„În camera de lucru căptușită cu cărți, de la Nicula, în jurul dulcețurilor și cafelelor servite de maica Galinea, obicei din Vechiul Regat pe care Înaltul îl respecta cu sfințenie de fiecare dată când ne întâlneam, acesta ne-a povestit o întâmplare care s-ar fi convenit inclusă în memorii. Era o amintire destul de recentă, datând de pe la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut. Arhiepiscopul Clujului venise să sfințească un paraclis la închisoarea din Gherla. La sfârșitul slujbei, doi oameni gârboviți de vârstă, civili, nu deținuți, păreau că vor să-i spună ceva arhierului, însă nu cutezau să se apropie. Comandantul închisorii, care știa că Arhiepiscopul petrecuse câțiva ani buni ca deținut politic la Gherla și la Aiud, i-a zis că cei doi oameni fuseseră gardieni acolo în anii '50, veniseră la slujbă, însă se simțeau tare rușinați și împovărați de trecutul lor... «Atunci, ne mărturisea Înaltul, m-am dus eu la ei, am îngenuncheat împreună (și ceilalți aflați de față) și am rostit cu toții *Tatăl nostru*, accentuând cuvintele *Și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșelile noastre*...»”.

Asemenea evocări nu mai sunt doar evocări, sunt literatură. ■



■ semn de carte de gheorghe grigurcu



## De vorbă cu Ilie Constantin

**R**ăspunzând la întrebările nu foarte numeroase dar bine șintite pe care i le adresează Liana Cozea, Ilie Constantin schițează un autoportret. Cum l-am putea caracteriza moralmente în virtutea acestei noi oglindiri ce ne-o oferă?

Am zice că printr-o modestie temperată și printr-un orgoliu tot atât de temperat, expresie a unui echilibru menit nu doar a-i economisi energia psihică, ci și a o orienta în direcțiile optime, a o raționaliza. A acorda într-o sobră dispoziție ceea ce se cuvine celorlalți, a-și recunoaște în chip similar ceea ce i se cuvine sieși: „Cezar (Baltag) și eu știam să ne prețuim pe noi înșine și pe ceilalți poeți, în mod liniștit, fără a-i micșora pe alții pentru a ne spori pe noi, ba chiar punându-i în valoare atunci când le-o detectam. Mai târziu, mi-am permis să declar: *Sunt egalul celor mai buni*; dar aceasta e o declarație de după revenirea mea din exil, la capătul lungilor ani de cvasi-dispariție din peisajul literar românesc”. Liana Cozea îi recunoaște interlocutorului d-sale „pe lângă sensibilitatea înăscută, o inteligență supunere în fața datelor vieții”. Ce ar însemna aceasta? O strunire a aprigului temperament de obârșie, cel valah, fără căderea în stări de criză de adaptare ori introspectivă. În versurile d-sale, Ilie Constantin se detașează foarte vizibil de prestația congenerilor șaizeciști socotiți de prim-plan, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, printr-o densitate gravă, printr-o precizie a substanțializării de latină factură. Italianist mai întâi, ulterior perfecționându-și cu sîrguință franceza, poetul ar fi putea fi considerat chiar la antipodul acestora. Trăind, după cum ne încredințăm, „fără trufie”, într-o „liniștită și responsabilă acceptare de sine”, nu omite însă un astfel numit „orgoliu cu sfială”. Drept care opiniile critice „fără menajamente”, după cum le apreciază Liana Cozea, ce l-au vizat de la o vreme, sînt acceptate cu acel schepsis al unui eu decis în sine care-l menține pe autor pururi în verticalitate: „Altminteri, o declar din nou, nu ezit să mă consider, ca poet, *egalul celor mai buni*”. Se află aici un paradoxal orgoliu flegmatic, o conștiință doar formal flexibilă ce nu se frînge. Din acest punct de vedere putem înțelege exilul scriitorului

prelungit pe aproape patru decenii, dus cu paciență, cu o relativă „seninătate”, chiar uneori cu tușe ale bonomiei. Devenit nu mai mult decît paznic (*réceptionnaire*) în subteranele unui bloc din centrul Parisului, renunțînd în acel răstimp de nu mai puțin de opt ani la scris, d-sa a săvîrșit o descindere în Infern. Într-un Infern, modernizat, dar în esență analog cu cel al tradițiilor: „Poarta parkingului rămînea mai tot timpul ridicată, ea se cobora ca o mare aripă de metal doar în zilele de ger intens – rare în iernile pariziene. Această largă deschidere spre ziua lăsa să pătrundă unele raze solare dar nu direct în cabina mea unde lumina rămînea pururi aprinsă. Intrau și ieșeau mașini de lux, conducătorii lor mă salutau în treacăt”. Ceva ciudat se petrecea. Deși cîștigase „existența liberă, în afara compromisurilor, a delațiunii și a fricii”, Ilie Constantin suferea fără doar și poate, întrupîndu-și activitatea creatoare, o obstrucție care-l apropia într-un fel confrăților supuși injoncțiunilor regimului comunist. E adevărat, n-a semnat proteste și nu s-a afirmat la Europa liberă (cauza de căpetenie: își lăsase în țară soția și copiii pe care se cuvenea a-i feri de represalii), dar n-a săvîrșit oare un sacrificiu în unele privințe mai apăsător decît cel al scriitorilor rămași în țară care au mai putut beneficia de supapa momentelor de relativă liberalizare? Din fericire, structura morală robustă l-a favorizat întrucîtva: „Nu trăiam o adevărată disperare; natura mea acomodantă cunoștea contrarietăți, ușoare iritări dar și elanuri de optimism”. Însă cum am putea nesocoti, în pofida pudorii confesive, drama pe care a trăit-o realmente din pricina tăcerii literare la care s-a văzut obligat? Urmarea acesteia a fost că, după reîntoarcerea din exil, fractura carierei i s-a resimțit în continuare. Azi e în bună măsură neglijat. Nefăcînd parte *de facto* din formația generaționistă sub egida căreia s-a afirmat, importantul scriitor care este Ilie Constantin trasează criticii actuale datoria de a-l reexamina și de a-l reșeza la locul convenit în tabloul valorilor. ■

Ilie Constantin, *Alergînd în sînul mirajului*. Convorbire-eseu cu Liana Cozea, Ed. Limes, 2016, 186 p.

■ vintage de simona vasilache



## Premii

**I**ntâmplarea face să fim la scurtă vreme după Nobelul pentru Literatură, 2016, în plin sezon de controverse, speculații, nemulțumiri ș.a.m.d. care, de la o vreme încoace, nu mai ocolesc nici un premiu. Așadar, o reîntoarcere la specificul național, mai exact la măruntii premianți, cu mari eforturi ale altora, din Caragiale, poate fi necesara pastilă de chinină contra frigurilor gloriei.

Ar fi de făcut, pe marginea statutului premiului în societatea moftologică, să zicem așa, câteva observații. Întâi, cum deja aproape am zis, cam nimeni din cei vizați nu râvnește la premii. Cel mult le acceptă, cu o oarecare resemnare a bunei educații. Bubico, îndopat și cu zăhărel, și cu lăptic, și cu bomboanele diabolicului vecin de compartiment, are scuza unui necuvântător lacom, care însă știe să facă frumos, așa cum fac toate odraslele de mamife descumărețe, când le pică pe cap vreun premiu. Nu sunt nici selectivi, nici ambițioși, doar victimele destinului, ale întregului mecanism care conspiră peste ei, nelăsându-le, la drept vorbind, privilegiul de a alege.

Apoi, premiile nu sunt doar o fatalitate, ci au chiar ceva fatal. Neîncercător în norocul lui și împins să joace la loto de insistențele anturajului, care știe întotdeauna mai bine, dl Lefter se distruge într-un fel și se eliberează în altul, rămânînd însă marcat până la capăt de acest nou sens al vieții sale, care i se arată și i se ia: marele premiu. Ce ar fi făcut măruntul funcționar dacă, de-adevăratalea, lua potul? Îndrăznesc o presupunere: l-ar fi urmat, în logica lui de neînțeles pentru nimeni, pe Anghelache. Fiindcă premiul presupune o ștachetă, o confirmare a succesului care-i sperie pe bieții înși amețiți de hazard. Să ne amintim că, în *Premiul I*, intrigile de provincie, în care se amestecă deochiul, șantajul și adorația neîmpărțășită, se declanșează fiindcă eminentul Artur, personaj episodic în propria lui poveste, este sistematic perdant, nicidecum câștigător. Obține

cununa, abia în ultimul an de școală, cu intervenții de care nu știm dacă este conștient, și pe urmă? Nu mai aflăm, fiindcă după premiu nu vine nimic. Cum spuneam – a se vedea și *Triumful talentului* – doar eșecul este repetitiv, premiul e accidental și fără continuare. Nu e, deci, de mirare că în ființa acestor eminenti dintr-o lume cu totul măruntă se instalează o anume teamă de vid, care-l face pe un om fără cusur ca Anghelache să se poarte anapoda, după simțul comun. A făcut el, într-o viață de funcționar, doar ce se cuvenea să facă? De bună seamă că da. Însă mâna invizibilă, la care atarnă greșelile celorlalți și fel de fel de alte circumstanțe, l-a avansat la excepțional. A fost în stare să rămână acolo? De bună seamă că nu.

În fine, toată logica premiilor, la Caragiale, pare să stea sub steaua vechii zicale că mai binele este dușmanul binelui. Nu doar firea lui sucită îl împiedică pe Cănuță să se bucure de binele pe care-l caută toată viața, murind când abia ar fi putut începe să trăiască, ci însăși alcătuirea lumii lui, în care, ca să rămânem la proverbe, nemulțumitului i se ia darul. Trebuie, așadar, să te mulțumești și cu eșecul, și mai ales cu repetarea lui. Premiile, la care conspiră un întreg echipaj de rude, prieteni, prieteni ai prietenilor, sunt, cel mai adesea, de consolare. Și e normal, poesia o societate în care, în fond, posesia nu există. Familia e o convenție, amorurile sunt pasagere, afacerile riscante și slujbele nesigure. Merit personal? Efort susținut și reputații clădite trainic într-o lume de nisipuri mișcătoare? Vorbe goale, pretenții fără conținut. Premiul, cu credibilitatea lui cvasi-inexistentă, e doar obiectul șantajului general. De la mici indulgențe didactice, plătite în ocheade sau cu stingerea cine știe căror obligații preexistente, până la posturi de deputat, promisiuni de căpătuială și înșurătoare, câștiguri inaccesibile unui lefegiu obișnuit și tot așa, premiul e ochiul dracului. De asta, oamenii cumiți nu au, pentru jocul gol al unor glorii fără acoperire, nici o motivație. ■





## actualitatea

■ tabela de marcaj de horia alexandrescu



# Un optimist din rasa kamikaze

**S**ăptămâna trecută, când am fost obligat să presupun ce se va întâmpla la jocul cu Kazahstanul, mi-am mărturisit speranța că vom câștiga. N-a fost să fie, însă, dar nu-mi regret optimismul, cu atât mai mult cu cât e limpede că puteam învinge, cel puțin la ocazia inoportunului Enache, care nu știu ce a căutat, de fapt, în teren.

Vă reamintesc, totuși, că înaintea meciului îmi exprimam temerile în privința vremii și a terenului sintetic, care s-au confirmat, din păcate, cu vârf și îndesat. Și, tocmai de aceea, mă întreb cum au gândit Herr Daum și bunii lui prieteni din conducerea federației pregătirea acestei confruntări? Văd că, după remiza rușinoasă de la Astana, se vorbește doar despre duritatea gazdelor și calitatea terenului, deși ele trebuiau cunoscute și, deci, anticipate, impunând măsuri în consecință. Chiar și mizeria arbitrajului se cuvenea luată în calcul. Ei, aș! Despre ce vorbim, oare, din moment ce nici măcar despre structura gazonului sintetic și a stării de degradare a acestuia habar n-am avut? Că, vorba lui Mitică Dragomir, „trimeteam din timp pe cineva acolo, să vadă, ba să și taie o buchiță de covor persan din ăla, că era de mătase”!

Așa am ajuns să facem ceea ce știm noi mai bine, adică să ne bocim în prima fază, dând vina pe toți și pe toate, după care ne pregătim chipurile să-i facem harcea-parcea pe polonezi, la 11 noiembrie. Hai, nu zău?! Până una-alta, în grupa asta preliminară avem deja două corijențe și nu mă sfiesc să afirm că despre selecționerul Daum putem începe să vorbim la timpul trecut. Naturalmente, dumnealui provenind probabil din rasa kamikaze, merge liniștit înainte și, chiar dacă n-a mai antrenat nici măcar vreo echipă de pitici de un deceniu și mai bine, își iese progresiv din letargie, regăsindu-și chiar chef de vorbă! La un moment dat, chiar suspectam că e tras pe sfoară de Burleanu, cu

un contract de acoperire, menit să cadă măgăreața pe el și numai pe el, cum deja observați că se întâmplă. Aflu însă că, zilele trecute, unul dintre aprozii lui Răzvan Burleanu a informat opinia publică că măria sa, președintele FRF, are deplină încredere în activitatea lui Daum și se pregătește să-i propună prelungirea contractului până în 2020, la următorul Campionat European. Motivarea – pentru continuitate! Îți trebuie tupeu de pușlama să invoci nevoia de continuitate după parcursul schiopătat al naționalei din aceste preliminarii, interval în care, vă reamintesc, garniturile de U19 și U21 au fost deja eliminate din Campionatul European, la grupele de vârstă respective. Altfel spus, echipa lui Burleanu a făcut praf și talentatele generații de viitor ale fotbalului nostru, se pregătește să pună cruce și parcursului naționalei în preliminariile Cupei Mondiale, dar vrea continuitate. Și tot cu Christoph Daum, cu jumătate de milion de euro pe an acum, care ar putea crește dacă venerabilul tehnician se va lăsa convins de șeful federației să mai semneze și până în 2020. Eu aș paria pe loc că se va lăsa înduplecat, dar nu pentru că e neam de kamikaze, ci pentru simplul fapt că, la bătrânețe, o rentă de asemenea proporții garantează tratament de lux pentru orice afecțiune, de la reumatism la prostată! Mă tem că Burleanu ne crede guguștiuci dacă speră să nu dibuim planurile sale parșive, cu care ar putea pune definitiv pe butuci fotbalul românesc. Noroc că povestea mandatului său din fruntea FRF nu poate prinde anul 2020, iar până atunci, oricine îi va lua locul, inclusiv Prodanca, nu poate strica mai mult decât a stricat el însuși. Care a ieșit din nou la rampă, pentru a lansa, împreună cu frau Firea, logo-ul Euro 20, când și România va găzdui 4 meciuri. Cu condiția să asigure, la București, arenele necesare. Sper că vom reuși, dar, deocamdată, Capitala a inaugurat primul și singurul patinoar acoperit la Otopeni, investiție datorată exclusiv lui... Țîriac! ■



Alice Valeria Micu

## Pereți -fragmente-

N-a vrut să se nască,  
cel puțin nu atunci,  
mama lichefia o zi nouă  
în burta nopții  
și o cremă de zahăr ars  
lovea nările,  
afară zăpada se lăsa precum  
grija celor morți pentru noi,  
ca dragostea lor cădea  
și se făcuse duminică, trecuse 13  
și mama a spus :  
*Asta e o zi bună de născut!*

În copaia nopții luna  
îmbăia  
grămezi de stele.

A așteptat să se termine *Mihaela*.  
Pe atunci Sfântul Valentin  
veghea liniștit,  
din copaie mirosea  
a frică și singurătate.

Pustiu ca o fântână de vite  
în întunericul scuipat  
dintre măselele nopții.

Au sigilat trupul mamei,  
văzuseră acolo o piatră neagră  
ce vroia să iasă odată cu el  
*Să nu lăsăm moartea să se nască!*  
și-au spus în gând.  
Nimeni n-a rostit  
vorba de nerostit

*Să nu privești moartea!  
Să nu ascuți moartea!  
Să nu vorbești cu moartea!*

Piatra mai neagră ca negrul  
a rămas ca o cărămidă  
zidită între oasele dezgolate  
în frig. Mamă.  
\*

Glorie celui ce umple  
de viață  
pereții uscați  
și oasele cele seci!  
El vă arată  
mereu o grădină,  
voi vă treziți  
în fiecare dimineață,  
priviți,  
dar ochii  
vă rămân  
atârnați  
de vârful unghiei.

El vă primenește  
carnea  
și voi vă măsurați  
pulsul.  
\*

Toți copiii își primesc  
pereții.  
De asta nu se simt ei  
niciodată singuri  
cad pereți,

cresc singurătați  
de toate felurile,  
apar prin cele  
mai rușinoase locuri.

Ei țipă  
și scuipă  
și bat cu pumnul,  
fac tâmpenii  
fără de margini.

Se vor teme toată viața  
de părăsire.

Povestea ultimului cui  
se mai spune  
în clandestinitate.  
\*

În adolescență pereții lui  
s-au făcut  
transparent, sferici, lucioși.  
Nu se mai apropia  
nimeni de el.  
Era  
ca un gălbenuș  
fericit  
într-o coajă de sticlă.  
Și-a scris  
primele poeme  
pe dinăuntru pereților.  
Lumea pe dos.

L-au târât cu forța  
și-a intrat un nenorocit,  
nu suporta  
să-i vadă poemele  
pe pereți  
și-a dat cu var.  
\*

S-a abținut din răspuțeri  
să le dea nume pereților,  
deși îi știa pe fiecare,  
își amintea  
cum i-a simțit  
crescând  
pe cei noi  
când scria,  
cum răcăiau sub piele,  
ca un câine  
la ușa stăpânului,  
cârțițe schizofrene  
în carnea pământului.

Știa când au străpuns  
prin oase,  
după o sută de poeme  
și multă amărăciune,  
mucegaiul gândului lipit  
ca o humă pe viață,  
cum le bătea inima,  
clopot de piatră  
în turnuri  
de sânge.

Au rămas  
fără nume,  
bastați fără  
chip,  
miros de cimitir  
anonim. ■



**S**trăzile erau pustii, mergeam prin zăpadă și eram cu ochii în toate părțile, aveam același sentiment pe care îl aveam când controlam noaptea fâșia arată la graniță, când eram militar.



proză

Piața Prefecturii era plină de lume, era înconjurată de armată, de tancuri și de tunuri, iar generalul Roșu, împreună cu alți „revoluționari”, țineau discursuri peste discursuri din balconul clădirii.

M-am despărțit de directorul Hinoveanu, el s-a dus la editură, iar eu am rămas în Piață, printre oameni, să văd ce se mai întâmplă.

La editură, știu din poveștile lui Gabriel Bratu, mai ales, de mai târziu, când a ajuns, l-a luat Marcela Radu la zor, că e comunist și să plece acasă, că n-are ce să mai caute la editură, uitând, probabil că ea era, de fapt, secretara de partid pe organizație și se bătuse pentru asta până la ultima picătură de energie.

În noaptea de 23 spre 24 decembrie, eram programat cu Viorel Ceaușu să facem amândoi de serviciu noaptea la Bibliotecă. Ziua făceau de serviciu femeile, așa cum făcusem totdeauna de sărbători, iar noaptea, bărbații. De vreo zi, se pusese zăpada și ninsese în draci. M-am înfoclit bine și, pe la ora patru, am luat-o prin zăpada până la genunchi să ajung la Bibliotecă mai devreme. Numai că, în față la „Ciufulici”, lângă biserica Sfântul Ilie, chiar la capătul „Lipscanilor” spre „Unirii”, era staționată o tanchetă, iar după ea erau pitiți mai mulți soldați și ofițeri cu pistoalele în mână. Strada era pustie, iar oameni n-am văzut decât stând pe la colțuri, lipiți de clădiri. Un ofițer de armată, cu o pâlnie legată la o stație de amplificare, tot vorbea în ea, îndreptat cu fața spre blocul de pe colț, față în față cu „Ciufuliciul”, unde se auzea că acolo ar locui niște șefi mari de la Securitate. Blocul deja era ciuruit, erau numai găuri de gloanțe în el, semn că înainte se trăsese. M-am apropiat și eu pe stradă de locul acela și m-am rezemat cu spatele de gogoșeria de pe colț.

– Teroriștii să iasă din bloc imediat! striga colonelul în pâlnia aceea. Altfel, vom da ordin să se tragă!

Nu ieșea însă niciun terorist și iar începea să țipe în stație, stând ascuns după tanchetă, pregătiți cu toții să tragă din nou cu pistoalele mitralieră în bloc. În clădire, deși se făcuse seară, toate luminile din apartamente erau stinse și nu se observa nicio mișcare. La un moment dat, la o fereastră de pe la etajul doi sau trei, nu mai țin bine minte, a apărut un cetățean îmbrăcat într-un pulover gri, cu guler și cu dungi albastre orizontale pe piept. Ținea mâinile ridicate:

– Dom’ne, nu sunt terorist!

– Atunci, l-am auzit pe colonel, dacă nu ești terorist, coboară aici și legitimează-te, să vedem cine ești! Ai cinci minute la dispoziție!

Omul a dispărut din fereastră, după ce a spus că va coborî. Toți



■ Jean Băileșteanu

## Viața ca o... paradă

(Jurnal de scriitor sub dictatură)

așteptam cu nerăbdare să vedem cine e. N-a coborât însă, deși s-a așteptat mai mult de zece minute. Colonelul a început iar cu amenințările, au mai tras câteva focuri de armă în bloc, după care a ordonat unei echipe de soldați să intre după el. Între timp, până să plece de lângă tanchetă echipa de intervenție, a apărut un țigan beat cu un ditamai cuțitul în mână, că intră el și-i prinde pe teroriști. Cei de la armată însă l-au oprit și l-au trimis să stea împreună cu noi, pe lângă pereții clădirilor, că asta era treaba armatei, nu a lui.

După mai multe amenințări, colonelul a dat instrucțiuni și a trimis echipa de soldați să intre în bloc și să-i caute pe teroriști prin toate apartamentele. Mă gândeam c-o să asist la o baie de sânge, m-a apucat o mare părere de rău față de soldați, de ce s-ar putea să li se întâmple. Colonelul, care dirija acțiunea din spatele tanchetei, de unde stătea și dădea ordine, le-a mai ordonat soldaților care deja se încolonaseră și plecaseră spre intrarea în bloc, să aprindă lanterna în fiecare apartament în care intră, să se știe de jos în orice moment unde se află. Când i-am văzut intrând în bloc pe soldați, am avut senzația că sunt trimiși la moarte. Așa de rău mi s-a strâns stomacul, iar inima îmi bătea aproape să-mi sară din piept. Nu știu de ce, aveam impresia c-o să asist la un mare măcel, iar eu eram martor.

Nici n-au intrat bine în bloc bieții soldați, că s-au și întors în fugă cu unul pe care îl purtau pe sus, ținându-l de mâini și de picioare. Toată lumea de pe unde era ascunsă a sărit în sus de bucurie și toți au dat să se apropie și să-l vadă pe terorist. M-am gândit că gata, l-au prins, soldații au scăpat de pericol și nu mai știam de bucurie. Când i-au dat drumul din mâini „teroristului” și l-au lăsat jos pe zăpadă lângă tanchetă, nu era altul decât țiganul beat cu cuțitul, care se oferise să-i prindă el pe teroriști.



Cum se strecurase, n-am putut să-mi imaginez, fiindcă nu l-a văzut nimeni când a încercat să intre totuși în bloc. Toți cei prezenți au început să râdă. După ce l-au lăsat pe țigan în stradă, soldații au intrat din nou în bloc. În fiecare apartament unde ajungeau vedeam cum aprindeau lanterna, așa cum li se ordonase, și tot așa au ținut-o până la ultimul etaj. În cele din urmă soldații s-au întors la tanchetă și au raportat că n-au găsit pe nimeni. Unde se băgase atunci cel cu puloverul pe gât și în dungi pe care îl văzusem la fereastră spunând că nu e terorist?

Părinții Odetei, colega mea de la Bibliotecă, locuiau chiar în blocul acela. I-am povestit întâmplarea peste câteva zile și am întrebat-o dacă știe ceva.

– Da, mi-a răspuns Odeta, transferată de ceva timp la Bibliotecă din Învățământ.

– Și ce-a fost? Cum a dispărut ăla?

– Simplu, Jenică..., mi-a zis ea.

S-a găsit lanțul rupt de la ieșirea pe acoperișul blocului... A ieșit frumos apoi, a continuat ea după ce i-am spus că l-am văzut chiar eu și nu vorbesc din auzite, a coborât tocmai pe la „Minerva...” și dus a fost...

După ce s-a mai tras câțiva timp cu pistoalele mitralieră în blocul acela, s-a făcut liniște. Unii dintre ofițeri chiar au abandonat misiunea și au început să se retragă. Am luat-o și eu, cu frica în sân, să mă prezint la Bibliotecă și să mă întâlnesc cu Viorel. Am încercat să deschid poarta însă era blocată de zăpadă. Mi-am dat seama că n-aveam pe cine să schimb, nu se vedea nicio urmă, în ziua aceea nu făcuse nimeni la serviciu la Bibliotecă. M-am uitat în stânga și-n dreapta, poate l-oi zări pe Viorel, nici vorbă însă și n-am mai stat, am luat-o înapoi spre casă. Chiar dacă aș fi vrut să rămân, n-aveam cheia cu care să intru în clădire. Străzile erau pustii, mergeam prin zăpadă și eram cu ochii în toate părțile, aveam același sentiment pe care îl aveam când controlam noaptea fâșia arată la graniță, când

eram militar. Am ajuns acasă, fiu-meu Mihai era încă la țară, iar fetița, Marijana, care făcuse un an și jumătate, era la soacră-mea, peste stradă, în blocul de la „Luxor”, unde locuia. Pe la zece, unsprezece seara a început să se audă din stradă gălăgie mare. Se adunaseră grupuri, grupuri de oameni, pe Calea București, pe strada Gării, la intersecții, în special, în fața blocului nostru, spre „Patria” și în spatele Universității. Era frig, făcuseră focurile în stradă și controlau orice mașină care trecea. La un moment dat, în dreptul blocului nostru, au început să strige cât îi ținea gura:

– Nomenclaturiștii, nomenclaturiștii, ia ieșiți afară și voi, comuniștii!

Am simțit că fierbe sângele în mine de necaz și că îmi crapă obrazul de rușine, fiindcă în blocul ăla nu erau numai comuniști, ci și oameni care n-avuseseră nicio treabă cu politica. M-am îmbrăcat, fiindcă deja mă pregătisem să mă culc, și am dat să cobor la ei. Tamara însă s-a pus cu spatele la ușă și nu mi-a dat voie să plec:

– Jean, tu ai înnebunit? Nu-i lași să strige cât vor și ce vor? Cu cine te pui tu, cu o lume înfierbântată?

– Dă-te la o parte, că ies la ei... Să nu mă facă ei pe mine comunist și nomenclurist... Mă duc să vorbesc cu ei și să le spun ce comunist am fost eu...

Văzând că nu se înțelege cu mine, s-a îmbrăcat și a ieșit și ea cu mine afară.

– Nu te las singur..., mi-a zis. Merg și eu cu tine...

Am ieșit în stradă și ne-am dus la primul foc, chiar în fața blocului nostru. Era un grup format mai mult dintre tineri.

– Bă, băieți, le-am zis, de ce jigniți oamenii din blocurile astea, că nu toți sunt nomenclaturiști... Eu, de pildă, nici măcar membru de partid n-am fost... Nu e frumos...

– Dacă nu sunt nomenclaturiști, au sărit câțiva din grup cu gura, să iasă afară și să vină aici cu noi...

– Uite, le-am zis, eu mă duc și le bat în ușă, o iau din apartament în apartament, de jos și până la ultimul etaj...

Am intrat cu Tamara în bloc și am început să sunăm la fiecare ușă, așteptând să ne deschidă și să-i chemăm în stradă. La două uși doar ni s-a răspuns. Cei care aveau, într-adevăr, legătură cu nomenclatura comunistă, fiindcă erau și dinăștia destui, nu ne-au deschis ușa. Îi simțeam că sunt acasă și stăteau ca șoarecii ascunși, îmi dădeam seama când veneau la ușă să se uite pe vizor și nu deschideau.

(Fragment din trilogia cu același nume, vol. I, *Dictatura politică sau cartea învrăjbirii noastre*)



in memoriam

**F**armecul narațiunii este indeniabil legat de prezența și de misteriosul mesaj al mării”, scrie, cu dreptate, Irina Petraș în finalul articolului său consacrat lui Constantin Novac (1939-2016) din *Dicționarul Scriitorilor Români*, despre cărți precum *Cheltuieli de reprezentare* (1970), *Adio, Robert* (1974), *Separția bunurilor* (1975), *Cocorul de pază* (1976), *Vară nebună cu bărci albastre* (1983), *Oameni, furtuni, vapoare* (1984), *Plutind avan pe marea cea adâncă* (1987) și *Fericit cel care, ca Ulise...* (1978), aceasta din urmă citită, comentată, judecată de „nea Titi” din *Povestiri arogante. Întâmplări pe Siutghiol* (2002); cum mărturisește, Constantin Novac își încredințează sufletul „oricărui luciu de apă mângâiat de o boare de vânt”, cu sentimentul „descoperitorului de alte continente”, adică Palazu Mare, Ovidiu, Siutghiol, debarcaderele de la Mamaia, *înăuntru*, așadar, regăsind și aici, în *zona derizorie* a mării de dincoace de plajă, voluptatea de totdeauna a marinarului: Constantin Novac a făcut mii de leghe pe „marea” Siutghiol, într-un alt secol, relatând cu șartul povestitorului oriental, ca o *sinteză* (neînlocuindu-le, însă, pe celelalte volume) aventura explorării unei *ficțiuni* și, deopotrivă, a evadării din spațiul concentraționar. Dacă e adevărat că avem o „literatură a Mării”, atunci, Constantin Novac e unul dintre protagoniștii săi incontestabili, printre cei puțini, adevărați; și încă, dacă e adevărată povestea (drama, poate, cum spun unii, azi, tragedia) *refugiului visat*, a spațiului securizant de dincolo de orizontul inaccesibil al Mării sau al Fluviului – fuga în lume, în Turcia, Serbia, oriunde, spre Vest, oricum –, povestirile arogante de pe Siutghiol ale lui Constantin Novac sunt exemplare, pentru că, iată, în vreme ce noi citeam „pe uscat” Jules Verne, Mikluho Maklai, James Cook, Papua-Noua Guinee, Africa, oceanele, *Cărți, morminte, cărturari*, câte și mai câte, se întâmplau tot felul de lucruri pe Siutghiol, care puteau potoli setea de necunoscut și exotice pasiuni. Chiar și așa, pe „marea noastră mică”, pe Siutghiol, pe Insula Ovidiu, într-o butaforie, într-o continuă mistificare, sperând, în secret (se putea altfel?) la un cuter pe care să colinde insulele Polineziei sau visând mereu „cu vele”, cu un „miraculos cabestan din bronz”, James Cook lăsat la vatră, visuri năucite, viața la țară a unui om care a trăit mereu în (i)realitatea imediată a ficțiunii sale, a orizontului atât de aproape și cu atât mai inaccesibil; cum e să visezi (să vrei) să pleci, să călătorești de undeva din Nordul sau din Estul unui spațiu închis și cum e să faci același lucru lângă valul Mării Negre, mirosind

## Proza lui Constantin Novac

libertatea, *văzând-o în fiecare zi*, pipăind-o, cu voie chiar să și pășești în ea, să faci o baie până la geamandură (fără saltea pneumatică și fără minge!); și atunci? Constantin Novac s-a retras, a căutat altceva, aproape, și-a inventat o lume, o ficțiune, un vis, care a primit mereu *iluzia* realității, zgomotul mării adevărate de alături, de dincolo de șosea, adică: „Pentru că nu puteam ajunge la Marea Neagră, ruda noastră de gradul zero dar expatriată din motive de complicitate cu alte mări deschise, ne-am mulțumit cu ceva mai mult decât rotundul lichid al unei căni duse la gură. Siutghiolul devenea astfel o mare mai mică, împrumutând, în imaginația noastră, dacă nu chiar avea, misterele infinitului ocean deocamdată refuzat, cu țărături exotice, cu monștri exotici, culeși din portulanele medievale, cu pete albe de «hic sunt leones» și, mai ales, senzația evadării dintr-un spațiu concentraționar, bineînțeles, atâta vreme cât ni se permitea de acasă. Cu ambarcațiunile noastre mărunte care, la proporțiile lacului, căpătau dimensiuni de pacheturi, de yachturi superbe de croazieră, supuse capriciilor vântului, atingeam un mal prăpădit, nămolos, nisipit, colorat de broaște săltărețe, nu mai puțin triumfători decât descoperitorii rutelor spre Indii. Cât despre Insula Ovidiu, aceasta se năștea de fiecare dată în prova noastră, magnifică butaforie regizorală, preluându-ne, în foșnetul apei sfâșiate de etravă, nemărturisite, ereticele nostalgii ale marilor depărtări”. Chiar și comicele (sau, mai bine-zis, grotescele) ședințe de partid dintr-o magherniță la marginea Constanței, cu răfuieli dospite și atmosferă încărcată de ură, capătă un „ce” metafizic în vecinătatea mirobolantului Siutghiol: *realismul indecent* al discuțiilor fără fond, dar cu apăsată formă, se pierde în *realismul magic* al lacului, apoi, al Mării, al orizontului *deschis*, de dincolo de fereastra murdară a magherniței, prin care, oricât de imprecis (dar cât de voluptuos), se (între)văd *drumurile regale* spre Japonia, China, Belgia, Danemarca, Cipru, Germania...

Nea Titi, nostromul navei *adevărate* pe care se îmbarcă, în sfârșit Constantin Novac, e povestitorul, confidentul, primul cititor al cărții *Fericit cel care, ca Ulise...*, e *povestea* însăși, care re(modelează); drumurile regale sunt către (în) sine, făcând posibilă trecerea peste abisul singurătății: „Ce poți face în monotonia unui marș, pe ape pustii, zile și nopți la rând, decât să ascuți sau să te lași ascultat pentru a putea trece în văzul și auzul celorlalți, peste abisul singurătății intime?” În

răspunsul la această întrebare se află secretele șturlubaticului narator (câte asemănări cu un alt Creangă, cu șansa de a fi lângă o altă apă decât Ozana „cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul”), ale drumului pe mările lumii, ale prozei (re)produse de „nea Titi”, dar, înainte de toate, ale *cunoașterii de sine*, ale inițierii în ceea ce va fi fiind *eul*, ființa interioară a celui care călătorește *Plutind avan pe marea cea adâncă* sau, aici, în *Rătăcirile voluntare* din *Povestiri arogante*: *eul narator se umple de lume*, cade ca o ploaie bacoviană, se aruncă în „creuzetul public”, se mărturisește pe vapor „ca într-o mânăstire”: „Vinovat de toate rămâne în primul rând năravul meu, nevindecat, în ciuda atâtor precedente păguboase, de a mă logodi din când în când cu mine însuși. La intervale destul de ample mi se întâmplă să constat că, pe neobservate, *m-am umplut de lume*. Probabil că unele destine monahale își au aceeași motivație. O pecingine interioară. O foială dizgrațioasă pe sub pielea gândului celui mai intim de chipuri și de obligații contractate involuntar de-a lungul timpului, o cădere prelungită în cadențe monotone de ploaie bacoviană, finalizate prin revelația amară a topirii eului tău în creuzetul public mă îndeamnă să plec pe mare spre a regăsi (în chip paradoxal, vaporul e o mânăstire, chiar dacă dracul râde și îngerul plânge la poalele acestei blasfemii). Să admitem totuși că n-ar fi vorba deci de o purificare, ci de o reidentificare clinică, de o tandră reîntâlnire cu propria-i ființă originară”. Așa se face că textele lui Constantin Novac din *Povestiri arogante*, ca și din toate volumele precedente, nu sunt note de călătorii și nu exprimă atât „presiunea spațiului geografic” (cum spune Irina Petraș în comentariul amintit) pentru că, iată, „rătăcirile voluntare” și contactul cu teritorii de neatins într-un alt timp de bietul ficționar român sub vremi reprezintă teme, motive, stări de spirit – temelie pentru o Utopie; numele său? Autorul însuși: „Problema e că, în loc să fiu cronicarul voiajului, am rămas cronicarul meu, preocupat de tribulațiile-mi personale. Dovadă, aceste rânduri iradiind un egocentrism dezgustător. Încerc să mă reabilitez”; sau, altundeva: „nu există o Danemarcă reală, ci o țară ideală, o Utopie construită de subiectivitatea mea speculativă; cu alte cuvinte, călătorul cutreierat de stări fiziologice arbitrare, de obicei contrariate, n-a făcut, pe toată durata călătoriei, decât să se regăsească pe sine în locuri și împrejurări inedite”.

Literatura, dar mai ales, spiritul

**D**acă e adevărat că avem o „literatură a Mării”, atunci, Constantin Novac e unul dintre protagoniștii săi incontestabili, printre cei puțini, adevărați.



rătăcirilor voluntare se regăsesc într-o altfel de oglindă în *Viața la țară*, pe uscat, într-un sat B („câțiva kilometri lateral stânga de comuna Crucea, punct rutier important pe șoseaua națională Constanța-București”), unde l-au (con) dus pe Constantin Novac legea, moștenirea, cumpărarea, aventura (retragerea lupului de mare?), provocarea, epopeea orășeanului descins la sat, hotărât să prospere (și să „ia fata”) cu o vilă, ceva, după care să spună satisfăcut că „locuința mea de vără e la țără”. Iată viața la țară a lui James Cook, inventând, altădată, australii și noi zeelande pe Insula Ovidiu; după ce își salvează, cât se poate, porumbul de pofta animalelor din vecini, îl vinde cu 65 lei pentru un kilogram, la Tortomanu, la siloz, are o „aventură” cu berbecul din vecini, cinstește o votcă, ceva, oricum, o bere, măcar, cu diverși „prestatori de servicii” din sat, își pierde materialele de construcție (sârmă, gard, cărămizi, câte și mai câte) în mult încăpătoarea sacoșă a omului descărcăreț, se lasă chinuit de insecte, face calcule comparabile doar cu volumul al doilea din *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu, caută, în sfârșit, *frumusețea omului dobrogean* într-un loc, ai zice, al deplinei deriziumi: într-un „sictir de Isarlăc” somnolent confirmă *beteșugul sufletească*, „sfânta infirmitate” a marinăriei, parola dragostei de mare, nimicirea ei în ultima jumătate a secolului trecut, dar și superbia zborului, a plutirii deasupra unei lumi închise: „*O nouă recoltă de aripi*. Și totuși, în ciuda acestor gânduri negre, ni se promite și în această primăvară o proaspătă promoție de pescăruși. Înseamnă că pe cerul nostru vor fâlfâi aripi tinere care, spre invidia, cel puțin a mea, de vârstă peste semicentenară, vor reuși într-o lună-două, să realizeze ceea ce personal nu voi reuși în vecii vecilor: *să zboare*, să plutească deasupra unei *lumi închise*.”; aici e omul însuși căutând mereu o recoltă de aripi, pe Mare, pe Siutghiol, la țară, în satul B., pe un promotoriu înalt, pietros, alb, care seamănă cu plaja de la Guardafui: dar chiar astfel, pentru că asta e *cauza* lui Constantin Novac, căreia îi trăiește febril „chiar în tăcere, realitatea dezolantă și deopotrivă mistificatoare în ordinea exoticului”.

■ Ioan Holban

**a**m rămas cu regretul de a nu fi putut participa la întreg festivalul *RadiRo*, și mai ales la concertul final din 1 octombrie, cu BBC Concert Orchestra.



arte

**M**isiunea Orchestrelor Radio din lume pare a se desprinde, transparentă, de la prima vedere a programului unui festival dedicat lor: cultivarea gustului pentru diversele muzici mai noi (provenite preponderent din țările respective), într-un delicat echilibru cu repertoriul tradițional.

Cel puțin așa au arătat cele nouă zile de *RadiRo*, festivalul organizat și produs de Radio România, ajuns la a treia ediție. Creații muzicale din ultimele două secole și jumătate, cu granițe (imaginare) stabilite de Joseph Haydn (*Concertul nr. 1 pentru violoncel* fiind scris în jur de 1765) și o primă audiție a unui alt austriac (2016), au putut fi auzite de publicul bucureștean, evident entuziast mai ales în fața momentelor solistice, și mai puțin receptiv la suflul proaspăt al muzicilor nefamiliare. Dintre acestea din urmă nu au lipsit sonorități norvegiene ale secolului XX, propuse de Alfred Janson și Geirr Tveit (Orchestra Simfonică Radio din Norvegia), piese moderne și contemporane semnate de englezi, de americani, de un sovietic și un austriac: Benjamin Britten, George Barker, Malcolm Arnold, Peter Maxwell Davies, Steve Reich, Samuel Barber, Aaron Copland, Mieczysław Weinberg, Gerald Resch (nume incluse în programele excelent alcătuite de orchestrele din Leipzig, Viena și de BBC Concert Orchestra). Au evitat vreo aromă autohtonă în repertoriu Orchestra Simfonică din Shenzhen – căreia trebuie să îi fim recunoscători pentru gestul de curtoazie de a include *Rapsodia nr. 1* de George Enescu în program, singura piesă românească în acest festival – și Orchestra Națională Radio.

Frunzărind același program de sală al Festivalului *RadiRo*, perspectiva din care a fost conceput e cumva derutantă: nu poți afla nici prenumele compozitorilor (înlocuit de inițială), nici date minimale despre creații pe care publicul românesc le aude probabil pentru prima oară. La București, interesul se concentrează așadar

■ valentina sandu-dediu

## RadiRo: un decupaj

exclusiv pe interpreți. Menirea Radio-ului de a informa și educa s-a transferat, presupunem, transmisiunilor de concert, însă ascultătorul aflat în sală, în cazul în care ar fi fost mânat de curiozitate, nu ar fi avut cum să afle ce este acest necunoscut *Concert* de M. Weinberg pe care îl cântă Gidon Kremer, decât dacă ar fi putut consulta rapid internetul de pe vreun telefon mobil. Mulți nu au mai aflat, așadar, nici măcar din ce secol provine această muzică, cu atât mai puțin vreo informație despre impresionanta poveste a compozitorului evreu, născut și educat la Varșovia, de unde a reușit să fugă în 1939, singurul din familia care avea să se stingă în lagărul de concentrare de la Trawniki. Stabilite în Uniunea Sovietică, pe Mieczysław Weinberg (sau Moisej Vajnberg, 1919-1996) îl leagă o admirație reciprocă și o prietenie durabilă cu Dmitri Șostakovici, iar renumele său componistic pornește mai cu seamă de la muzica de scenă. Kremer – cu reputația de nonconformist, dovedită din nou, și cu enorma sa cuprindere repertorială – îi reliefează acestui concert scris în 1959 vâna neoclasică și melodiile infinite, orientale, oferindu-ne minunatul său sunet violonistic și puritatea emoționantă a acutelor, precum și rafinata înțelegere a microstructurilor, a vulturilor și a personajelor din muzica lui Weinberg. L-a secundat, în seara de 29 septembrie,

ORF din Viena, sub bagheta eficientă și convingătoare a lui Cornelius Meister.

*Concertul pentru vioară* de Weinberg a fost înconjurat pe de o parte de *Insulele* tânărului compozitor austriac Gerald Resch (născut la Linz în 1975), o primă audiție mondială atractivă prin sensibilitate și știința orchestrației, și pe de altă de *Simfonia nr. 1* de Jean Sibelius, cu inedita sa prospețime și întorsăturile surprinzătoare de fir narativ, sugerând pe alocuri un Ceaikovski înghețat într-un iglu sau tehnica de polifonie schumanniană.

Un alt concert pentru vioară s-a aflat în centrul programului din 30 septembrie, când Orchestra Națională Radio l-a însoțit într-o manieră remarcabil de colorată și precisă pe Alexandru Tomescu în partitura lui Samuel Barber din 1939. Cu violonistica-i impecabilă și puterea de convingere izvorâtă din inteligenta înțelegere a textului pe care îl comunică, Alexandru Tomescu a avut și avantajul unei colaborări excelente cu Leo Hussain. Deocamdată, dirijor principal al Opéra de Rouen Haute-Normandie, Hussain și-a construit renumele mondial în primul rând în domeniul genului liric, iar contribuția sa în montarea *Oedip*-ului lui Enescu de la Covent Garden, din luna mai a acestui an, a fost hotărâtoare în dezvelirea sensurilor complexe ale capodoperei enesciene, rămase aproape

un secol în uitare pe scenele mari ale lumii. Publicul românesc își amintește dovezile de ireproșabil profesionalism pe care le-a primit din partea lui Leo Hussain în ultimele două ediții de Festival Enescu. A salvat concertul monumental cu *Gurrelieder* de Arnold Schönberg, înlocuind în ultimul moment un dirijor indisponibil, iar anul trecut a dirijat opera lui Alban Berg, *Wozzeck*, în concert, reușind, de fiecare dată, performanțe neobișnuite în fața Orchestrei și Corului Filarmonicii din București.

Și acum, la pupitrul Orchestrei Naționale Radio, Leo Hussain ne convinge că ingredientele care compun un mare dirijor înseamnă (nu neapărat în această ordine) tehnică impecabilă, o vastă cultură muzicală cu disponibilitate către orice zonă a istoriei muzicii, personalitate charismatică și dorința de a sonda mereu sub poștiga partiturii. A reușit să reliefeze liniile subtile întrepătrunse, diferențierile minimale de dinamică din *Simfonia a II-a* de Johannes Brahms, pentru a evita pasta sonoră ușor de obținut cu un minim efort; a însuflețit cele *Patru interludii marine* din opera *Peter Grimes* de Britten și l-a însoțit cu multă grijă și participare afectivă pe Alexandru Tomescu în *Concertul* de Barber.

Am rămas cu regretul de a nu fi putut participa la întreg festivalul *RadiRo*, și mai ales la concertul final din 1 octombrie, cu BBC Concert Orchestra: programul se anunța palpitant, iar englezii știu să fie versatili, să poarte experiențe muzicale incitante către oricine, pretutindeni. Și întotdeauna pun în prim plan școala britanică de compoziție. ■



Pachete de abonament - bifați opțiunea aleasă  
PREȚURI DUPĂ DISCOUNT\*

<b>DIGITAL</b> 1 abonament on-line	1 lună 88 RON	3 luni 163 RON	6 luni 277 RON	12 luni 370 RON
<b>BUSINESS</b> 1 abonament print + GRATUIT 1 on-line	1 lună 121 RON	3 luni 229 RON	6 luni 409 RON	12 luni 636 RON
<b>5x BUSINESS MULTIPLU</b> 5 abonamente print** + GRATUIT 5 on-line	1 lună 638 RON	3 luni 1149 RON	6 luni 1668 RON	12 luni 2520 RON

\*\* Se livrează la o singură adresă postală.

\* NOTĂ: Prețul afișat după discount cuprinde și taxele poștale. Prețurile includ TVA.

Economie de **93 RON** ...dacă vrei, cu adevărat, un ziar de lux...**ABONEAZĂ-TE LA BURSA!**

### Abonamente 2016

Completati spațiile de mai jos

Nume și prenume	Funcție	Firmă
Cod fiscal	Nr. înmatriculare Registrul Comerțului	Contul
Banca	Sucursala	
Doresc să primesc comanda la adresa:		
Localitate	Strada	Nr. Bl. Sc. Ap. Sector/Județ
Telefon/fax	E-Mail	Cod poștal
<input type="checkbox"/> Vreau factură fiscală	Nr. abonamente	Începând cu data
Plata a fost făcută în contul S.C. Meta Ring SRL nr.: RO16CECEB10030RON3211818 deschis la CEC BANK, sucursala Gara de Nord, Cod fiscal RO27929019	Plata s-a făcut cu O.P. nr.	Mandat poștal nr.

Prin completarea acestui cupon de comandă numele și datele mele personale intră în baza de date a Grupului de Presă BURSA

După completare, transmiteți comanda la redacția BURSA, prin poșta la adresa: Redacția BURSA, str. Popa Tatu nr. 71, cod 010804, sector 1, București – prin fax la nr. 021 312 45 56 sau e-mail: dezvoltare@bursa.ro. Abonații din străinătate vor plăti separat taxele poștale în funcție de țara de destinație. Notă: Ca să primiți abonamentul (variantele tipărite) începând cu data de întâi ale lunii, confirmarea plății trebuie făcută cu cel puțin 20 de zile înainte (astfel livrarea se amână la data de întâi a lunii următoare). În cazul încetării abonamentului înainte de termen din motive imputabile Beneficiarului, acesta se obligă să achite diferența dintre contravaloarea abonamentului lunar standard (fără reducerea promoțională) și abonamentul promoțional lunar acordat Beneficiarului, aferent perioadei pentru care produsele Grupului Bursa au fost furnizate Beneficiarului anterior încetării contractului.

dezvoltare@bursa.ro  
tel.: 0735 010 162  
Persoană de contact:  
Roxana Roșu



**C**omedia lui Paul Negoescu dobândește un aspect gogolian decelabil în enunțul marelui scriitor: „cu cât privești mai atent o istorioară comică, cu atât ea devine din ce în ce mai tristă.”

arte

## Două lozuri (2016)

Regia: Paul Negoescu; Scenariul: Paul Negoescu, Ion Luca Caragiale; Cu: Dorian Boguță, Dragoș Bucur, Alexandru Papadopol; Genul filmului: Comedie; Durata: 86 minute; Premiera în România: 07.10.2016; Produs de: actoriefilm.ro, Papillon Film, Kirkland, Studio Indie Production; Distribuit în România de: Ro Image 2000.

**D**ouă lozuri, comedia mizerabilistă a lui Paul Negoescu trimite prin titlu la celebrul „moment” caragialesc, *Două lozuri*, ecranizat cu același titlu în 1957 de către Aurel Miheleş și Gheorghe Naghi cu memorabilul Birlic în rolul lui Lefter Popescu.

Comedia lui Negoescu nu este o ecranizare, regizorul preia de la Caragiale doar intriga, iar din story-ul inițial mai rămân foarte puține repere. De pildă, nu avem un Lefter Popescu, ci trei lefteri anonimi, adică popești, dintre care numai unul este funcționar, Pompiliu Borș (Alexandru Papadopol), pe când ceilalți doi sunt unul mecanic auto, Dinel Petre (Dorian Boguță), iar celălalt pare să fie muncitor necalificat, Sile Grămadă (Dragoș Bucur). Îi unește poverismul, „nevoile și neamul”, lipsa de orizont a unui orașel de provincie imobilizat parcă pentru o radiografie canceroasă, și o cărciumă unde poposesc pentru a-și descărca amarul preț de o țuică și aceea pe datorie. Pentru Dinel mai există și o scadență și anume Gina plecată în Italia și aflată în mare deșă cum ar spune Mateiu Caragiale. Norocul, versatilul zeu care bulversează viața conformistului angajat Lefter Popescu, este invocat și de Sile pentru a aduce câștiguri oricât de modeste la pariurile sportive. Scepticul de serviciu, Pompiliu, livrează scenarii conspiraționiste delirante, însă cei

■ cronica filmului de angelo mitchievici



## Viață și loterie



trei prieteni își știu fiecare ticurile mentale și se tachinează reciproc. România mică, sordidă, fără viitor se află la masa unde cei trei dezbat posibilitatea neverosimilă de a se îmbogăți. Nimic nu scoate atât de bine în evidență condiția de pârlit, de *looseri*, de „sărăcii” ale celor trei decât încălțăminte pe care o poartă. Paul Negoescu a ales acest registru de expresivitate pentru a marca în personajele sale o inconsistență perenă. Dinel poartă o pereche oboșită de „adidași” *all seasons* după cum arată, Sile un soi de adidași-papuci, fără călcâi, de o urâtenie patetică, concepuți astfel sau ajunși în această condiție prin aplatizare, iar Pompiliu niște sandale peste ciorap, ilustrând prematur moda pensionar burghez, ușor senil, ușor paranoic. Suntem departe cu sentimentalul Dinel de tipul american, maieu murdar, piele bronzată, mușchi de fier, iar musculatura de mardeiaș a lui Sile coroborată cu blugii lui murdari și barbă e lipsită

de agresivitatea băiatului de cartier cu mâna pe levier. Nu suntem însă departe de poetica ciorbei, maieului și a bucătăriei din filmele Noului Val. Însă aventura cu accente picarești se derulează după ce Dinel pune numerele pe biletul de loterie cumpărat de Sile cu un adaos de 2 lei de la Pompiliu. Biletul se dovedește câștigător, dar borseta în care se afla ajunge pe mâna a doi racheți, *en passant* prin orașul fără nume. Cei trei se angajează în ceea ce reprezintă aventura vieții lor, o călătorie cu savuroase detalii picarești la București cu o Dacie 1300 stoarsă de puteri sub stratul înșelător de vopsea neagră pentru a lua cu asalt cuibul de mafioți basarabeni și a recupera borseta magică. Aventura este o bună oportunitate pentru a arunca cu aluzii înspre Cristi Puiu și filmul său din 2001 care a lansat Noul Val, *Marfa și banii*, în fapt un elogiu construit prin antifrază ironică la limită cu bășcălia. Puțină estalgie este picurată ici și colo, ceea ce

amintește cumva de *Boogie* (2008) al lui Radu Muntean, așa cum cei trei prieteni amintesc de prietenii ratați ai lui Boogie, trăind din amintiri, cu un fel de amărăciune veselă care colorează crepuscular existențele lor. Insistența cu care camera fixează clădiri delabrate, cinematografe ieșite din uz, atacate de eroziune, magazine și ateliere cu ceva coșcovit, abandonat, gări pierdute parcă în timp, decolorate până la acea nuanță sepia a anumitor deșerturi, inclusiv criblura unui drum care nu știi de unde vine și încotro duce documentează o lume expirată, cu existențe larvare, staționare, unde timpul se împotrivesc mersului lui. Acest fundal obsesiv transcende dimensiunea comicului reprezentat în toate aspectele sale facil de recunoscut de la comicul de limbaj la cel de situație. Comedia lui Paul Negoescu dobândește un aspect gogolian decelabil în enunțul marelui scriitor: „cu cât privești mai atent o istorioară comică cu atât ea devine din ce în ce mai tristă”. Acestei tristeți care se instalează peste eșecul previzibil al celor trei patetici argonauți provinciali i se împotrivesc la final regizorul virând necreditabil-rocambolesc către un *happy end* scos în photoshop. Nu numai că splendida Gina se întoarce sprintenă și surâzătoare din Italia de la don Giovanni pentru iubitul ei falit, dar cinstit, care mănâncă roșii cu brânză într-o bucătărie mizeră unde tronează în chiuvetă un maldăr de vase nespălate, dar Dinel mai completează încă un bilet la loterie care se dovedește câștigător cu cinci din șase numere, aducând în universul prăfuit al *looserilor* raza de speranță de care aveau nevoie. Prefer sfârșitul cu fund dublu al povestirii lui Caragiale cu toate ambiguitățile lui, refuzul tragediei precum și cel al intervenției providențiale tocmai pentru că viața lefterilor are uneori inefabilul ei pe care comedia lui Negoescu îl spulberă deliberat tocmai pentru a rămâne o comedie când nu e. ■



**N**umirea lui Shakespeare „analist politic” de către traducătorul său cel mai autorizat în limba română, George Volceanov, este perfect justificată și în *Coriolanus*.



meridiane

Cîtă vreme personajul istoric Caius Martius îi precede cu cîteva decenii pe Alcibiade, deci și pe Timon, și pe însuși Pericle, putem afirma că tragedia lui Coriolanus este subiectul pentru care Shakespeare se întoarce în timp cel mai departe, exceptînd *Troilus și Cresida*. N-am luat în calcul *Vis de-o noapte-n miezul verii*, în care epoca este mitică și nu istorică. La drept vorbind, am putea argumenta că așa stau lucrurile și cu *Troilus...* Ceea ce ar face din *Coriolanus* piesa cu subiectul cel mai (stră)vechi din cîte a scris bardul. Nu am luat în calcul nici poemul *Necinstirea Lucreției*, m-am referit doar la opera dramatică a autorului.

După toate opiniile experților, *Coriolanus* nu putea fi scrisă înainte de 1605, mai probabilă fiind datarea 1607-1608. E o piesă tîrzie a lui Shakespeare și ultima sa tragedie. Mai sînt de consemnat valoarea excepțională a textului, extrema sa lungime, de 5800 de versuri, ceea ce o situează printre cele mai lungi ale autorului. Și observația, care nu știu dacă s-a mai făcut, că este singura tragedie fără nici o oază de umor. Chiar în întunecatul *Macbeth* și mărețul *Iulius Caesar* apar scene de comedie pură, pentru a nu mai vorbi de parodicele *Richard al III-lea* sau *Othello*, pe care noile traduceri le-au evidențiat ca atare.

Ce l-a făcut pe dramaturg să se întoarcă atît de mult în timp? S-a scris despre conflictul dintre Iacob I și Parlament, care prezenta similitudini cu ceea ce Shakespeare citise în Plutarh, despre faptul că bardul însuși făcea speculă cu grîne și revoltele „plebeilor” englezi în chestiunea cerealelor îl iritau. S-au mai făcut legături cu refuzul londonezilor de a-l sprijini pe contele de Essex, Robert Devereux, cel cotate drept amantul reginei Elisabeta I, după ce inițial se pregătiseră să se răscole în favoarea lui. Erau totuși lucruri destul de vechi, Essex își pierduse capul în Turn în 1601. Regina-fecioară, și ea, răposase în 1603. Mai apropiat de data scrierii lui *Coriolanus* era *Complotul prafului de pușcă* (1605), dar nici acesta nu are multe în comun cu exilul și moartea lui Coriolanus.

Mai aproape, în orice caz, de conflictul piesei este lupta eroului exemplar (Iacob, protectorul lui Shakespeare) dar impopular cu un Parlament format din fățarnici, buni de intrigi dar nu de luptă, precum în piesă tribunii Brutus și Sicinius. Dincolo de aceste nesigure surse de inspirație contemporană, e de presupus că Shakespeare a intuit, cu geniul său dramatic, posibilitățile unui conflict

■ horia gârbea

## Shakespeare, Martius și tarele democrației

complex, stimulator pentru arta sa, în povestea lui Coriolanus. E vorba, în percepția mea, de un triplu conflict: rivalitatea Martius – Aufidius, confruntarea deschisă dintre patricieni, avîndu-l drept exponent pe Martius, ulterior botezat triumfal Coriolanus, și plebeii meschini manipulați de Sicinius și Brutus. Este în sfîrșit un tip neobișnuit de conflict între Martius și voluntara sa mamă Volumnia, care se consumă în două etape: modul surprinzător în care mîndra Volumnia îi cere fiului să se umilească pentru a rămîne consul și solicitarea ei, în genunchi în fața aceluiasi fiu, de a cruța Roma cînd Martius, acum aliat cu dușmanul lui de-o viață, Aufidius, e pe punctul s-o distrugă.

Nu știu să se fi remarcat că piesa are ca noduri ale acțiunii, care stîrnesc interesul, alianțe nenaturale. Cea a lui Martius cu Aufidius în primul rînd.

*De s-ar izbi o jumătate-a lumii  
Cu altă jumătate, iar Aufidius  
Ar fi de partea mea, aș dezerta  
Doar ca să port războiul meu cu  
el.*

*Este un leu ce-s mîndru să-l vînez.  
(I.1)*

Dar și a lui Martius cel frust cu onctuosul Menenius, a Volumniei cu cauza cetății care-i alungase fiul. Shakespeare accentuează aceste uniri uimitoare care dau forță acțiunii și se constituie în lovituri de teatru.

Numirea lui Shakespeare „analist politic” de către traducătorul său cel mai autorizat în limba română, George Volceanov, este perfect justificată și în *Coriolanus*. Dramaturgul merge la esența conflictului politic intern (plebei-patricieni, avînd ca motiv sau doar pretext un conflict economic) și extern (romani-volsци). Acestea provoacă alianțe ciudate, trădări premeditate, manipulări mai fine sau mai grosolane. „Strada” e masa de manevră pe care o cîștigă cu vorbă dulce Menenius, cu miracolul eroic însuși Martius, cu instigări Brutus și Sicinius. Volsци sînt și ei manevrați abil de Aufidius care, între altele, le întreține obsesia spionajului:

*În țara asta, a rămas ceva,  
Odată plănuit, să nu se afle*

*La Roma, înainte să-l și facem?  
(I.2)*

Cei care țintesc puterea au nevoie de mase vocale, de for și „vocea străzii” pentru a se legitima. Se oferă spectacole grosolane („o manoperă grosolană” va suspecta, peste secole, Brînzovenescu). Se invocă amintirea (sfîntă!) a victimelor, spectrul tiranului alungat, aici Tarquinius, la a cărui cădere a contribuit și Martius. Se împart agenților agitatori instrucțiuni precise și scenarii detaliate, inclusiv lozincile care trebuie strigate (era să zic postate) pentru a stîrni eficient furia populară. Plebeii sînt fricoși, eroismul le impune pentru o vreme, dar, la urmă, rațiunea le trece prin stomac. Coriolanus le zice direct:

*Voi vă pricepeți să-l albiți pe cel  
Ce-i osîndit și să-njurați justiția  
Care l-a condamnat. Tot ce-i măreț  
E obiect de ură pentru voi.  
Iubirea voastră-i obiceiul prost  
Al omului bolnav să-și zgârme  
rana. (I.1)*

Iar cînd îi vede la luptă e scos din minți de lașitatea celor ce se arătau atît de bătaioși ca zavergii:

*Maimuțe bete tot ar bate volsци,  
Iar voi fugiți! Pluto și iad! Aveți  
Răni pe spinare. Curul vă e roșu  
Și mutra galbenă de febra fricii!  
Dregeți-vă și atacați, sau jur  
Că las dușmanul și vă fac dușmani.  
(I.3)*

Cea ce nu-i va împiedeca pe aceiași palavragii, instigați de liderii lor în numele „celor mulți” și „oropsiți” să ceară aruncarea de pe Stîncă Terpeiană a eroului. Liderii străzii sînt politrucii, dar au supremația prin numărul adepților. Menenius însuși, altfel diplomat, le-o spune lui Brutus și Sicinius în fața:

*Sunteți ahtiați după urale și  
plecăciuni. O lungiți toată dimineața  
cu audierile într-un proces intentat  
de-o precupeață unui dogar, apoi  
amânați procesul de trei parale pe-a  
doua zi; dacă vă trece căcarea în timp  
ce-i ascultați pe împricinați, faceți  
fețe-fețe, ca saltimbancii, ridicați  
stegulețul roșu, semn că se suspendă*

procesul, și vă piere harul răbdării.  
(II.1)

Martius, eroic, e singurul naiv. Sicinius anticipează mai bine cum reacționează plebea, și nu-și face griji de popularitatea lui Coriolanus:

*Suntem reprezentanții plebei,  
care-l  
Urăște de cînd lumea și-o să uite,  
La cel mai mic prilej, de-aceste  
onoruri. (II.3)*

Aufidius e tot pragmatic și cinic. Prin el, Shakespeare proclamă o maximă senzațională, virtuțile sînt doar interpretări:

*Virtuțile sunt doar interpretări:  
Purtarea cea mai justă își găsește  
Mormîntul în tribuna unde urcă  
Să o proclame oratorul. (IV.7)*

Coriolanus expune clar limitele democrației, ale asocierii gloatei ignorante la actul guvernării, dar nu vede și mai departe. Că numita gloată este mișcată pe eșicher. Nu se deplasează din voința ei, ci a păpușarilor din umbră.

*Puterea-n care neamul, rangul,  
mintea  
Nu pot decide fără da sau nu  
Din partea gloatei proaste și nu  
vede  
Ce trebuie făcut, o să decadă  
Spre slăbiciune și nesiguranță.  
(III.2)*

Aufidius, mult mai abil, nu-l poate învinge direct pe Martius, îl atrage în cursă și pune să fie ucis ca să-i acorde, cu deplină ipocrizie, onoruri postume:

*Mânia mi-a trecut și-mi pare  
rău  
De el. Să-l poarte trei viteji pe  
umeri;  
Voi fi al patrulea. Să bateți toba...  
(V.5)*

Tragedia lui Coriolanus, considerată de unii, printre care T.S. Eliot, drept cea mai puternică din cîte a scris Shakespeare, superioară lui *Hamlet*, se ridică deasupra posibilelor surse de inspirație și aluzii contemporane, la meditația profundă și la conturarea unor personaje destinate dăinuirii în eternitate. ■

Citatele fac parte din *Coriolanus*, traducere și note de Horia Gârbea și George Volceanov, în *W. Shakespeare, Opere, vol. XII, în pregătire la Editura Tracus Arte.*



meridiane

## Premiul Nobel pentru Literatură — 2016

Mircea Cărtărescu

### Take It or Leave It

Lectura pe care *Tarantula*, ca și multe alte scrieri post-avangardiste, post-suprarealiste, post-joyceene, în fine, după expresia lui Pynchon, post-ironice, o cere nu e una hermeneutică, de scormonire după un sens încifrat, după un cod zero al scriiturii, ci devine o mantică, o artă a ghicirii ce-și are originea în I-Ching, în liniile palmei și-n zațul ceștilor de cafea. Dylan a absorbit, în 1965-1966, când și-a scris singurul „roman”, întreaga uriașă schimbare a Americii, întregul murmur haotic și amenințător, profetic și anarhist ce se simte (și într-un fel își are originea) în propriile lui cântece, în poezia Generației Beat, în muzica rock, în mișcarea hippy, în marșurile antidiscriminare, în cultura drogurilor și-n New Age, în furia anticapitalistă și anti-war. Asemenea lui Kerouac, Ginsberg, Burroughs, Gregory Corso, și poate mai mult decât ei, Bob Dylan a reprezentat în cântecele și-n scrierile lui (ce alcătuiesc un continuum fără fisură) criza de identitate a Americii de după război, căutările artistice ale unei generații obsedate de sentimentul unei schimbări iminente a lumii.

*The times they are a-changing*, avertiza el: roata se învârtește, ce-i azi dedesubt mână va fi deasupra, ce-i azi disprețuit mână va face gloria unei literaturi. Tot acest amalgam haotic de cultură înaltă și cultură populară, de voci ce se-ntind de la *nursery-rhymes* la citate sofisticate formează marele colaj al *Tarantulei*.

Îl invidiez pe Dylan că a găsit pentru producția sa literară un titlu atât de puternic. Toată greața și frica în fața unei lumi agresive, de neînțeles sunt concentrate-n imaginea marelui păianjen, adevărat nod de teroare. Toată speranța de vindecare, de trezire din coșmarul istoriei, de depășire a impasului existențial se leagă, pe de altă parte, de tarantella, dansul îndrăcit care te salvează de mușcătura păianjenului. Ambiguitatea titlului avertizează în privința indeterminării și imanenței (faimoasa *indetermanence* care pentru Hassan era esența postmodernismului) textului care urmează. *Tarantula* e un mare colaj poetic compus din fragmente ce-ar fi putut fi, cu puțin noroc, cântate. Multe *lyrics* ale marilor cântece ale lui Dylan sunt la fel de năucitoare. Gândiți-vă la *Jokerman*, la *The Changing of the Guards*, la *Sad-Eyed Lady of the Low Lands*. Nici unul din aceste poeme n-are nevoie de analiză.

# Bob Dylan

## Un Nobel ciudat

**Premiul Nobel pentru Literatură de anul acesta nu e ca celelalte. Amânat cu o săptămână, ceea ce a alimentat speculațiile că există schisme în juriu, apoi decernat, în fine, unei vedete capricioase, care nu răspunde la telefon și n-ar fi exclus chiar să-l refuze, premiul a inflamat, mai mult ca alte dăți, breasla scriitoricească de pe toate meridianele și opinia publică. Publicăm, în paginile României literare, câteva puncte de vedere asupra literaturii lui Bob Dylan.**

Ele sunt închise-n frumusețea și enigma lor ca orice obiect din natură. Fiecare astfel de fragment din „roman” cuprinde, în general, câte-o scenă confuză, în general un amestec de voci din baruri sau alte locuri publice, povestea unei vieți, atacul vitriolant la adresa ipocriziei și cupidității adânc încrustate în natura umană. În finalul acestor „pete” lingvistice e atașată câte-un fel de „morală”, exprimată prin câte-o scrisoare sau o notiță atribuită unor personaje diverse. Nu se poate discerne de-a lungul întregii scrieri vreo structură intențională clasică, vreo încercare de a da coerență întregului, de a face scene și personaje ca în romanele respectabile. În mod intenționat, manifest și recunoscut de autor, *Tarantula* nu are nici o noimă. Are doar o textură delicioasă a fiecărei pagini, o sclipire unică a fiecărei fraze, o încălcătură explozivă, estetic și militant, a fiecărui paragraf. Tot ce se poate spune despre carte ține de poezie.

Din prefața la romanul *Tarantula*, Humanitas Fiction, 2014

Anca Peiu

### Dynamitee Dylan

Dylan nici măcar nu e numele său adevărat: este numele altui poet, Dylan Thomas, care nici măcar nu era american, deși ecoul unor versuri ca ale lui trebuie să fi trecut Atlanticul, ca un bumerang, dus-întors:

*Nu păși-n pace-n acea noapte bună,*

*Cu furie, furie-nfruntă raza ce apune.*

Bob Dylan, cu poezia lui pe muzică, care azi reprezintă iureșul rebel al anilor '60, pe mai toate meridianele lumii, a căror numărătoare începe mai degrabă de la Greenwich Village din New York, în loc de meridianul zero al GMT, London; acel „Freewheelin' Bob Dylan,” acel (dublu al lui) „Mr. Tambourine Man,” „ca o haimana” („like a Rolling Stone”) – tocmai a devenit un clasic în viață, confirmat de Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 2016. Controversat ca artist al cuvântului, Bob Dylan ne face să recunoaștem că vremurile vieților noastre – odată cu și deopotrivă cu cele ale vieții lui – „s-au schimbat” într-atât, încât poezia intră într-un spectacol *live*, țâșnind din pagini de volum direct pe scenă, unde chitara și muzicuța o fac (și) mai concretă.

Desigur, astăzi, cuprinși de solemnitatea momentului, profesori prestigioși îi caută lui Bob Dylan precursori canonici, (mai ales) europeni: Baudelaire, Shakespeare. Chiar dacă a împărțit scena cândva, cu Allen Ginsberg, personalitatea iconică a Generației Beat, Bob Dylan se trage dintr-o tradiție autentic americană de (romantici) poeți ai realității (*poets of reality*), cu precursori ca însuși bardul Walt Whitman, și ca veșnic tânărul, pururi sarcasticul Stephen Crane.

De unde să începem un cuprins cuminte al operei lirice a poetului-muzician, când știm bine că am crescut, ne-am maturizat și chiar mai mult de-atât, în ritmurile lui Bob Dylan, printre versurile lui (in)comode, de toată ziua, bune de fredonat din zori

de zi și până noaptea târziu, pe stradă, pe șosea, în pauză, în bucătăria pâinii noastre cea de toate zilele, sau în laboratorul cu cele mai moderne și mai arhaice rețete de fericire și revoltă? Poate de aceea sunt poemele sale atât de greu de tradus: sunt versuri de toată ziua. Bob Dylan ne face mai degrabă să învățăm americana cântecelor sale. Cumva, asta ne arată că majoritatea lor se trag din „Song of Myself” al lui Walt Whitman. Sau din „War Is Kind” al lui Stephen Crane.

În această împrejurare, atât de greu acceptabilă pentru unii, în care un artist ca Bob Dylan este răsplătit cu Premiul Nobel pentru Literatură, se găsește un tâlc poate incomod pentru mulți: poezia realității reprezintă un exercițiu de luciditate de primă necesitate. Dacă vremurile (tocmai) „s-au schimbat,” aceasta s-a petrecut (și) prin schimbarea criteriilor estetice. Poezia pe muzică e o strategie a supraviețuirii, în lumea noastră – nu prea mult schimbată, în care războaiele bântuie la fel de netulburate ca odinioară, când Stephen Crane scria:

*Mamă cu inima agățată smerit ca un nasture*

*De giulgiul splendid strălucitor al fiului tău,*

*Nu plânge.*

*Războiu-i de treabă.*

Desigur, aceeași mamă plânge stângaci, și azi, pe lângă lințoliul aceluiași fiu. Pietă încă ne mai înfloară – la fel de firesc cum ne hrănim cu pâinea noastră cea de toate zilele.

Însă Bob Dylan ne-a luat pe nepregătite din nou, tocmai când credeam (aproape) uitate acele cântece (americane) din veacul trecut – care nici măcar nu (mai) este secolul 19.

În cultura română, versul spontan-muzical al lui Bob Dylan a fost adoptat mai întâi de către Florian Pittiș, primul care i-a tălmăcit cuvintele când tăioase, când tandre, interpretându-le ca și cum acestea s-ar fi născocit chiar pe îndepărtatele noastre tărâmurii. Succesul lor prompt, în rândul studenților și liceenilor de pe-atunci, le confirma universalitatea.

Nouă, celor care am crescut astfel cu ele, cântecele lui Bob Dylan ni-l amintesc astăzi, oricât de ciudat ar părea, pe actorul de pe-atunci al Teatrului „Bulandra.” Fredonându-le ne întoarcem mereu la o fantomă dragă: la acel Ariel, cu acel Prospero, stăpânul său vrăjitor, în care am crezut. Promisiuni sau profeții, cântecelele fermecate au un fel de-al lor de-a se împlini, când nici nu ne mai așteptam.

Pentru că „Sfârșitul nu-i aici”, cum știm din cântecul de odinioară (al lui Florian Pittiș și) al lui Bob Dylan.





## Premiul Nobel pentru Literatură — 2016

Ion Bogdan Lefter

## Un poet minunat care și cântă...

foarte interesantă, foarte inspirată alegere a juriului care a acordat în acest an Premiul Nobel pentru Literatură: Bob Dylan e un poet minunat, de mare renume mondială, firește că grație celebrității lui de muzician; poet și cântăreț care a știut să absoarbă în forme accesibile tematici complexe, relevante pentru o întreagă epocă – sau pentru un șir de epoci, din anii 1960 încoace.

Dar Bob Dylan e muzician! De ce să primească un muzician Premiul Nobel pentru versurile lui cântate, pentru o operă de „textier” (cum li se spune în românește autorilor care scriu pentru piesele compozitorilor din genurile zise-„ușoare”)?!

Se cuvine adusă de îndată o corecție cu privire la natura și statutul „versurilor pentru muzică” rulate în anumite genuri în ultima jumătate de secol și mai bine. Nu în zonele superficiale, „de consum”, ale muzicilor doar „de entertainment”, „pentru amuzament” sau doar dansante, cu texte inconsistente, ci în marea tradiție postbelică a popului și a rock-ului, cu destule alte variante, mergând pînă la formule radical-experimentale, „progresiste”/ „progresive”. Cei patru Beatles, alte grupuri precum Led Zeppelin, Rolling Stones, Deep Purple sau Pink Floyd, colegii lor „folkiști”, între care Bob Dylan, Joan Baez, Leonard Cohen ori Melanie, ca și multe nume de calibrul din seriile următoare, pînă azi, și-au asumat mesaje substanțiale, cu tematici fie general-umane, fie implicate în actualitatea imediată, în linia unui activism social și politic esențial pentru evoluția lumii postmoderne. S-au publicat cărți cu poemele lor și s-a scris mult despre ei, despre contribuția lor poetică și mai larg-culturală. La noi a fost susținută, în urmă cu aproape un deceniu, o teză de doctorat (din păcate nepublicată, din câte știu...) pe tema poeziei rock americane, în sine și ca sursă de influență asupra autorilor-nemuzicieni: a „comis-o” Cristian/Chris Tănăsescu, el însuși autor de volume de versuri, cu bune ecouri critice, lider al grupului de „performare” poetic-muzicală Margento.

Contribuții de vîrf au adus în acest sens marii cântăreți de „folk”, „cantautorii” de obicei singuri pe scenă, fiecare cu chitara, cu melodiile și nu în ultimul rînd cu versurile sale, psalmodiate pe fundalul acordurilor simple, fără amplificare electrică, sau al



acompaniamentului de coarde ciupite. Nu numai Dylan sau Cohen, recunoscuți de mult și ca poeți, editați și reeditați, incluși în antologii exigente ale literaturii postbelice ori actuale, ci mulți alți „folkiști” și-au publicat poemele scrise pentru a fi cântate, adeseori adăugînd altele nepuse pe note. Texte direct politice sau mai strict confesive, sentimentale, adeseori melanjînd – totuși – subiectele personale cu situația socială și cu soarta lumii.

Bob Dylan ilustrează genul la vîrf. În poemele lui cântate s-au regăsit cîteva generații succesive de tineri americani, occidentali, din toată lumea, cărora le-a devenit „purtător de cuvînt”. Versurile sale în aparență simple au preluat teme complicate ale unor vremuri de mari avînturi și de mari crize, de entuziasme și de traume colective, de tranziție către un tip nou de societate, de o mereu sporită complexitate, cu incredibil de rapide transformări. Le-a opus reacții prompte și directe, a fost tăios-critic, a fost protestatar, a militat pentru drepturile omului, ale oamenilor, privindu-i cu înțelegere, cu tandrețe, cu jale, înțelegîndu-le trăirile, deplîngîndu-le dramele, dînd expresie psihologiilor și viziunilor lor.

În versuri – spuneam – directe, frazate cu o ingenuitate jucată,

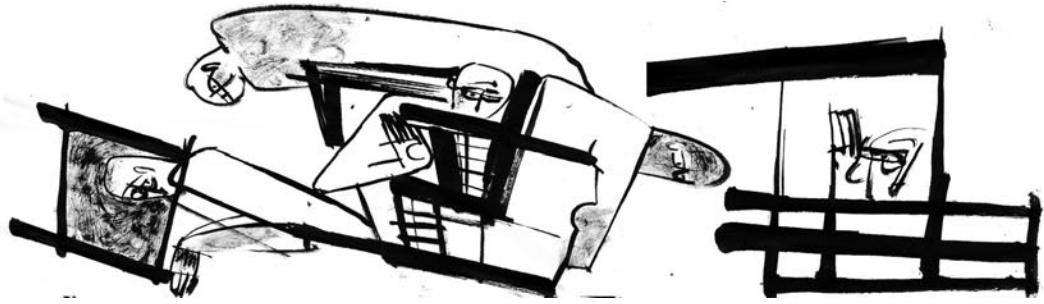
apropiate – de fapt – de frustețea pe care și-a asumat-o mare parte a poeziei postmoderne. Cum se știe, a și adoptat numele marelui nonconformist Dylan Thomas și și-a intersectat cariera cu poezii „beatnice”, cu mulți alți artiști reprezentativi ai perioadei. Rămînînd la vecinătățile literare: i-a stat în preajmă lui Archibald MacLeish, a fost prieten cu Allen Ginsberg ș.a.m.d.; și a rămas faimoasă lectura filmată a tandemului Ginsberg-Dylan din versurile lui Jack Kerouac, lîngă piatra tombală a celui din urmă...

Sînt – apoi – de adăugat destule despre stilistica efectivă a poemelor lui Dylan, care împletește în acea simplitate aparentă fire numeroase, structuri simbolice și referințe culturale, în construcții care-și au cadențele lor mai mult ori mai puțin „muzicale”, nu rareori mai degrabă aspre, încît s-a vorbit și despre „neoavangardismul” lor, despre descendența din suprarealism și despre – iarăși – vecinătatea sau interferența cu poezia „beat”, cu cea a altor binecunoscute grupări scriitoricești din New York, Chicago, californiene, de pe unde l-au mai purtat pașii.

De asemenea – proza! Bob Dylan a publicat cîndva (în 1971, cu imprimări de mic tiraj începînd din 1965) un soi de roman experimental, *Tarantula*,

de aiuritoare viziuni și de mare vervă multistilistică, joycean în sensul cvasi-cryptic al experimentului din *Finnegans Wake*. Și un prim volum de memorii, *Chronicles* (2004), și el nonconformist, non-liniar, cuceritor.

De-ajuns pentru a constitui o „operă de Nobel”?! Firește, doar a tot fost apreciat de-a lungul deceniilor ca un „mare poet”! Vocile – nici ele puține – care au formulat rezerve sau critici sau chiar indignare la aflarea veștii că Nobelul pentru literatură a fost acordat „unui muzician” au ignorat nu doar faptul că Dylan e de multă vreme un poet recunoscut, de mare impact, cît – mai ales – rostul și limitele respectivului premiu: nu e o „medalie de aur” care se acordă „celui mai mare scriitor din lume”, unul singur, „unicul”. Vor fi întotdeauna mult mai mulți marii poeți, prozatori, dramaturgi, esești care nu vor primi laurii decît cîștigătorii. Lista aleșilor trebuie să fie doar reprezentativă, nu poate fi perfectă, fiindcă nu există cîte un singur „cel mai mare...” pe an. Sînt pe planetă zeci și zeci, dacă nu sute de „cei mai mari”, autori de capodopere, îndreptății cu toții să aspire la prestigiosul titlu. Avem și noi cîteva, poate 5-6, poate 7-8 sau cîte mari scriitori în viață avem... ■



**S**criitorul empatizează încă de pe acum cu exclușii, cu cei marginalizați sau vulnerabili, maniaci inofensivi, cleptomani, victime ale normelor și prejudecăților sociale.

meridiane

**E**nfant terrible” al literaturii americane, Truman Capote (pe adevăratul său nume Truman Streckfus Persons) este în-deobște recunoscut nu doar ca unul dintre cei mai originali romancieri ai secolului XX – popularul *Breakfast at Tiffany's*, care a beneficiat de o ecranizare de excepție, ca și romanul din 1966, *In Cold Blood*, stau mărturie în acest sens –, ci și drept un reputat autor de proză scurtă.

Mai puțini știu însă că biografia sa abundă – dincolo de aspectele excentrice sau scandaloase, adeseori aduse în prim-plan – în episoade ce vădesc de timpuriu vocația și ambiția lui Capote de a deveni scriitor profesionist. Încă de la vârsta de opt ani viitorul prozator obișnuia să consacre scrisului aproximativ trei ore pe zi, notând într-un caiet observații cotidiene, portrete ale unor vecini, bârfe locale ș.a.m.d. Toate acestea alcătuiau, după cum avea să mărturisească mai târziu, un soi de reportaj *sui-generis* care l-a ajutat să-și formeze de timpuriu un mod numai al lui de a vedea și de a auzi; cu alte cuvinte un sistem propriu de a decupa realitatea, dublat de hipersensibilitatea unui ins „ciudat”, a unui „exclus”, după cum adeseori s-a autodefinit. La șaptesprezece ani alege să-și întrerupă studiile pentru a se consacra gazetăriei și scrisului (se angajează la ziarul *The New Yorker*, începând să-și publice povestirile în prestigioase reviste literare) și nu peste mult timp se impune ca o voce greu de confundat din peisajul deloc arid al prozei americane.

Recent descoperite în arhivele *Truman Capote* ale Bibliotecii Publice din New York, cele paisprezece proze scurte reunite în volumul de față ne dezvăluie o ipostază mai puțin cunoscută a scriitorului, din perioada începuturilor sale literare. Prin chiar această împrejurare, ele reușesc să ne suscite interesul. E normală curiozitatea cititorului dornic să descopere cum arată „exercițiile de încălzire” care au făcut posibilă – nu peste multă vreme – apariția unor povestiri ca *Miriam*, *Miss Bobbit*, *Domnul Duree* sau *Chitara cu diamante*, adevărate bijuterii de precizie tehnică ale genului. Dar dincolo de frisonul pe care îl suscită subtitlul „povestiri

■ catrinel popa

## Truman Capote inedit

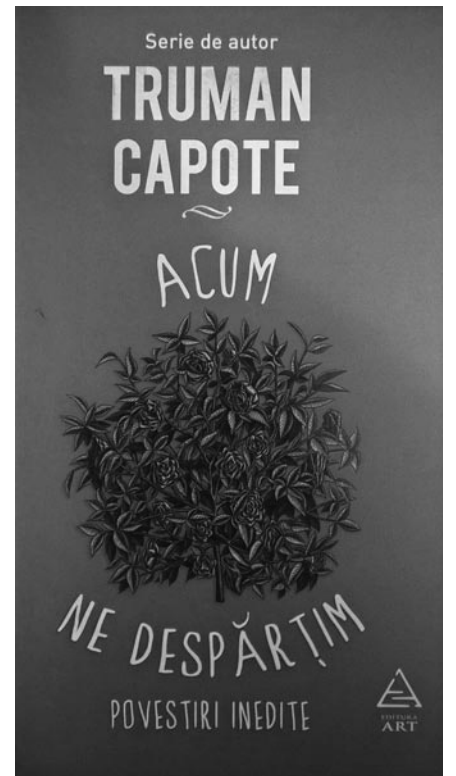
inedite” de pe copertă, cititorul va fi surprins să constate că multe dintre prozele acestea de început au o forță a lor, proprie, cucerindu-l de la primele rânduri mai cu seamă prin ceea ce Hilton Als, autorul prefeței, numește „strălucitul simț al realității”.

Observația capătă o însemnătate specială dacă o punem în legătură cu aplecarea lui Capote – vizibilă încă de pe acum – către sondarea acelor zone (ale realității interioare și exterioare), în care opoziția dintre adevăr și iluzie se șterge, lăsând loc unui flux continuu de figuri, siluete, detalii abstracte, gesturi, replici, emoții difuze, capabile să se articuleze în entități coerente. Nu e vorba aici doar de ceea ce critica a numit, cu formule devenite clișeu, „vocea de reporter” sau „ochiul cinematografic” al scriitorului, ci mai curând de darul său de a da glas acelor lucruri greu de exprimat sau pur și simplu de neexprimat: neobișnuitul, diferitul, insolitul, efemerul. În *Dacă te uit*, de pildă, o tânără așteaptă dragostea sau iluzia dragostei, în pofida realității în care se găsește. *Ca fluturile de lumânare* și *Spaima mlaștinii* explorează „periferia” instinctelor primare: violența extremă, impulsul criminal, nebunia, spaima. *Lucy și Domnișoara Belle Rankin* au un pregnant substrat autobiografic, hrănindu-se din nostalgia sudului natal. Ultima îndeosebi merită o mențiune aparte întrucât sintetizează câteva dintre trăsăturile definitorii ale prozei lui Capote: predilecția pentru personaje feminine bizare, spiritul de observație pătrunzător, capacitatea de a jongla cu categoriile de frontieră (grotescul se convertește în sublim, detaliul abstract se topește în concretețea unor tablouri greu de uitat, precum cel de la începutul povestirii amintite sau ca acela din finalul ei): „Aveam opt ani când am văzut-o pentru prima oară pe domnișoara Belle Rankin. Era o zi toridă de august. Soarele asfințea pe un cer brăzdat de dăre stacojii, iar căldura se ridica uscată și tremurândă din pământ [...] Am văzut-o de multe ori după aceea, dar această primă imagine,

aproape ca un vis, avea să-mi rămână întotdeauna cea mai clară – domnișoara Belle pășind pe stradă fără zgomot și norișori roșii de praf ridicându-se de sub tălpile ei în timp ce dispărea în amurg.”

În *Domnișoara Belle Rankin* regăsim, practic, toată acea combinație inconfundabilă de ironie, nostalgie, rafinement psihologic și complexitate stilistică care va marca formula prozastică de mai târziu a autorului. Chiar atmosfera hibernală din final – o iarnă indecisă, cu „fulgii aceia anemici și apoși care cad iarna în Sud”, topindu-se îndată ce ating pământul, ne trimite cu gândul la texte de maturitate (ca *Miriam* sau *Mr. Misery*, de pildă). Iar finalul vădește, incontestabil, intuiția de mare scriitor a tânărului Capote când vine vorba de explorarea fețelor ascunse, misterioase ale realității.

Chiar povestiri ca *Hilda* sau *Unde începe lumea* – la prima vedere mai naive, în comparație cu piesele de rezistență ale volumului – reprezintă, în fond, manifestări ale aceleiași virtuți: capacitatea de a surprinde, într-o străfulgerare, ceea ce alunecă încet, grațios, dincolo de raza sa vizuală, dublată, mai totdeauna, de empatie. Scriitorul empatizează încă de pe acum cu exclușii, cu cei marginalizați sau vulnerabili, maniaci inofensivi, cleptomani, victime ale normelor și prejudecăților sociale, copii singuratici, afro-americani mutați în nord, dar condamnați să joace pretutindeni, la nesfârșit, rolul de *outsideri*, muncitori exploatați, bătrâne aproape de moarte. O galerie de figuri greu de uitat, zugrăvite cu instrumente precise, surprinzător de mature, în general, pentru un scriitor abia ieșit din adolescență. Predilecția aceasta a fost adeseori pusă în legătură cu statutul de marginal al autorului însuși (orfan, homosexual, dependent de droguri). Hilton Als vorbește despre „o sensibilitate pătrunzătoare, critică și amuzată de homosexual”. Dar, dincolo de biografie, esențială rămâne descoperirea formulei prin care această sensibilitate ultragiată reușește să

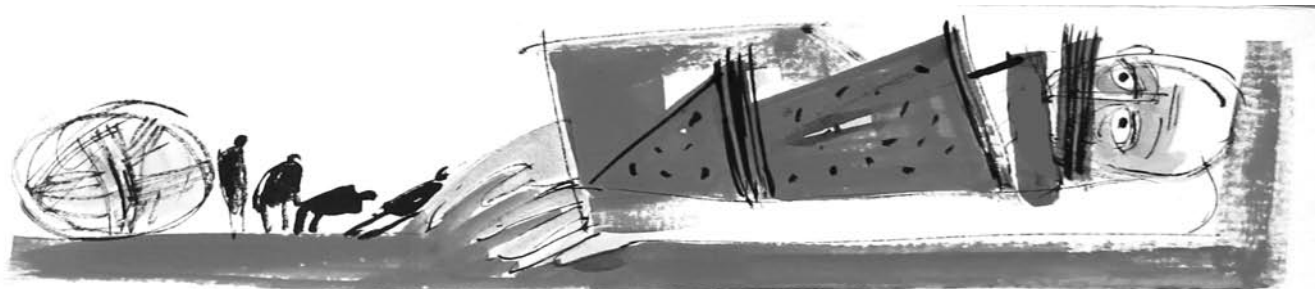


Truman Capote, *Acum ne despărțim. Povestiri inedite*; trad. de Iulia Arsintescu; cuvânt înainte de Hilton Als; postfață de David Ebershoff, Editura Art, București, 2016, 184 p., f.p.

se exprime, fără a aluneca în narcisism, dislocând previzibilitatea lumii din afară. În povestiri ca *Traffic West* sau *Străinul familiar* dislocarea se face în direcția fantasticului, vocea „de reporter” contribuind, paradoxal, la dezvăluirea laturii de umbră a realității, cu coincidențele, bizareriile, despărțirile și iluzoria sa frumusețe. *?sta e pentru Jamie* ne introduce în lumea unui puști singuratic, din familia lui Holden Caulfield, a cărui existență se schimbă în urma unei întâlniri stranie și neașteptate. De altfel mai toate prozele din volum gravitează în jurul metaforei întâlnirii-despărțire (sau a despărțirii-întâlnire), ambiguitate ce ne trimite cu gândul la celebra pictură a lui Paul Klee, *Separation in the Evening*. Din această perspectivă, titlul volumului este cât se poate de inspirat (chiar dacă povestirea cu același nume nu este neapărat dintre cele memorabile).

În ceea ce privește sarcina editorului de peste Ocean, aceasta nu a fost una foarte ușoară (David Ebershoff mărturisește, de altfel, acest lucru în postfață). Editarea postumă a necesitat – cum se întâmplă în astfel de cazuri – o echilibrată destul de riscantă între prudență și deschidere. „Prudența este necesară – crede Ebershoff – pentru conservarea moștenirii unui scriitor, iar deschiderea pentru a putea înțelege mai mult din evoluția lui.” O sarcină de care cei de la *Truman Capote Literary Trust* s-au achitat onorabil. Tălmăcirea grabnică în limba română a volumului este un demers ce merită și el salutat.

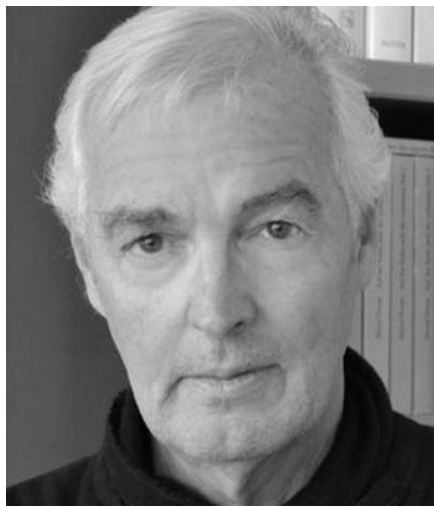




meridiane

## Întîmplări potrivnice

**P**e 17 octombrie, în Sala Regală a Primăriei din Frankfurt, a avut loc decernarea Premiului Cărții Germane, al cărui laureat a fost în acest an Bodo Kirchhoff, un romancier născut la Hamburg în 1948. Spre deosebire de celelalți ani, cînd romanele s-au aflat în grațiile juriului, acum distincția a fost acordată unei nuvele, *Widerfahrnis*, (*Întîmplări potrivnice*), ai cărei protagoniști, doi nemți din Nord, pornesc într-o călătorie spre Sud, în virtutea unui imbold de peregrinare pe care îl regăsim, ca un laitmotiv, la mai toate generațiile germane, de n-ar fi să amintim decît drumurile pe care Nietzsche și Goethe le-au făcut pe tărîmurile italiene, sub imperiul unei atracții ce ține de un tipar de-a dreptul ancestral. În cuvîntul de mulțumire, Bodo Kirchhoff a declarat că: „este cu mult mai fericit decît lasă să se vadă pe chipul lui”, scriitorul fiind un introvertit cu temperament septentrional, tăcut pe dinafară și dogoritor pe dinăuntru. Distincția nu a stîmnit rumori sau reacții de contestare, întrucît Kirchhoff e recunoscut ca un artist al cuvîntului căruia nimeni nu-i contestă harul. Spre deosebire de cazul recent al unui cîntăreț pop, a cărui legătură cu literatura e atît de firavă că îți trebuie mult umor să-l așezi în rîndul scriitorilor, Kirchhoff e un nume consacrat. Dacă i se poate reproșa ceva sunt declarațiile intempestive pe care le-a făcut în urmă cu cîțiva ani, cînd, într-un interviu apărut în revista *der Spiegel* din 2010, a mărturisit că la vîrsta de 12 ani, pe cînd era elev la Internatul Evanghelic din Bodensee, a fost abuzat sexual de către cantorul instituției. Mulți l-au învinuit atunci de o dublă culpă: că pune umărul la campania de calomniere a Bisericii Lutherane și că vrea să-și sporească notorietatea pe seama unei rușini infantile. Dar anii au trecut, zarva mediatică s-a stins, iar Kirchhoff a rămas cu nimbul intact la unui scriitor adevărat. Spre deosebire de cîntărețul pop, al cărui nume ne e jenă să-l trecem în rîndul literaților. ■



## Varujan Vosganian, laureat al Marelui Premiu Angelus 2016



**S**âmbătă seară, la Teatrul Muzical Capitol din Wrocław, s-a desfășurat Gala de acordare a Premiului Literar al Europei Centrale Angelus. Toate cele trei premii decernate în cadrul ceremoniei, Marele Premiu Angelus, Premiul Cititorilor „Natalia Gorbanevskaia” și Premiul pentru Cea Mai Bună Traducere i-au revenit *Cărții șoptelor*, romanul lui Varujan Vosganian.

Acesta a fost tradus în poloneză de Joanna Kornas-Warwas și publicat

la Editura Ksiazkowe Klimaty, în 2015. Scriitorul și traducătoarea au fost premiați de primarul orașului Wrocław, Rafal Dutkiewicz, și de președintele juriului, prof. Mykola Riabczuk.

În finala din 2016 a prestigiosului premiu au intrat șapte scriitori: Varujan Vosganian (România), Cristian Teodorescu (România), Maciej Hen (Polonia), Anna Janko (Polonia), Kristina Sabaliauskaitė (Lituania), Alvydas Šlepikas (Lituania) și Vladimir Nekliajev (Belarus). ■

## Rilke pe ritm de dans



**L**a Tîrgul de Carte de la Frankfurt (19-23 octombrie 2016), țara invitată de onoare în acest an este Olanda, ai cărei reprezentanți, în semn de solidaritate cu rudele din Belgia, nu vor veni singuri, ci însoțiți de artiștii din Flandra, drept care Tîrgul va găzdui două țări, chiar dacă Flandra nu are rang de stat. Mirarea organizatorilor este însă alta: cea mai mare parte din membrii delegației nu sînt scriitori, ci artiști din lumea spectacolului. Motiv pentru care teatrele din Frankfurt își vor deschide porțile pentru regizori,

coregafi și dansatori flamanzi și olandezi. Cei mai bine cotați sînt Anne Teresa de Keermaeker, o actriță polivalentă al cărei talent îl va preschimba pe Rilke în pretextul unei încîntătoare demonstrații coregrafice, dovadă dansul și cîntecul cu care va însufleși versurile poetului. Pe locul doi în preferințele cunoscătorilor este regizorul de teatru Jetse Batelaan, ale cărui puneri în scenă au delectat în anii trecuți publicul german. Cum va decurge propriuzis Tîrgul de Carte, veți afla din numerele viitoare. ■

## Casa în care s-a născut Adolf Hitler va fi demolată

**A**utoritățile austriece și-au anunțat intenția de a demola casa din Brunnau-an-Inn, în care s-a născut Adolf Hitler.

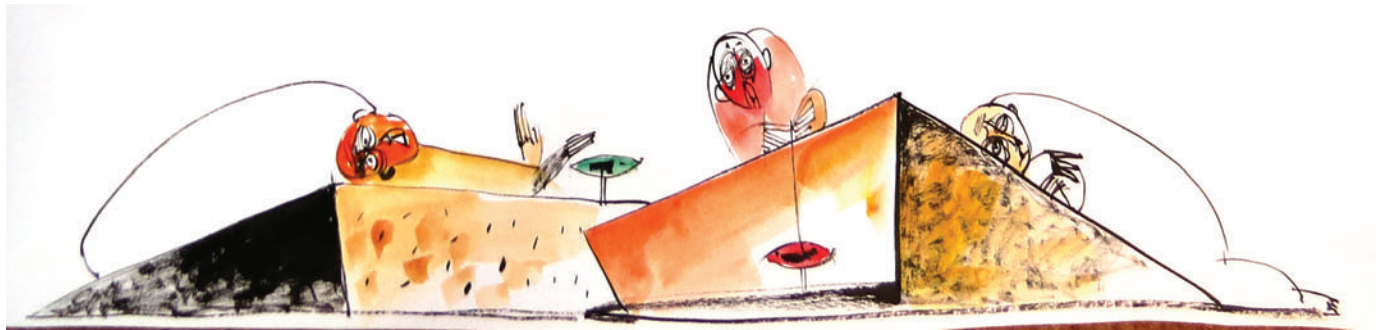
Până aici, nimic neobișnuit. Recrudescența extremei drepte și a antisemitismului, în Europa, cere măsuri dureroase, pentru a preveni posibilele derapaje. Casa natală a fostului Führer, ca și alte relicve ale epocii naziste, riscă să devină un sanctuar al noii extreme drepte și, în consecință, măsura demolării este logică.

Problemele încep de aici încolo. Autoritățile locale nu se înțeleg cu cele centrale în privința demolării, argumentând că în fața casei se află un monument al victimelor nazismului, iar demolarea imobilului, aflat chiar în centrul localității, va afecta turismul, care reprezintă o importantă sursă de venituri. Sunt – în absența unei legi comprehensive de denazificare – și considerente privind proprietatea clădirii, legislația austriacă nepermițând confiscările de imobile și măsurile abuzive.

Întrebarea e, însă, alta. *De ce abia acum?* De ce a trebuit să treacă 71 de ani de la sinuciderea lui Hitler și înfrângerea nazismului, pentru ca această sinistru relicvă a nazismului să fie demolată? De ce nimeni nu a ridicat, până acum, problema acestui imobil care, fără să aibă vreo valoare istorică sau arhitecturală, a rămas în picioare, ca o tristă ruină a moralei strivite de Războiul Rece (în numele căruia denazificarea a fost abandonată, iar foștii naziști și rămășițele lumii lor au fost exonați de răspunderi)?

Așteptăm cu interes evoluția acestei dezbateri, care traduce, de fapt, criza în care se află acum Europa, sfâșiată între corectitudinea politică stîngistă și brutalitatea unei extreme drepte care amenință valorile liberale ale Bătrînelui Continent. ■





## Străinul care ne locuiește abuziv

Săptămâna trecută, în Comisia de Cultură a Camerei Deputaților urma să se discute noua formă a Legii timbrului cultural. Am aflat că, deși legea fusese deja scoasă de pe ordinea de zi chiar la propunerea inițiatorului ei, totuși – din plăcerea de a se auzi vorbind?!... –, Gabriel Liiceanu, prezent în sală, a ținut un discurs împotriva legii. Noi nu credem nici în ruptul capului că cel care a vituperat împotriva legii și a Uniunii Scriitorilor (uitând că și alte organizații de scriitori, ca și toate organizațiile de creatori din celelalte domenii ale artei sunt beneficiare ale legii!) chiar a fost Gabriel Liiceanu. Căci Gabriel Liiceanu este un eseist profund și subtil, este un campion al corectitudinii în spațiul public, este o instanță morală și, prin urmare, nu avea cum să furnizeze atâtea informații greșite. De pildă: cel care a vorbit căuta să-i convingă pe parlamentari că din pricina taxei de timbru de 2%, așa cum prevede actuala lege, aflată în vigoare, e la pământ piața de carte în România, omițând faptul că, între timp, TVA la carte a fost redusă de la 9% la 5% (în vremea ministeriatului lui Ionuț Vulpescu la Cultură), deci cele două procente taxă de timbru cultural nici nu se mai simt în prețul cărții, iar patronii de edituri rămân în câștig. Apoi, cum să dai vina pe taxa de timbru de doar două procente pentru neajunsurile industriei de carte și să nu te revolte (și să nu pomenești nimic despre) comisionul de până la 50% din prețul cărții, pe care îl percep librării?! Apoi, cum să-i dezinformezi pe parlamentari afirmând că editurile trebuie să plătească 2%, când, în realitate, respectiva taxă o plătește cumpărătorul de carte, iar editorii doar o colectează și o distribuie destinatarilor prevăzuți de lege?! Nu, nu credem că cel care a ținut acel discurs în fața parlamentarilor era Gabriel Liiceanu, pe care-l admirăm ca scriitor și ca personalitate publică. Nu: probabil, cel care vorbea era un străin care-l locuia abuziv pe Gabriel Liiceanu. Și anume, patronul unei afaceri bănoase, preocupat, până la uitarea de sine,

de profitul acțiunilor sale și complet nepăsător la soarta atâtor scriitori care, deși au o valoare literară deosebită, nu au fost la fel de norocoși ca el și sunt lipsiți de succesul său social.

## Un eveniment literar

Am primit la redacție un tom impresionant, pe care oricine și l-ar dori în bibliotecă: *Ulysses, 732. Romanul romanului* de Mircea Mihăieș, apărut la Editura Polirom. Extrem de elegantă și inspirată grafic, cartea numără nu mai puțin de 1013 pagini, format mare. Studiul acesta reprezintă o performanță extraordinară pentru autorului ei, dar și, neîndoios, un eveniment pentru literatura noastră de astăzi. De ce? Printr-un astfel de proiect intelectual neobișnuit de curajos, un eseist român se așază într-o competiție absolută. El se confruntă cu bibliografia din străinătate pe această temă (numai referințele critice, scrise mărunt, se întind în acest eseu al lui Mircea Mihăieș pe aproape douăzeci de pagini!), el emite judecăți (cu suplețe și inteligent, cantr-un roman, un pasionant roman de idei) asupra unei capodopere a literaturii universale și o face având cunoștință de *tot*, punându-se în cumpănă cu *tot ce s-a scris semnificativ în domeniu*. Adică, printr-o lucrare ca aceasta și alte câteva, puține, se iese, pe de-o parte, din păguboasa aplecare narcisistă și provincială spre sine însăși a literaturii noastre, efect al complexului de marginalitate, iar, pe de altă parte, se face și demonstrația că suntem capabili să scăpăm de un alt complex: prejudecata că literatura română e o literatură a lucrurilor mici, a respirației scurte și sacadate, a fulgurațiilor iscate de talent, dar nu a edificiilor impunătoare, bazate pe design și construcție amplă, bazate pe un apreciabil efort intelectual. Să ne bucurăm, așadar, de reușita lui Mircea Mihăieș care, devine, indirect, și o reușită a noastră și este, totodată, un imbold pentru noi, ceilalți: iată, se poate să ne depășim condiția și

## Ochiul magic

să ne eliberăm de ideile preconceptuate care ne trag în jos.

## „O fiară“



În *DILEMA VECHIE* (nr. 660), Andrei Pleșu mărturisește că tot încearcă să-și vadă de treabă, adică să nu-și sfârșească zilele vorbind întruna despre diverși „eroi ai vremurilor noastre”, dar nu reușește. Și, ca dovadă, face portretul unei jurnaliste de la Realitatea TV, „invitată să împărtășească Partidul Național Liberal”: „O văzusem în dialog cu politicieni de toate culorile, etalând o dezinvoltură amețitoare și amuțitoare. Arătoasă, în varianta carnasier, năvălită în asaltul la beregată, doamna cu pricina stârnea simultan panică, râs și stupoare. Cutare candidat la Primărie spune că vrea să dea tonul pentru București. «De ce tonul și nu păstrăvul?» – intervine șugubeață, moderatoarea. Ce umor! Ce fantezie! Ce spontaneitate! Într-o altă convorbire auzind cuvântul «împreună», aceeași doamnă se gândește imediat (și o mărturisește cu o dezarmantă sinceritate) la «împreunare», în cuplu sau în grup! (...) Vorbim mai curând de o *vietate* încă suficient cunoscută, de un mutant, căruia nu știm cine i-a explicat că a fi gazetar e a nu da doi bani pe discernământ, politețe, bun-gust. E preferabil stilul «măciucă», gherila zglobeie, ciufuleala invitatului. Telespectatorul nu trebuie să afle, de-a lungul emisiunii, mai nimic. Doar că doamna din studiu e «tare», «foarte tare», un amestec de gheare și șuturi. O fiară.” A, să notăm și numele celei atât de colorat portretizate: Denise Rifai. Și să adăugăm că,

prin ricoșeu, și doamna Alina Gorghiu se alege cu o descriere concentrată, ce se ține minte: „M-am înșelat, în mai multe rânduri, văzând-o, răutăcios, ca pe un personaj schematic, pendulând, oarecum previzibil, între drăgălășenie și țâfnă, între «fetiță» acomodantă și scorpiuță indispusă. Nu. E un adevărat politician.”

## Balansul Turciei

În revista 22 (nr. 41), Octavian Manea dialoghează cu diplomatul turc Sinan Ülgen, aflat în vizită la București, care descifrează câteva dintre „tainele” noii evoluții a Turciei pe scena politică europeană. Astfel, iată ce crede el despre această apropiere, care îngrijorează atât de tare, a Turciei de Rusia: „...chiar dacă ar exista un *rapprochement*, acesta ar avea limitele lui. Pentru Turcia, Rusia nu poate reprezenta niciodată o alternativă la Vest, din perspectiva legăturilor de securitate, politice cu NATO și UE. Relația dintre Turcia și Occident este mult mai profundă. În ansamblu, este bine să depășim o relație conflictuală ușor inflamabilă, dar asta nu înseamnă și că Turcia a ajuns la concluzia că Rusia nu mai este o amenințare. Mai ales pe fondul consolidării prezenței militare ruse în Siria, unde rolul jucat de Moscova se află la antipodul a ceea ce Turcia vrea în Siria. Sprijinul acordat de Rusia regimului de la Damasc este unul dintre factorii care au prelungit această tragedie, în timp ce Turcia vrea o schimbare a regimului.” Cât despre schimbarea de paradigmă politică din Turcia, cu inclinarea balanței de la tendința de occidentalizare spre cea de orientalizare a sa, noul discurs politic de la Ankara „tinde să recupereze moștenirea otomană și islamică”. Prin această exploatare a temelor naționale, „se încearcă crearea unor veritabile comunități captive unei politici identitare grosolane”, e de părere Sinan Ülgen. Iar fenomenul nu se întâlnește doar în Turcia, ci „poate fi observat și în alte state, precum Polonia, Ungaria și chiar în Statele Unite, prin ascensiunea lui Trump.”

■ Cronicar

## Abonamente România literară

### Talon de abonare începând cu .....

- abonament trei luni (13 numere) – 35 lei
- abonament șase luni (26 numere) – 70 lei
- abonament un an (52 numere) – 140 lei

Nume ..... Prenume .....  
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....  
sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....  
telefon .....

Pentru anul 2016 abonamentele pot fi contractate la redacție sau prin intermediul Poștei Române.

Pentru abonații din țară și din străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămâne valabilă adresa: dir. adm. Dragoș Ursache, Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

Cititorii din străinătate care doresc să se aboneze sunt rugați să trimită prin mandat poștal contravaloarea abonamentului, și anume: 230 euro sau 300 USD pentru 12 luni; 115 euro sau 150 USD pentru 6 luni.